

Kuka opettaa ja ketä?

VIRO EU:N JÄSENEÄ

Laura Järvinen

Kuka opettaa ja ketä?

VIRO EU:N JÄSENEÄ

Laura Järvinen

Sitran raportteja 52

©2005 Sitra ja Laura Järvinen

Graafinen suunnittelu: Marjut Heikkinen

Taitto: Anu Mikkonen

Kansikuva: Heikki Saukkomaa/Lehtikuva Oy, kuvankäsittely Anu Mikkonen

ISBN 951-37-4456-6

ISSN 1457-571X (nid.)

ISBN 951-563-498-9 (URL:<http://www.sitra.fi>)

ISSN 1457-5728 (URL:<http://www.sitra.fi>)

Sitran raportteja -sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön.

Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09), 618 991, sähköposti: julkaisut@sitra.fi

Edita Prima Oy

Helsinki 2005

SAATTEEKSI

Olemme tottuneet peilaamaan suomalaista yhteiskuntaa Ruotsiin. Sekä hyvinvointivaltion luomisessa että talouden menestyksessä läntinen naapurimme onkin ollut hyvä vertailupohja. 1990-luvun alusta Viro on noussut otsikoihin samassa mielessä kuin Ruotsi ennen. Viron on katsottu haastavan suomalais-ruotsalaisen mallin ja aikaansaavan muutoksia. Turvallisuuspoliittisesti Suomella ja Virolla on enemmän yhtymäkohtia kuin Suomella ja Ruotsilla – historiallisista syistä. Edelleen on totta, että Ruotsin itänaapurin toiminta on helpommin ennakoitavaa kuin Suomen ja Viron itänaapurin.

Viron EU-jäsenyys on tiivistänyt maiden suhteita entistä enemmän. Viro vaikuttaa Suomeen ja Suomi Vieroon suoraan ja molemmat vaikuttavat EU:ssa – yhdessä ja erikseen. Ajoittain vaikutuksia on liioiteltu, ajoittain oppia olisi voinut ottaa enemmänkin. Yhtä kaikki yhteisyys on lisääntynyt. Samalla on kasvanut keskinäisen ymmärryksen tarve.

Laura Järvinen arvioi tässä raportissa Viroa eri näkökulmista. Tällainen moniulotteinen lähestymistapa on ollut tunnusomaista koko Sitran Eurooppa 2020 -hankkeelle. Elävissä arjessa asiat liittyvät toisiinsa samanaikaisesti, ja asioiden välisten yhteyksien ennakointi on myös tutkimuksellisesti olennaista.

Laura Järvinen on aiemmin selvittänyt Sitran Eurooppa-projektissa muun muassa EU:n uusien jäsenmaiden väestörakennetta, koulutustasoa sekä uskonnon merkitystä integraatiossa. Hän on myös laatinut erillisselvityksen EU:n ympäristöpolitiikan tulevaisuudesta laajentuneessa unionissa. Tämä raportti jatkaa sitä perusteellista ja huolellista selvitystyötä, johon hänen aiemmissa tutkimuksissaan on totuttu.

Helsingissä, helmikuussa 2005

Peter Ekholm

Projektinjohtaja

Sitran Eurooppa 2020 -hanke

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	DEMOKRATIAA RAKENTAMASSA	8
	Viron poliittinen järjestelmä	8
	Yhteiskunnan kehittäminen	13
3	TYÖVOIMA LIIKKUU	20
	Työn perässä ulkomaille	21
	Suomi ja virolainen työvoima	24
4	VIRO ON AVOIN MARKKINATALOUS	29
	Ulkomaisten sijoittajien houkutukset	30
	Viron talous on kasvussa	33
	Success Estonia 2014	39
5	VIRON KILPAILUVALTIT KANSAINVÄLISILLÄ MARKKINOILLA	43
	Matala kustannustaso	43
	Kevyt verotus	49
	Hintataso	54
6	VIRO KANSAINVÄLISENÄ TOIMIJANA	56
	EU-jäsenyys	56
	Nato-jäsenyys	63
	Suhde Venäjään	64
	Itämeren alue	69

---

7 SUOMELLA JA VIROLLA ON TOIMIVAT KAUPPASUHTEET	75
Suomalaiset yritykset laajentuvat Viroon	75
Suomen ja Viron välinen kauppa	78
8 TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT	81
Kirjallisuutta	87

Viron EU-jäsenyys on puhuttanut suomalaisia erityisesti parina viime vuonna. Julkisessa keskustelussa erityistä huomiota ovat saaneet Viron alhaisen verotuksen vaikutukset, Suomeen mahdollisesti tuleva virolaisen työvoiman ryntäys sekä alkoholin tuonnin rajoitusten poistuminen. Viron tuleva EU-jäsenyys vaikutti voimakkaasti Suomen päätökseen alentaa alkoholiveroa.

Viro on paljon muutakin, eivätkä kaikki seuraukset Viron itenäistymisestä ja EU-jäsenyydestä ole vielä selvillä. Tässä raportissa tarkastellaan Viron yhteiskuntaa ja EU-jäsenyyden vaikutuksia Virolle sekä pohditaan, millainen jäsen Viro tulee EU:ssa olemaan ja miten Viron EU-jäsenyys vaikuttaa Suomen ja Viron suhteisiin.

Aineistona on käytetty muun muassa Helsingin kauppakorkeakoulun Center for Markets in Transition -keskuksen kesällä ja syksyllä 2004 tekemiä yrityshaastatteluja. HKKK:n hankkeessa haasteltiin 30 suomalaisen Virossa toimivan yrityksen avainhenkilöä ja niiden 28 virolaista partneria. Haastattelut ovat osa HKKK:n *Liiketoimintanormit Itämeren alueella* -hanketta, jossa Sitra oli osarahoittajana. Suorat haastattelulainaukset ovat tekstissä kursiivilla.

Tässä raportissa luodaan yleiskatsaus Viroon ja tarkastellaan erityisesti seuraavia kysymyksiä:

- Viron poliittisen järjestelmän perusteet
- Viron yhteiskunnan kehitys
- hyvinvointivalinnat ja sosiaaliturvan perusteet
- tämänhetkinen tilanne Viron työmarkkinoilla
- virolaisten ulkomaille töihin lähtöön vaikuttavat tekijät
- virolainen työvoima Suomen työmarkkinoilla
- Viron uusliberalistinen talousmalli ja sen erityispiirteet
- Viron talouskasvu ja kilpailukyky
- EU-jäsenyyden haasteet ja mahdollisuudet talouskasvun näkökulmasta
- Viron matala kustannustaso
- ay-liikkeen asema ja sosiaalisen dialogin kehittyminen
- verojärjestelmä ja verotuksen keventämisen tavoitteet
- Viron ja Suomen hintatason erot
- Viron EU-jäsenyys ja EU-politiikan tavoitteet
- Viron Nato-jäsenyys
- Viron ja Venäjän suhde
- Itämeren alueen yhteistyö
- Suomalaisten yritysten toiminta Virossa
- Suomen ja Viron kauppasuhteet
- Viron Venäjän-kaupan ongelmat
- Viron ratkaisujen vaikutus Suomeen.

VIRON POLIITTINEN JÄRJESTELMÄ

Hallitusmuodoltaan Viro on parlamentaarinen demokratia. Virossa on yksikamarinen parlamentti Riigikogu, jonka 101 jäsentä valitaan suhteellista vaalitapaa noudattaen neljäksi vuodeksi kerrallaan. Äänioikeus on kaikilla 18 vuotta täyttäneillä Viron kansalaisilla. Viron tasavallan ensimmäisessä vaiheessa (1918–1940) ei ehtinyt muodostua varsinaisia puoluepoliittisia perinteitä. Nykyinen poliittinen järjestelmä alkoi muodostua Virossa jo muutama vuosi ennen maan itsenäistymistä (1991). Se rakentui noin 10 vuodessa, eli suhteellisen nopeasti verrattuna länsieurooppalaiseen kehitykseen.

Viron puoluekenttä on uuden itsenäisyyden aikana elänyt jatkuvasti ja puolueiden kirjo on ollut laaja. Useimmat 1980-luvun lopulla perustetuista yhden asian liikkeistä ovat ehtineet jo kuihtua tai sulautua suurempiin puolueisiin. Nykyisin toimivat vaikutusvaltaisimmat puolueet ovat saaneet alkunsa 1980-luvun lopun kansalaisliikkeistä. Viron puoluekentässä ovat edustettuina sosiaalidemokraatit, liberaalit, konservatiivit sekä maatalousväestö. Kommunistinen puolue ei ole saanut vakiinnutettua asemaansa, joten perinteistä oikeisto–vasemmisto-jakoa ei ole. Puolueet sijoittuvat joko oikeistoon tai keskustaan, vaikka osa niistä profiloituukin vasemmistopuolueiksi.

Neuvostoajan jälkeen puoluepolitiikkaan suhtaudutaan Virossa melko passiivisesti. Poliittisesti aktiivisten ryhmä on suhteellisen pieni, mikä osaltaan lisää kansalaisten vieraantumista. Puoluepolitiikka koe-

Perustietoa Virosta

Asukasluku	1, 35 miljoonaa
Väestöarvio vuonna 2050 ¹	657 000
Ikärakenne vuonna 2050 ¹	nuoret (0–14v.) 15 %, työikäiset (15–64 v.) 54 %, yli 64-vuotiaat 31 %
Pinta-ala	45 227 km ²
Rajanaapurit	Latvia, Venäjä
Suurimmat kaupungit ²	Tallinna 397 200, Tartto 101 200, Narva 67 800
Etniset ryhmät	virolaiset 67,9 %, venäläiset 25,6 %, ukrainalaiset 2,1 %, valkovenäläiset 1,3 %, suomalaiset 0,9 %
Koulutustaso ³	peruskoulu 48 %, toisen asteen opinnot 37 %, kolmannen asteen opinnot 16 % oppilaista
Uskonto	evankelis-luterilaiset, ortodoksit
BKT/capita käyvin hinnoin ²	5 942 euroa
Elinkeinorakenne ²	palvelut 79,7 %, teollisuus 17,7 %, maatalous 2,6 % BKT:sta
Keskimääräinen kuukausipalkka	430 euroa
Työllisyys ²	65,8 %
Työttömyys ²	10,7 %

¹ Keskivariantin mukaan

² Tieto vuodelta 2003

³ Lukuvuonna 2000–2001

Lähteet: Finpron maaraportti 22.8.2004, Statistikaamet Statistical Office of Estonia, Ministry of Foreign Affairs Estonia, World Population Prospects The 2002 Revision, Eurostat Statistical Yearbook on Candidate Countries 2003 Edition.

taan pienen ryhmän toimintana. Demokraattinen kansalaistoiminta on monilta osin vielä alkutekijöissään. Puolueiden toiminta on poliittisen järjestelmän ensimmäisen kymmenen vuoden aikana keskittynyt lähinnä vaaleihin ja vaikutusvallan hankintaan. Tässä valtataistelussa puolueiden muut sosiaaliset tehtävät – kuten yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäminen ja kansalaisten aktivoiminen mukaan toimintaan – ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Äänestysprosentti on pysytellyt alle 60 prosentin lukemissa jo useammissa perättäisissä vaaleissa.

Viime parlamenttivaaleissa ehdokkaita oli asettanut kuusi merkittävää puoluetta. Sosiaalidemokraattisen puolue määrittelee itsensä maltilliseksi ja sillä on hyvät suhteet Viron ammattiliittoihin. Reformipuolue on puolestaan liberaali markkinatalouspuolue. Viron kansanliiton keskeisiä kannatusalueita ovat haja-asutusalueet ja rakennemuutoksista kärsivät kunnat. Keskustapuolue on perinteisesti ollut Viron suurin puolue, joka ajaa konservatiivisemmän ja rauhallisemmän politiikan paluuta. Keskustapuolueen äänestäjäkunnassa on virolaisia, joita yhteiskunnan rakennemuutokset ovat erityisesti koettelleet. Isänmaaliitto on selkeästi aatepuolue, sillä se on ensisijaisesti virolainen puolue, mutta linjauksissaan myös kristillisdemokraattinen. Res Publica on oikeistopuolue, jonka ohjelman tavoitteena on uudenlainen politiikka.

Maaliskuun 2003 vaalien jälkeen parlamenttipaikat jakautuvat Res Publican (28 paikkaa), Keskustapuolueen (28), Reformipuolueen (19), Kansanliiton (13), Isänmaaliiton (7) ja Maltillisten (6) kesken. Hallitus on Res Publican, Reformipuolueen ja Kansanliiton muodostama koalitio, jonka pääministerinä on Juhan Parts (Res Publica). Pääministeri Parts on uusi tulokas Viron politiikassa kuten hänen johtama puolueensakin, joka perustettiin joulukuussa 2001. Ennen puolueen perustamista Res Publica oli poliittisesti aktiivisten opiskelijoiden järjestö vuodesta 1989 lähtien.

Res Publican vaalimenestystä on selitetty äänestäjien muutoshalukkuudella. Äänestäjät näkivät puolueen uutena vaihtoehtona olemassa oleville puolueille. Puolue myös kampanjoi voimakkaasti Keskustapuolueen linjaa vastaan. Res Publican populistiseksikin mainitun vaalikampanjan päätavoitteita olivat järjestyksen luominen ja korruption kitkeminen. Maaliskuun 2003 vaalikampanjassa ajankohtaiset sosiaaliset ongelmat tai Euroopan unioniin liittyminen eivät nousseet kuumiksi kysymyksiksi. Sen sijaan vaaleissa käytiin läpi Viron menneisyyttä, ja äänestäjät purkivat pettymystään politiikkaan ja olemassa oleviin puolueisiin. Res Publica vastasi kampanjallaan juuri tähän pettymyksen tunteeseen.

Res Publica puolustaa voimakkaasti tuloverotuksen laskemista. Pääministeri Juhan Parts on julkisuudessa esiintynyt vahvana matalien

---

verojen puolestapuhujana, mutta hallituksen veropolitiikka on herättänyt paljon keskustelua Virossa ja myös muissa EU-maissa. Hallituksen ohjelman mukaan välillisillä veroilla ja talouskasvulla on tarkoitus kerätä puuttuvat rahat valtion kassaan. Keskustelu maan sosiaalipoliitikasta on kiivasta ja tuloverotuksen laskemista vastustavat eivät usko, että alhaisella tuloverotuksella saadaan vahvistettua maan sosiaalipoliitikkaa. Kevään 2004 eurovaaleissa Res Publica ei saanut yhtään edustajaa Europarlamenttiin, vaikka sen tavoitteena oli kolme edustajaa. Puolue on kohdannut vastoinkäymisiä myös kotimaan politiikassa, sillä viisi kansanedustajaa on luopunut paikastaan parlamentissa.

Aloiteoikeus on parlamentin lisäksi hallituksella ja tasavallan presidentillä, jälkimmäisellä vain perustuslain muutosten osalta. Lainsäädäntövalta on parlamentilla. Parlamentti valitsee tasavallan presidentin neljäksi vuodeksi kerrallaan kahden kolmasosan enemmistöllä. Viron presidentti on Arnold Rüütel, jonka viisivuotinen virkakausi alkoi lokakuussa 2001.

Viron aluehallinto on jaettu 15 maakuntaan, joita johtaa hallituksen nimittämä maaherra. Paikallishallinto muodostuu 241 kunnasta, joista kaupunkeja on 39 ja loput maalaiskuntia. 1990-luvun lopusta kuntien lukumäärä on kuntaliitoksien myötä vähentynyt kolmella, mutta edelleen maassa on useita pieniä ja harvaan asuttuja maalaiskuntia. Viron 1,35 miljoonaisesta väestöstä 70 prosenttia asuu kaupungeissa ja 30 prosenttia maaseudulla. Tallinnan asukasluvu muodostaa noin 1/3 koko Viron asukasluvusta. Kunnat vastaavat paikallisten peruspalveluiden hallinnosta. Kunnilla on itsenäiset talousarviot ja oikeus kantaa veroja. Kunnanvaltuustot valitaan kolmen vuoden välein ja maaherra valvoo niiden toimintaa.

Kansalaisyhteiskunta

Neuvostoaikana kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuudet olivat hyvin rajalliset. Viron itsenäistyttyä kansalaisjärjestöjen toiminta elpyi ja niiden lukumäärä on lisääntynyt kymmenen viime vuoden aikana. Virossa kolmas sektori on selvästi kehittyneempi kuin muissa Baltian maissa. Yhteiskunnan nopeassa muutoksessa kansalaisjärjestöjen ja yh-

---

distysten rooli on korostunut. Niiden tehtäväksi on myös tullut yhteiskunnan turvaverkossa olevien aukkojen ja puutteiden paikkailu.

Osana demokratiakehitystä on Virossa aktiivisesti pyritty rakentamaan kansalaisyhteiskuntaa luomalla kansalaisille ja järjestöille mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun. Esimerkkinä tästä voidaan mainita hallituksen vuonna 2001 avaama Internet-portaali TOM, jonka nimi on lyhennelmä viron kielen sanoista 'tänään, päätös on minun'. Portaali on avoinna kansalaisten ideoille ja ehdotuksille ja siellä voi myös kommentoida ministeriöiden strategioita ja valmisteilla olevaa lainsäädäntöä.

Vuosituhanen vaihteessa Virossa luotiin kansalaisyhteiskunnan kehittämiskonsepti määrittelemällä julkisviranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan toisiaan täydentäviä rooleja ja yhteistyömalleja. Konseptin avulla pyritään luomaan hyviä käytäntöjä julkisen hallinnon ja kansalaisjärjestöjen välille ja takaamaan kansalaisjärjestöjen asema politiikan valmistelussa sekä edistämään yritysten hyväntekeväisyystoimintaa. Yritykset harjoittavat Virossa jonkin verran hyväntekeväisyystoimintaa, esimerkiksi lahjoittavat rahaa urheiluseuralle, lastenjärjestölle tai vastaavalle. Yritysten lahjoituksilla on järjestöjen toiminnalle iso merkitys, koska yhteiskunnan tuki on lähes olematonta. Yritysten kannalta tällä on tietysti myös pr-arvoa.

Luottamus julkisiin instituutioihin

Keväällä 2004 32 prosenttia virolaisista luotti poliittisiin instituutioihin. Hallitukseen luotettiin eniten (45 %) ja sen jälkeen tuli parlamentti (35 %). Poliittisiin puolueisiin luotti vain 15 prosenttia vastanneista. Alhainen luottamus poliittisiin puolueisiin heijastelee vielä neuvostoajan kokemuksia ja osittain niistä seurannutta passiivista suhtautumista puoluepolitiikkaan. Virossa luottamus poliisiin on melko alhaista, sillä poliisiin ilmoitti luottavansa luotti alle puolet vastanneista (47 %). Esimerkiksi suomalaiset ilmoittivat luottavansa julkisista instituutioista eniten (88 %) juuri poliisiin. (Eurobarometer 2004.1.)

Virossa kolme luotetuinta instituutiota olivat puolustusvoimat (64 %), Yhdistyneet Kansakunnat (50 %) ja hyväntekeväisyys- ja

---

vapaaehtoisjärjestöt (48 %). Kansalaisjärjestöjen sijoittumisessa kolmanneksi instituutioksi näkyy kolmannen sektorin merkittävä rooli virolaisessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi sosiaalsektorilla vapaaehtoisjärjestöjen vastuulla on useita tehtäviä. (Eurobarometer 2004.1.)

Luottamus tiedotusvälineisiin on korkeaa niin Virossa kuin Suomesakin. Joukkotiedotusvälineistä luotetaan eniten radioon (75/80 %) ja televisioon (75/72 %). Sen sijaan luottamus lehdistöön on molemmissa maissa selvästi alhaisempi, Virossa 52 ja Suomessa 56 prosenttia. Viron parlamentin vuonna 2002 teettämässä kyselyssä 44 prosenttia vastaajista katsoi, että tiedotusvälineissä julkaistua aineistoa kontrolloidaan poliittisesti. Puolet vastaajista katsoi, että lehdistön välittämä informaatio hallituksen toimista on objektiivista. Maallikoiden on vaikea saada näkökantojaan huomioiduksi lehdistössä, joka antaa enemmän palstatilaa poliitikoille. Tehtyjä päätöksiä analysoivat niiden tekijät, mutta kansalaisten mielipiteitä on harvemmin esillä tiedotusvälineissä. Tiedotusvälineille ei ole vielä muodostunut vakiintuneita käytäntöä kansalaismielipiteen huomioimiselle. (<http://www.estonica.org>.)

Eräs ongelma on, että tiedotusvälineiden yksityistämisen prosessissa journalismin taso ja laatu ovat kärsineet. Painopiste on siirtynyt sisällöntuotannosta tuloksen tekoon. Toinen ongelma on tiedotusvälineiden liiallinen politisoituminen. Kaupalliset tiedotusvälineet ovat käyneet omaa kampanjaansa jättäen muiden mielipiteiden huomiointimisen hyvin vähälle. Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita hallituksen esitys lapsilisien korottamiseksi keväällä 2002. Tuolloin eräät tiedotusvälineet alkoivat vastustaa ehdotusta ja uutisoivat kielteisen kannan edustavan yleistä mielipidettä, vaikka tosiasiaa suurin osa väestöstä kannatti ehdotusta. (<http://www.estonica.org>.) Demokraatiakehitykselle on siis vielä haasteita joukkotiedotuksessa.

YHTEISKUNNAN KEHITTÄMINEN

Uudelleen itsenäistymisestä alkoi Virossa poliittisesti ja taloudellisesti uusi aikakausi, joka toi mukaan suuria yhteiskunnallisia ja sosiaalisia muutoksia. Viro, kuten muutkin Itä-Euroopan maat, lähti rakentamaan demokratiaa, hallintoa ja talousjärjestelmää aivan alusta. Hal-

---

linnon uudistamisessa otettiin lähtökohdaksi EU-järjestelmä. Siinä mielessä Viron tilanne eroaa Suomen EU-jäsenyyden alkuvuosista. Suomessa ajan mittaan syntyneitä kansallisia toimintatapoja sopeutettiin vähitellen EU:n vaatimuksien mukaisiksi.

EU-jäsenyyteen valmistautuessaan Viro yhdenmukaisti lainsäädäntöään unionisäännösten kanssa. Tämä merkitsi lainsäädännön stabilisoitumista ja samalla myös määrällistä kasvua. Haasteellisempaa tulee kuitenkin olemaan lainsäädännön toimeenpano ja toteutumisen valvonta. EU-jäsenyys lisää poliittista ja taloudellista vakautta, mutta sen tuomat muutokset tapahtuvat pitkällä aikavälillä.

Virossa korruptio on ollut vähäistä verrattuna moniin muihin Keski- ja Itä-Euroopan maihin. Tästä huolimatta korruptiosta on kuitenkin merkkejä taloudessa ja yhteiskunnassa. Korruption torjumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Viimeiset silaukset korruption vastaiseen lainsäädäntöön tehtiin Virossa vuonna 2003. Transparency Internationalin vuoden 2004 korruptioindeksissä Viro sijoittuu 146 maan listalla Slovenian kanssa sijalle 31. Sijoitus on Keski- ja Itä-Euroopan uusista jäsenmaista korkein. Maiden korruptioindeksi oli kuusi asteikolla 0–10.

Talouden rakenteiden uusiminen markkinatalouden mukaiseksi oli työläs prosessi, mikä näkyi Viron talouskasvun hidastumisena 1990-luvun alussa. Institutionaalisten ja rakenteellisten uudistuksien seurauksena Viron talouskasvu lähti alun taantuman jälkeen voimakkaaseen kasvuun, joka on jatkunut myös tämän vuosikymmenen alussa.

Hyvinvointimallia etsimässä

Virossa valtio tuotti sosiaalipalvelut sosialistisen järjestelmän aikana, eikä kolmannella sektorilla ollut juurikaan toimintamahdollisuuksia. Sosialistisen järjestelmän romahdettua myös sosiaalipalvelut luhistuivat. Niinpä Vieroon luotiin 1990-luvulla nopealla aikataululla uusi lainsäädäntö ja palvelurakenne. Sosiaalisen keskinäisriippuvuuden yhteiskunta muuttui yksilökeskeiseksi. Kehitystä kuvaa hyvin 1990-luvun alun iskulause: ”Hallitus auttaa niitä, jotka auttavat it-

---

se itseään.” Tämä poliittisen ideologian muutos vahvistettiin myös lainsäädännöllä. Viro linjasi nopean talouskasvun ja kehityksen ensisijaiseksi päämääräkseen. Katsottiin, että kun talouskasvun myötä elintaso nousee, myös hyvinvointi lisääntyy. Tavoitteeksi asetettiin yrittäjyyden lisääminen, veroasteen laskeminen ja tätä kautta investointien houkutteleminen.

Virossa omaksuttu hyvinvointijärjestelmä poikkeaa selvästi muiden EU-maiden järjestelmistä, sillä se muistuttaa enemmän amerikkalaistyyppistä liberaalia hyvinvointimallia. Viron järjestelmä on hyvin yksilökeskeinen, sillä liberalistinen ajattelu ulottuu myös yhteiskuntaan. Kun järjestelmä luotiin, ei Virolla ollut rahaa – eikä toisaalta tahtoaakaan – hyvinvointivaltion luomiseen. Virolaiset eivät halua, että valtio päättää, mihin kansalaisten verovarot käytetään. Se nähdään ihmisten vapaana valintana, kuten eräs haastateltu virolainen yritysjohtaja totesi. Näin ollen Viron malli on kevyt ja valtion sosiaalityöt on pyritty pitämään pieninä.

Hyvinvointimallin kehittäminen on pitkäaikainen prosessi ja riippuvainen siitä, paljonko valtiolla on käyttää siihen rahaa. Menee oma aikansa, ennen kuin valtiolla on resursseja parantaa sosiaaliturvaa. Tarve kehittää sosiaalipolitiikkaa on Virossa ilmeinen, sillä erityisiä ongelmia on vanhusväestön, työttömien sekä syrjäytyneiden keskuudessa.

Sosialistisen järjestelmän kaaduttua elintasoerot kasvoivat jyrkästi. Voidaan sanoa, että Viro jakautui jyrkästi kahtia: menestyjiin ja huonompiosaisiin. Tasaveromalli vielä korostaa tätä jakoa. Vanha polvi – eläkeläiset ja vanhuksat – joutuu tulemaan toimeen todella pienillä eläkkeillä. Myös työttömien asema on heikko. Sen sijaan nuori polvi, josta monet ovat yrittäjiä ja mukana bisneksessä, ansaitsee hyvin ja verotus on heidän kannaltaan suosiollinen. Viron talousihmeen käänköpuolena on sosiaalisten erojen kasvu. Perusturva-asiat ovat kuitenkin nousemassa Virossa yhä tärkeämmiksi. Hallituksen tulevaisuuden linjauksiin kuuluu myös optimaalisen tasapainon löytäminen sosiaaliturvan ja verotaakan välille alueellisten tuloerojen vähentämisyrittämykset huomioiden. Alueellisia tuloeroja pyritään vähentämään niin, etteivät ne ylitä 25 prosenttia.

Talouden siirtymällä oli vaikutuksensa myös työmarkkinoihin ja niiden rakenteeseen. Työttömyys oli ilmiö, johon ihmiset eivät olleet törmänneet neuvostoaikana. Koko 1990-luvun työssäkäyvien ja taloudellisesti aktiivisten lukumäärä laski Virossa ja samanaikaisesti työttömien määrä lisääntyi huomattavasti. Työttömyyden kasvun seurauksena muut sosiaaliset ongelmat, kuten syrjäytyminen, rikollisuus ja päihderiippuvaisuus lisääntyivät. Osaltaan työttömyyden kasvu johtui siitä, että teollisuudessa ja maataloudessa työpaikkojen lukumäärä laski jyrkästi. Toisaalta uusia työpaikkoja syntyi lähinnä palvelusektorille, jolle on ollut vaikea löytää osaavaa työvoimaa.

Uudelleen koulutuksen tarve oli suuri, sillä monien työttömien ammattitaito- ja työmarkkinavalmiudet eivät vastanneet työmarkkinoiden tarpeita. 1990-luvulla Viro uudisti koulutusjärjestelmäänsä kaikilla tasoilla. Samanaikaisesti alettiin panostaa elinikäiseen oppimiseen sosiaalisen koheesion lisäämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tietoisuus elinikäisen oppimisen tärkeydestä onkin pikkuhiljaa lisääntynyt, mutta opinnot eivät kuitenkaan ole kaikkien ulottuvilla. Useimmiten koulutukseen osallistuvat aktiiviset henkilöt, joilla on hyvä koulutustausta. Sen sijaan työttömien ja alhaisemman koulutustason omaavien osallistuminen on vähäisempää. Koulutuksen ja elinikäisen oppimisen kehittäminen ovat jatkuvia haasteita.

EU-jäsenyyden myötä unionin perussopimuksissa olevat sosiaalipoliittiset määräykset ja säännöstö tulivat sitoviksi. Tämä asettaa omat paineensa, sillä Viron on luotava hallinnolliset järjestelyt voidakseen osallistua ja toteuttaa EU:n säännöstöä. Säännöstön toteuttamiskustannusten pelätään hidastavan talouden kasvuvauhtia. Päättäjät pitävät eurooppalaista hyvinvointimallia liian jäykkänä ja kustannuksiltaan aivan liian kalliina Viron kaltaiselle pienelle maalle, mutta kansalaisten keskuudessa sellaisen toteuttamista pidetään toivottavana.

Virolaisten yritysjohtajien haastatteluissa eurooppalainen hyvinvointimalli saa kannatusta ja solidaarisuuden toivotaan kehittyvän. Samaan hengenvetoon kuitenkin todetaan, että hyvinvoinnin kehittäminen tulee viemään aikaa. Virolainen yritysjohtaja toteaa:

Seuraavat 10 vuotta amerikkalainen malli on Virolle välttämätön, koska maan talous on vielä kehitysvaiheessa. Sen jälkeen voidaan ottaa käyttöön eurooppalainen malli.

Eurooppalaisen mallin hintaa pidetään tällä hetkellä liian kovana Virolle. Toisaalta 15 haastateltavan joukossa oli myös muutama, joka piti amerikkalaista mallia parempana vaihtoehtona vedoten siihen, että jokainen on vastuussa itsestään. Valtiolta ei voi odottaa apua kaikkeen mahdolliseen.

Jos on nuorena kyennyt pitämään itsestään huolta, kykenee siihen myös vanhana.

Sosiaaliturva

Sosiaaliturvan lähtökohtana on työhön perustuva vakuutusperusteinen malli. (Palola 2004.) Sosiaalietuudet rahoitetaan suurimmaksi osaksi työnantajien maksamalla sosiaaliverolla, jota kutsutaan myös sosiaalimaksuksi. Työnantajat maksavat bruttopalkasta 33 prosenttia sosiaaliveroa, josta 20 prosenttia menee eläkkeisiin ja 13 prosenttia sairaus-, äitiys- ja työtaturmavakuutuksien rahoittamiseen.

Lakisääteinen eläketurva muodostuu kansaneläkkeestä ja työeläkkeestä, joita vakuutettu voi täydentää vapaaehtoisilla lisäeläkkeillä. Kansaneläkkeen tavoitteena on taata perustoimeentulo kaikille eläkeläisille ja se rahoitetaan pääasiassa valtion budjetista. Työeläke puolestaan jakaantuu palkansaajat ja yrittäjät kattavaan ansaintaeläkkeeseen sekä rahastoeläkkeeseen, josta maksetaan vanhuuseläkkeitä. Ansaintaeläke karttuu samalla kun vakuutettu on työelämässä ja se muodostuu neljän prosentin työnantajamaksusta. Rahastoeläkkeeseen työntekijä säästää kaksi prosenttia palkastaan. Rahastoeläkejärjestelmä on pakollinen vuoden 1982 jälkeen syntyneille ja vapaaehtoinen vuoden 1942 jälkeen syntyneille. Sitä vanhemmat eivät kuulu järjestelmän piiriin. Vapaaehtoiset lisäeläkkeet vakuutettu maksaa joko sijoittamalla kansalliseen eläkerahastoon tai tekemällä eläkevakuutus sopimuksen jonkun vakuutuslaitoksen kanssa.

Eläkejärjestelmää uudistamalla Virossa on pyritty siirtämään eläkkeiden maksuvastuuta valtiolta enemmän yksilöille. Tavoitteena on,

---

että kansaneläkkeen sijasta ansaintaeläke ja rahastoeläke olisivat jatkossa yleisempiä. Eläkeuudistuksen avulla eläkkeiden rahoitusta on ikääntyvässä Virossa yritetty saada kestävämmälle pohjalle. Virossa on myös päätetty, että vuoteen 2016 mennessä kaikkien työntekijöiden eläkkeelle jäämisikä on 63 vuotta. Tällä hetkellä eläkeikä on miehillä 63 vuotta ja naisilla 59 vuotta.

Viron tilastoviraston mukaan 18 prosenttia kotitalouksista eli köyhyysrajan alapuolella vuonna 2002. Erityisen vaikea tilanne on eläkeläisillä. Kansaneläke oli vuonna 2003 noin 930 EEK (noin 60 euroa) kuukaudessa ja keskimääräinen vanhuuseläke 1 832 EEK (noin 117 euroa) kuukaudessa. (Eläketurvakeskus 2003.) Keskimääräinen kuukausipalkka puolestaan on 430 euroa.

Vuoden 2003 alusta lähtien työttömyysvakuutus on Virossa järjestetty kaksipuolaisesti. Ensisijaisen turvan muodostaa työnantaja- ja työntekijämaksuilla rahoitettava ansiosidonnainen työttömyystuki ja toissijaisen turvan valtion kiinteä työttömyystuki. Euroopan komission tilaston (European Commission 2003a) mukaan julkisten sosiaalimenojen osuus BKT:sta oli Virossa 15,2 prosenttia vuonna 2000. Tähän lukuun sisältyivät valtion eläkkeet, sairausvakuutus, perhetuet, sosiaaliapu ja sosiaalipalvelut sekä työttömyysturva. Vertailun vuoksi kerrottakoon, että samana vuonna Suomen sosiaalimenot olivat 25,2 prosenttia BKT:sta ja EU:n keskiarvo oli 27,3 prosenttia (European Commission 2003b).

Vuonna 2003 Viron hallitus laati lapsi- ja perhepolitiikan, jolla pyritään parantamaan lapsien ja lapsiperheiden elämänlaatua, tukemaan perhe-elämän ja työelämän yhdistämistä ja lisäämään lasten kasvattamisen arvostusta. Perhepolitiikan toteuttaminen edellyttää hallituksen, valtion virastojen, paikallishallinnon sekä etujärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyötä kaikilla lasten ja lapsiperheiden elämänlaatua ja turvallista elinympäristöä koskevilla aloilla.

1.1.2004 astui voimaan laki vanhempainrahasta, jota maksetaan kotona lasta hoitavalle vanhemmalle puolen vuoden äitiyspäivärahan jälkeen. Tavoitteena on lisätä Viron syntyvyyttä. Tuet mahdollistavat sen, että vastasyntynyttä voi hoitaa kotona ensimmäisen vuoden ajan

---

ilman että tulot muuttuvat. Myös isät voivat jäädä kotiin hoitamaan lasta vanhempainrahan turvin. Vanhempainraha perustuu saajan aikaisempiin tuloihin, mutta alarajana on 2 200 kruunua (141 euroa) ja ylärajana 15 740 kruunua (1 003 euroa) kuussa.

1990-luvun alusta Viro alkoi rakentaa demokratiaa, hallintoa ja talousjärjestelmää aivan alusta. Suurten yhteiskunnallisten ja sosiaalisten muutosten myötä kansakunta on jakautunut kahtia. Hyvinvointimalli on Virossa hyvin yksilökeskeinen, eikä riitä kuromaan umpeen kansakunnan kuilua. Sosiaalipolitiikassa kansalaisten odotukset EU-jäsenyyden suhteen ovat korkealla.

Ammattitaitoisesta työvoimasta on tietyillä aloilla jo pulaa Tallinnassa. Ongelmana on, että työn tarjonta ja kysyntä eivät kohta. Työvoima on kahtiajakautunutta: erittäin hyvin koulutetut ja pelkän peruskoulun käyneet. Suorittavan työn tekijöitä on helpompi löytää kuin ammattitaitoisia osaajia. Koska ammatillisen koulutuksen arvostus on alhainen, yhä harvempi valitsee ammatilliset opinnot. Korkeakouluopinnot ovat selvästi suosittummat, mutta korkeakoulusta valmistuneet hakevat luonnollisesti vain asiantuntija- ja johtajatasen paikkoja. Osa ammattitaitoisesta työvoimasta on myös lähtenyt ulkomaille töihin.

Helsingin kauppakorkeakoulun haastatteleminen suomalaisten yritysjohtajien mukaan koulutetun työvoiman saaminen on ongelma Virossa. Ongelma tuntui olevan melko yleinen Tallinnan seudulla. Haastateltavien mukaan ammattikoulutus ei Virossa ole samaa tasoa kuin Suomessa. Työnantaja joutuu usein kouluttamaan palkkaamiinsa työntekijöitä, joilla ei ole tarvittavaa osaamista. Kouluttaminen nostaa työnantajan epäsuoria kustannuksia, varsinkin jos työntekijä pian koulutuksen jälkeen vaihtaa työpaikkaa. Suomalaisten yritysjohtajien mukaan virolaisten työntekijöiden liikkuvuus on suurempaa kuin suomalaisten työntekijöiden. Työnantajalla on oltava keinoja sitouttaa työntekijät firmaan. Siihen vaaditaan muutakin kuin palkkaa. Esimerkkeinä mainittiin koulutus, urasuunnittelu ja erilaiset työsuhde-edut.

Viron työllisyysaste oli 62 prosenttia vuonna 2002. Työllisyys kasvoi vuosina 2001–2003 noin 1–1,5 prosenttia vuodessa, mutta vuoden 2004 toisella puoliskolla kasvu pysähtyi. Edellisvuoteen verrattuna palvelusektorin ja maatalouden työvoima väheni hieman. Yleisesti ottaen työmarkkinoiden käytettävissä oleva väestö on Virossa vähentynyt selvästi työllisyyden kasvua voimakkaammin. Viron tilastokeskuksen mukaan työttömyys oli 10 prosentin tasolla vuonna 2004. Vaikka työttömyysprosentti on laskenut 2000-luvun alkuvuosina, tilanne työmarkkinoilla ei ole ongelmaton. Koulutusjärjestelmässä on paljon tehostamisen varaa, ja ammatillista koulutusta on kehitettävä. Koulutusjärjestelmän on pystyttävä paremmin huomiomaan työelämän tarpeita.

Työttömyysaste on ollut laskusuuntainen tämän vuosikymmenen alussa ja on arvioitu, että se asettuu lähivuosina yhdeksän – kymmenen prosentin tuntumaan. Työmarkkinoiden ongelmana on rakenteellisen työttömyyden kasvu. Yli vuoden työttömänä olleita oli 46 prosenttia työttömistä vuonna 2003. Pitkäaikaistyöttömyys on ollut kasvussa erityisesti Viron kasvukeskusten ulkopuolella. Pahin tilanne on Koillis-Virossa, jossa lähes viidennes työvoimasta on työttömänä. Virossa työttömyydellä on myös etninen ulottuvuus, sillä se on yleisempää Viron venäläisten keskuudessa. Pitkäaikaistyöttömillä ja työmarkkinoilta syrjäytyneillä ei ole riittävästi ammattitaitoa eikä aina välttämättä tarvittavia sosiaalisia taitojakaan, jotta he onnistuisivat palaamaan työmarkkinoille. Pitkäaikaistyöttömien työllistymisen helpottamiseksi tarvitaan ammattitaidon täydentämistä ja usein myös uuden ammatin opiskelua.

TYÖN PERÄSSÄ ULKOMAILLE

Työvoiman liikkuvuuteen vaikuttaa erityisesti kohdemaan korkeampi palkkataso. Toisena merkittävänä houkuttimena ovat paremmat työolot. Virolaisia on lähtenyt ulkomaille töihin, mutta ainakaan toistaiseksi EU-jäsenyys ei ole aiheuttanut työvoiman joukkomuuttoa ulkomaille. Kynnys lähteä töihin ulkomaille on kuitenkin korkea, kun Virossa on perhe, ystävät ja sukulaiset. Lähtijöistä monet

---

ovat menneet ulkomaille joksikin aikaa tarkoituksenaan palata Vi-
roon, jossa juuret ovat. Viime aikoina Irlanti on ollut houkutteleva
kohde, koska siellä on tällä hetkellä tarjolla kilpailukykyisin palkka.
Korkeamman palkkatason vastapainona ovat toisaalta Viroa kovempi
työtahti ja vaatimustaso sekä korkeammat elinkustannukset.

Virolaisten muutto ei ole rajoittunut vain EU-maihin. Yllättäen
myös Norja on houkuttanut Baltian maiden työntekijöitä korkean
palkkatasonsa ansiosta. Maassa on lisäksi tarjolla runsaasti avoimia
työpaikkoja. Eta-sopimuksen puitteissa Norjan on noudatettava EU-
päättöksiä, myös työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevia säädöksiä.
Vuoden 2004 toukokuusta syksyyn mennessä Norja oli myöntänyt
työluvan 6 000:lle uusista jäsenmaista tulevalle työntekijälle. Muiden
Pohjoismaiden antamat luvat jäivät kauas tästä: Ruotsi myönsi 2 000,
Tanska 1 000 ja Suomi 900 lupaa. Luvuissa ei ole mukana sesonki-
työntekijöitä.

Koulutetuista virolaisista erityisesti lääkärit ja sairaanhoitajat sekä
it-ammattilaiset ovat lähteneet ulkomaille töihin. Suomeen on tullut
töihin varsinkin virolaisia lääkäreitä. Suomeen tulon edellytyksenä
on kuitenkin suomen kielen taito, joka lääkäreillä täytyy olla parem-
pi kuin monissa muissa ammateissa. Lääkäriin keskipalkka on Virossa
noin 600–700 euroa kuukaudessa, kun taas Suomessa kuukausipalk-
ka voi olla päivystysten kanssa yli 5 000 euroa. Palkka ei kuitenkaan
ole ainoa syy lääkäreiden maastamuuttoon. Lääkärit kokevat että
heidän ammattiaan ei arvosteta Virossa. Lääkäreillä ei ole mahdolli-
suutta kehittää osaamistaan ja kouluttautua ja he joutuvat muuten-
kin toimimaan niukalla budjetilla. Sairaaloiden määrärahoissa – tai
pikemminkin niiden vähyydessä – on nähtävissä, ettei terveyden-
hoitoa tällä hetkellä priorisoida kovinkaan korkealle talouskasvun
tavoitteissa. Terveydenhoitomenojen osuus bruttokansantuotteesta
on EU:n alhaisin – alle viisi prosenttia. Suomessa vastaava osuus on
seitsemän prosentin paikkeilla, eli EU:n keskitasoa.

Sairaanhoitajien palkkatilanne on Virossa vielä lääkäreitäkin huo-
nompi. Virosta onkin lähtenyt useita satoja sairaanhoitajia töihin
erityisesti Norjaan ja Isoon-Britanniaan. Ulkomaille lähteneiden
sairaanhoitajien palkkataso voi olla jopa 10 kertaa parempi kuin

---

kotimaassa. Maastamuuton seurauksena terveydenhoitoalaa uhkaa tätä menoa työvoimapula alle kymmenen vuoden sisällä. Lääkärien keski-ikä on korkea, ja heidän eläkkeelle jäämisensä aiheuttamaa lääkäripulaa tulee pahentamaan nuorten lääkäreiden maastamuutto. Terveystieteiden alalla osaamisen siirtyminen ulkomaille on todellinen uhka Virolle.

Työkokemuksen hankkiminen ulkomailla työskentelemällä on työuran kannalta kannatettavaa. Usein kysymyksessä on lyhytaikainen ulkomailla työskentely, jolloin säästetään rahaa parempaan elintasoon Virossa. Viron kannalta keskeinen kysymys on kuitenkin, miten saadaan houkutelua virolaiset osaajat ulkomailta takaisin ja miten houkutella osaajia muista EU-maista. Eräs merkittävä tekijä on tietenkin palkkataso, mutta myös elintason nousu ja elinolojen paraneminen vaikuttavat asiaan. Viron on pystyttävä tarjoamaan kiinnostavaa työtä. Tämä edellyttää korkeaa teknologiaa, tuotekehitystä ja omaa tuotantoa. Viron on pystyttävä kehittämään tuotantoaan niin, että siellä on myös valmistavaa teollisuutta eikä pelkästään alihankintaa ja alkutuotantoa. Kansainvälinen kilpailukyky edellyttää korkeatasoista tietotaitoa, sillä alhainen kustannustaso on kilpailuetu vain rajallisen ajan.

Virossa väestö vanhenee vielä nopeammin kuin Suomessa, joka puolestaan on ikääntymässä muita EU-maita aikaisemmin. Virossa syntyvyys oli pitkään laskussa ja on tasaantunut vasta aivan viime vuosina. Alhaisen syntyvyyden seurauksena työikäisen väestön osuus alkaa Virossa pienetä 2010-luvulla. Väestön ikääntyminen on eurooppalainen ongelma. Suomen ja Viron on molempien ratkaistava, mistä ne saavat työntekijät lähivuosisikymmeninä ja sen jälkeen.

Työllisyysasteen nostaminen on ensisijainen ratkaisu työvoimapulaan. EU:n Lissabonin strategiassa tavoitteena on nostaa Euroopan työllisyysaste 70 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää ikääntyvien työntekijöiden työllisyysasteen selvää nostamista. Seuraavan kymmenen vuoden tavoitteita linjaavassa *Success in Estonia* -strategiassa todetaan, että ikääntyvän väestönosan kasvaessa on Viron etujen mukaista kannustaa ihmisiä sosiaalisesti ja taloudellisesti aktiiviseen vanhuuteen. Väestön työssäolo

---

on pyrittävä pidentämään aktiivisen työmarkkinapolitiikan keinoin. Tämä edellyttää myös työympäristön kohentamista ja ennakoivaa terveydenhuoltoa. Työvoimapulan ratkaisuksi on myös esitetty ulkomailta tulevaa lisätyövoimaa. Halukkaita Viroon tulijoita löytyy heti Valko-Venäjältä ja Ukrainasta.

SUOMI JA VIROLAINEN TYÖVOIMA

Tutkimusten mukaan Suomessa pysyvästi asuvien uusien jäsenmaiden kansalaisten määrä lisääntyy 13 000–90 000 hengellä vuoteen 2030 mennessä. Matti Sarvimäen (2004) arvioiden mukaan se tarkoittaisi noin 30 000–40 000 hengen nettomuuttoa 26 vuoden aikana. Työministeriön tutkimuksen (2001) mukaan virolaisten vuotuinen Suomeen muutto olisi korkeimmillaan noin 1 500 henkilöä vuosina 2005–2009. Muutto kohdistuisi Suomessa kasvukeskuksiin ja lähinnä pääkaupunkiseudulle. Tämän suuruisen muuton vaikutukset jäisivät varsin pieniksi, mutta tietyillä alueilla tai toimialoilla vaikutukset voivat olla suurempia. Sarvimäen (2004) mukaan maahanmuuttajien kanssa työpaikoista kilpailevien asema tulee heikkenemään ja talouden muiden toimijoiden asema paranemaan.

Tällä hetkellä useat työluvan Suomesta saaneet ulkomaalaiset työskentelevät aloilla, joilla on pula työvoimasta. Näille aloille on vaikeaa saada suomalaisia työntekijöitä. Tällaisesta työvoimasta Suomen kansantalous hyötyy. Mutta miten tilanne muuttuu, kun maahanmuuttajilla onkin sama koulutustaso kuin suomalaisilla? Etlan (2004) tutkimuksen mukaan työvoiman maahanmuuton vaikutukset suomalaisiin työmarkkinoihin riippuvat pitkälti siitä, kuinka tiukkaa työmarkkinoiden sääntely on. Ihannetapauksessa työvoiman kasvu parantaa yritysten kannattavuutta ja lisää näin ollen niiden investointimahdollisuuksia, mikä puolestaan lisää talouskasvua. Tämä kuitenkin edellyttää palkkojen joustavuutta.

Suomessa asui vuoden 2003 lopussa pysyvästi 15 863 uusien jäsenmaiden kansalaista, joista 84 prosenttia oli virolaisia (StatFin 11.11.2004). Tämä tilastotieto vahvistaa ennusteita siitä, että Viroa lukuun ottamatta muuttoa muista uusista jäsenmaista Suomeen ei

---

ole odotettavissa. Suomen ja Viron maantieteellinen läheisyys sekä suomen kielen taito Tallinnan seudulla madaltavat kynnystä muuttaa Suomeen tai työskennellä Suomessa. Lyhytaikaiset työntekijät ja maiden välillä sukkuiloivat työntekijät tulevatkin lisääntymään siirtolaisia enemmän.

Virolaisten muuttohalukkuudesta on tehty erilaisia tutkimuksia, joista Suomessa on saanut eniten huomiota SAK:n kysely (2004). Sen mukaan työikäisistä virolaisista kahdeksan prosenttia oli erittäin halukas ja 20 prosenttia melko halukas työskentelemään Suomessa. Pidempiaikaista asettumista Suomeen piti todennäköisenä kolme prosenttia ja melko todennäköisenä 17 prosenttia vastaajista. SAK:n tulkinnan mukaan halukkaita tulijoita olisi noin 84 000. SAK:n kyselyn tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin pidettävä mielessä, että kyselyssä ilmaistu muuttohalukkuus ja valmius muuttaa ovat kaksi eri asiaa. Toisaalta on myös otettava huomioon, että Virossa työikäistä väestöä on vain noin 650 000 ja trendi on laskeva.

Suomen palkkataso on yli kolminkertainen Viroon verrattuna, mikä on tuntuva taloudellinen houkutin tulla Suomeen töihin. Kyselytutkimusten mukaan (Kallaste 2004) Suomi on uusista jäsenmaista virolaisille mieluisin kohdema. Virolaiset ovat halukkaita muuttamaan Suomeen lyhyeksi aikaa tienamaan rahaa ja palaamaan sitten takaisin Viroon. Halukkaita Suomeen tulijoita kiinnostavat erityisesti rakennusalan työt, myyntityöt ja muut palvelutehtävät. Sen sijaan korkeasti koulutettuja houkuttelee Keski-Eurooppa Suomea enemmän.

Suomalaiset yritykset ovat suhtautuneet pääosin myönteisesti työvoiman vapaaseen liikkuvuuteen. Väestömäärään suhteutettuna Suomessa on Euroopan maista eniten, yli viidennes, 50–64-vuotiaita. Työikäisen väestön määrä kääntyy Suomessa laskuun vuonna 2010. Ulkomaalaiset työntekijät voivat joillakin aloilla olla ratkaisu työvoimapulaan, mutta uusista jäsenmaista siihen ei saada ratkaisua. SAK:n talvella 2004 teettämässä mielipidekyselyssä yli puolet vastaajista ei uskonut, että Viron EU-jäsenyyden myötä virolaiset työntekijät voisivat liikaa suomalaisten työpaikkoja.

Uusista jäsenmaista tulevan muuttoryntäyksen pelossa useimmat vanhat jäsenmaat asettivat siirtymäaikoja työvoiman vapaalle liik-

---

kuvuudelle. Eduskunta rajoitti uusien EU-maiden työntekijöiden pääsyä Suomen työmarkkinoille kahden vuoden siirtymäajalla. Vuoden 2006 toukokuun alkuun asti uusista jäsenmaista tulevat työntekijät tarvitsevat työvoimatoimiston päätöksen voidakseen tehdä ansiotyötä Suomessa. Työvoimatoimisto tekee myönteisen päätöksen, mikäli Suomen työmarkkinoilta ei kohtuullisessa ajassa löydy työntekijää. Yritykset ovat kuitenkin keksineet keinon kiertää siirtymäaikalakia käyttämällä virolaisia aliurakoitsijoita ja virolaisen työvoimanvuokrausyrityksen välittämiä työntekijöitä, joita siirtymäaikalaki ei koske. Nämä niin sanotut lähetetyt työntekijät eivät tarvitse Suomessa työlupaa.

Tallinnassa vuokratyövoimaa välittävien firmojen määrä on ollut kasvussa keväästä 2004. Myös suomalaiset ovat olleet aktiivisesti perustamassa alan yrityksiä Viroon. Viron yritysrekisteriin merkittiin vuoden 2004 aikana 175 osin tai kokonaan suomalaisomistuksessa olevaa yritystä, joiden toimialana on rakennusala tai työvoiman vuokraus (HS 5.12.2004). Virolaisten rakennusyritysten määrä Suomessa on kasvanut huomattavasti Viron EU-jäsenyyden aikana. Työvoimanvuokrausfirman kautta välitettävät työt ovat määräaikaista, mikä vähentää työntekijöiden mahdollisuutta saada vakituista työsuhdetta.

Virolaisen yrityksen on Suomessa toimiessaan noudatettava Suomen säännöksiä ja lakeja sekä työehtosopimuksia. Suomessa tehtävästä työstä tulee maksaa työntekijälle Suomen säädösten mukaisesti. Niinpä rakennusalan tilastollinen keskipalkka on Virossa noussut vuonna 2004 selvästi muita aloja nopeammin. Syy tähän on virolaisten yritysten Suomessa työskentelevien työntekijöiden palkat, mutta Virossa työskentelevien palkat eivät ole nousseet samassa suhteessa.

Kaikki urakointiyritykset eivät kuitenkaan maksa säädösten mukaisesti. Vuoden 2004 toukokuun ja marraskuun välillä Rakennusliitto julisti 21 virolaista yritystä Suomessa saartoon, koska ne eivät olleet antaneet riittäviä selvityksiä työntekijöiden palkka- ja työsuhdesaatavista. Puolella näistä Rakennusliiton saartamista yrityksistä oli Viron yritysrekisterissä suomalainen omistaja. (HS 5.12.2004.) Ennen Viron liittymistä EU:hun Suomessa oli pelkoa siitä, että virolaiset rikkovat työsuhde-ehtoja tullessaan Suomeen työskentele-

---

mään. Rakennusliiton saarto osoittaa, että halvemman työvoiman saamiseksi säännöksistä ollaan valmiita joustamaan myös Suomessa.

Virossa rakennustyömailla ei useinkaan tehdä kirjallisia työso-
pimuksia. Monilla rakennustyömailla palkkoja maksetaan pimeänä
päivä kerrallaan. Pelisääntöjen puute lisää myös valmiutta lähteä pi-
meisiin töihin ulkomaille, sillä niistä maksetaan useimmiten kuiten-
kin paremmin kuin Virossa. (Talouselämä 13.8.2004.)

SAK:n ja Toimihenkilöunionin yhteisessä Tallinnan tiedotuspisteessä
kerrotaan virolaisille suomalaisten työmarkkinoiden keskeisistä peli-
säännöistä sekä työntekijöiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Tarjoa-
malla tietoa suomalaisesta työelämästä ja työehdoista halutaan osaltaan
ennaltaehkäistä mahdollisia ulkomaiseen työvoimaan liittyviä lieveil-
miöitä ja varmistaa kaikkien työntekijöiden yhdenmukainen kohtelu.
Tiedotuspiste avattiin vuoden 2002 lopulla ja siellä on vierailut run-
saasti virolaisia, jotka ovat kiinnostuneet Suomessa työskentelystä.

SAK:n teettämän kyselyn mukaan reilu neljännes virolaisista oli-
si tarvittaessa valmis työskentelemään suomalaisilla työmarkkinoilla
pimeästi. Virolaisten tietoisuus Suomen työmarkkinoiden pelisään-
nöistä on lisääntynyt. Halukkuus pimeisiin töihin on laskenut, sillä
vuonna 2002 joka kolmas olisi suostunut pimeään palkanmaksuun.
Myös valmius tehdä töitä ilman irtisanomissuojaa on vähentynyt.
Enemmistö kyselyyn osallistuneista virolaisista katsoi, että Suomes-
sa tehtävästä työstä maksettujen palkkojen tulee vastata suomalaista
palkkatasoa. Kuitenkin neljännes vastaajista oli valmis työskentele-
mään myös suomalaisia alemmalla palkkatasolla. (SAK 2004.)

Työvoiman vapaalla liikkuvuudella arveltiin olevan suuriakin vai-
kutuksia sosiaalimenoihin, sillä EU-maasta toiseen siirtyvät työnte-
kijät siirtyvät välittömästi työskentelymaansa sosiaaliturvan piiriin.
Oikeus sosiaaliturvaan syntyy työsuhteen kautta. Mikäli toisen EU-
maan yrityksen palveluksessa oleva henkilö työskentelee Suomessa
yli puoli vuotta, tulee hänen maksaa tuloistaan veroa kotimaan sijas-
ta Suomeen. Virolaisen työvoimanvuokrausfirman kautta Suomeen
töihin tulevan virolaisen sosiaaliturvamaksut jäävät Viroon.

Viron ja Suomen välinen palkkaero on merkittävä. Suomessa
keskimääräinen kuukausipalkka vuoden 2003 lopussa oli Tilasto-

---

keskuksen mukaan 2 322 euroa, kun taas Virossa se oli 456 euroa (Kallaste 2004). Vaikka otetaan huomioon palkan ostovoiman erot, jää Viron palkkataso alle puoleen Suomen tasosta. Virossa eri toimialojen väliset palkkaerot ovat selvästi suuremmat kuin Suomessa.

Virolaisia työskentelee Suomessa erityisesti rakennustyömailla, taksi- ja bussikuljettajina sekä ravintola-alalla. Aliurakoitsijat ja vuokratyöntekijät ovat virolaisten yritysten palkkalistoilla, joten heitä ei ole kirjattu Suomen ulkomaalaistyövoiman tilastoihin. Myöskään Suomessa pimeästi työskentelevät virolaiset eivät näy tilastoissa.

On suosittua olla viikot töissä Suomessa ja mennä viikonlopuksi kotiin Viroon. Perjantaisin ja maanantaiaamuisin Helsingin ja Tallinnan välillä liikennöivillä aluksilla rajan yli työssäkäyvät virolaiset ovat tuttu näky. Työskentelemällä viikot Suomessa ja asumalla Virossa virolainen työntekijä voi parhaiten hyödyntää Suomessa ansaitun palkan suuremman ostovoiman.

Suomen Akatemian rahoittaman tutkimuksen mukaan virolaiset maahanmuuttajat pärjäävät hyvin suomalaisessa yhteiskunnassa ja voivat paremmin kuin venäläiset maahanmuuttajat. Tutkimuksen mukaan Suomessa olevilla virolaisilla on työpaikka ja vähintään kohtalainen suomen kielen taito, joten enemmistö heistä ei ole syrjäytymisvaarassa. Verrattuna maahanmuuttajien yleiseen työllisyystilanteeseen Suomessa erottuvat virolaiset suhteellisen hyvin työllistyneinä.

Virossa myös työvoimatilanne on kaksijakoinen. Tallinnan seudulla ammattitaitoisesta työvoimasta on joillain aloilla jopa pulaa. Ulkomaille lähtevien virolaisten yleisimpänä motiivina on parempi palkkataso, ja koulutetuilla myös oman urakehityksen edistäminen. Ainakaan heti EU-jäsenyyden alussa virolaisen työvoiman liikkuvuus ei ole merkittävästi kasvanut. Suomessa on yleistynyt virolaisten rajanylityössäkäynti ja keikkatyöt. Erityisesti virolaisia on Suomessa palvelualoilla, hoitoalalla ja rakennusalalla. Suomalaiset työnantajat kiertävät työvoiman vapaan liikkuvuuden siirtymäaikoja palkkaamalla työntekijöitä virolaisten työvoimanvuokrausfirmojen kautta.

Viro alkoi suuntautua keskusjohtoisesta taloudesta markkinatalouteen 1990-luvun alussa, ja uusi järjestelmä muotoutui suhteellisen nopeasti. Viro valitsi uusliberalistisen talousmallin. Rahauudistuksen jälkeen maassa ei ollut pääomia, joiden turvin olisi voitu aloittaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentaminen. Sen sijaan valittiin minimalistinen sääntely, avoin talous ja matala verotus.

1990-luvun alun yhteiskunnallisten muutosten seurauksena tuotanto laski ja kansalaisten elintaso heikkeni voimakkaasti. Itsenäisen Viron ylitti neuvostoaikaisen bruttokansantuotteen tason vasta vuonna 2001. Virossa talous kuitenkin saatiin melko nopeasti nousuun, sillä poliitikot olivat valmiita hyvinkin liberaaleihin uudistuksiin. Verrattuna muihin Itä-Euroopan maihin oli Viron ja muidenkin Baltian maiden lähtötilanne paljon vaikeampi, koska ne eivät olleet voineet toteuttaa edes rajoitettuja talousuudistuksia ennen sosialismin romahtamista. Nyt 15 vuotta myöhemmin voidaan todeta, että Viro on suoriutunut haasteellisesta tehtävästä erittäin hyvin.

Virossa ensimmäiset liikepankit perustettiin jo 1988–1989. Vuodesta 1989 alkaen poistettiin hintakontrolleja. Laki taloudellisesta itsenäisyydestä astui voimaan vuoden 1990 alussa. Virossa maan hallitus on rakentanut hyvin liberaalin ja avoimen sektoripolitiikan puitteet, mikä on osaltaan edistänyt makrotalouden vakauttamista ja vahvaa talouskasvua. Pääomien siirtoa ei ole rajoitettu, ulkomaiset sijoittajat saavat saman verokohtelun ja ulkomaista omistusta viro-

---

laisissa yrityksissä ei ole rajoitettu. Myös yksityistämisessä ulkomaiset sijoittajat olivat samassa asemassa kuin virolaiset. Koska pienestä maasta ei löytynyt riittäviä pääomia entisten valtionyritysten ostamiseen, kohosi ulkomaisten sijoitusten osuus merkittäväksi. Valtion yritysten yksityistäminen saatiin valtaosin hoidetuksi vuoteen 1996 mennessä.

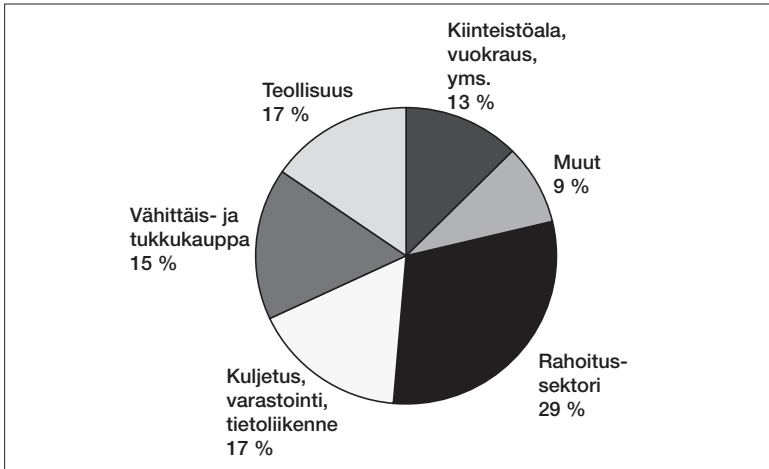
ULKOMAISTEN SIOITTAJAIEN HOUKUTUKSET

Viro on tukenut voimakkaasti yksityisen sektorin kehitystä, ja noin 50 prosenttia yksityisistä yrityksistä on aloittanut toimintansa vuoden 1991 jälkeen. Uusien yritysten tehokkuus ja kasvu olivat merkittäviä tekijöitä Viron talouden nopeassa elpymisessä ja viennin kasvussa. Viro saavuttikin jo 1990-luvun aikana uudistuspolitiikallaan ulkomaisia sijoittajia houkuttavat taloudelliset ja poliittiset olot.

Yksityistämisen seurauksena Viroon virtasi runsaasti ulkomaisia suoria sijoituksia. Viron alhainen verotus ja palkkataso sekä talouden voimakas kasvu ovat tehneet maan houkuttelevaksi suorien ulkomaisten sijoitusten kohdemaaksi. Myös Viron hallitus on kohdellut ulkomaisia sijoittajia hyvin, mikä on osaltaan lisännyt Viron houkuttelevuutta. Vuosina 1995–2002 ulkomaisten suorien sijoitusten (FDI) kanta viisinkertaistui. Viro on ollut asukaslukuun suhteutettuna yksi suosituimmista investointikohteista uusien EU-maiden ja hakijamaiden joukossa.

Sijoitusten painopiste oli yksityistämisen aikana halpojen työvoimakustannusten seurauksena useimmiten työvoimaintensiivisissä aloissa. Teollisuuden osuus suorien sijoitusten kannasta on laskenut koko 2000-luvun alun ajan. Yhä useammat ulkomaiset suorat sijoitukset on tehty palvelualoille kuten vähittäiskauppaan, rahoitukseen ja telekommunikaatioalaan. Kuviossa 1 tarkastellaan suorien ulkomaisten sijoitusten jakautumista toimialoittain vuoden 2004 kesäkuussa. Kun sijoitukset teknologiaintensiiviselle sektorille ovat lisääntyneet, on sen merkitys Viron ulkomaankaupassa kasvanut samalla merkittävästi. Virossa runsas kolmannes ulkomaankaupasta kytkeytyy maassa sijaitsevien ulkomaisten yritysten toimintaan.

Kuvio 1. Suorat ulkomaiset sijoitukset 2004.

Lähde: Eesti Pank (<http://www.eestipank.info>).

Suorat ulkomaiset investoinnit (FDI) olivat 797 miljoonaa euroa vuonna 2003. Taulukossa 1 vertaillaan Itämeren alueen maiden ulkomaisia suoria sijoituksia, ja Viro erottuu selvästi joukosta. Viroon tehtyjen investointien yhteenlaskettu summa oli lähes 78 prosenttia maan bruttokansantuotteesta. Kolme suurinta sijoittajamaata keväällä 2004 olivat Ruotsi (44 %), Suomi (25,6 %) ja Yhdysvallat (5,3 %).

Nopeaan talouskasvuun ja vanhentuneiden rakenteiden ja tuotantolaitosten uusimiseen on tarvittu korkeaa investointiastetta, sillä kotimainen säästäminen ei ole riittänyt. Viron vaihtotase on ollut alijäämäinen viime vuosikymmenen lopulta asti, ja viime vuosina alijäämä on kasvanut reilusti. Vaihtotaseen alijäämä on pääasiallisesti rahoitettu suorilla ulkomaisilla sijoituksilla. Se tekee kuitenkin Viron taloudesta vähemmän haavoittuvan verrattuna siihen, että alijäämä rahoitettaisiin ulkomaista velkaa ottamalla. Virossa julkinen velka on kuitenkin alhainen, noin viisi prosenttia bruttokansantuotteen arvosta.

Vaihtotaseen vaje voi pitkällä aikavälillä ajaa maan talouden epätasapainoon, joten Viron on saatava supistettua vaihtotaseen vajetta. Viennin lisääminen ja kilpailukyvyyn parantaminen ovat keskei-

Taulukko 1. Ulkomaisten suorien sijoitusten kanta Itämeren maissa 2003.

	Miljoona USD		%:a BKT:sta	
	maahan	maasta	maahan	maasta
Latvia	3 320	105	35.1	1.1
Liettua	4 960	120	27.2	0.7
Puola	52 125	1 839	24.9	0.9
Ruotsi	143 230	189 278	47.5	62.7
Suomi	46 400	68 702	28.6	42.4
Tanska	76 195	77 071	36.1	36.6
Viro	6 511	1 021	77.6	12.2

Lähde: UNCTAD, FDI/TNC database (www.unctad.org/fdistatistics).

sia toimia. Suorien ulkomaisten sijoitusten merkitys vaihtotaseen vajeen rahoittamisessa on suuri, mutta tulevina vuosina sijoitusten arvellaan vähenevän. Jatkossa kilpailu ulkomaisista investoinneista tulee uusissa jäsenmaissa kiristymään. Nyt kun yksityistämisprosessit on viety läpi, pyritään muissakin maissa houkuttelemaan suoria sijoituksia ja ulkomaisia yrityksiä muun muassa alhaisella verotuksella. Virolle ulkomaiset suorat sijoitukset ovat elintärkeitä. Hallituksen suunnitelma laskea tuloveroa, niin että vuodesta 2007 eteenpäin se olisi 20 prosenttia, pyrkii pitämään Viron houkuttelevana sijoituskohteena myös tulevina vuosina.

EU-jäsenyydellä on ollut positiivinen vaikutus uusien jäsenmaiden ulkomaisiin suoriin sijoituksiin. Sijoittajat katsovat, että riskit uusissa jäsenmaissa ovat nyt pienemmät. Toisaalta EU-jäsenyyden mukana tulee EU:n sääntely ja myös kustannustaso alkaa nousta. Nämä tekijät puolestaan vähentävät uusien jäsenmaiden houkuttelevuutta. Halvempia työvoimakustannuksia hakeville Aasia on todennäköisempi sijoituskohte. Aasian maissa työvoimakustannukset ovat selvästi alhaisemmat. Alhaisten tuotantokustannusten lisäksi esimerkiksi Intiassa työvoima on koulutetumpaa ja Kiinassa on enemmän t&k-investointeja kuin uusissa jäsenmaissa. Economist Intelligence Unit on arvioinut, että seuraava ulkomaisten suorien sijoitusten aalto uusiin jäsenmaihiin tulee, kun maat liittyvät euroon. Uusista

---

jäsenmaista Viro kuuluu kärkijoukkoon ja sen tavoitteena on liittyä EMUun heti vuoden 2007 alusta.

VIRON TALOUS ON KASVUSSA

Laajentumisen myötä tulutasoerot kasvoivat unionissa. Uusien jäsenmaiden keskimääräisen BKT:n taso asukaslukuun nähden vastaa noin 40 prosenttia EU-15:n keskiarvosta. Monissa uusissa jäsenmaissa kokonaistuotanto kuitenkin kasvaa nopeammin kuin vanhoissa jäsenmaissa. Vuonna 2003 uusien jäsenmaiden BKT kasvoi keskimäärin 3,6 prosenttia, kun vanhojen jäsenmaiden vastaava luku oli 0,8 prosenttia. Kokonaistuotannon kasvu jatkuu uusissa jäsenmaissa myös tulevina vuosina, mutta alhaisen lähtötason takia uusilla jäsenmailla kestää vuosikymmeniä, ennen kuin ne saavuttavat 15 jäsenmaan keskimääräisen bruttokansantuotteen henkeä kohti. Viron keskuspankin laskelmien mukaan Viro saavuttaa EU-15-maiden keskimääräisen tulotason 20 vuodessa, jos sen talouskasvu säilyy 5–6 prosentin paikkeilla.

Viron bruttokansantuote kasvoi 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lukuun ottamatta Venäjän taluskriisiä seurannutta vuotta 1999. Kuluvan vuosikymmenen alkupuolella talouskasvu hidastui hieman, kun vientikysyntä heikkeni. Viron valtiovarainministeriö on ennustanut maan BKT:n kasvavan kuusi prosenttia vuonna 2004, eli noin prosentin edellisvuotta enemmän. Talouskasvun uskotaan jatkuvan kuuden prosentin tuntumassa myös vuosikymmenen lopulla. Vuonna 2003 Viron ostovoimaan suhteutettu BKT henkeä kohti oli 10 550 euroa, kun EU-15:n keskiarvo oli 24 380 euroa. Euroopan komission arvion mukaan Viron kansantuote on 19 vuoden päästä noin 75 prosenttia EU:n keskiarvosta, mikäli vuosittainen kasvu on viiden prosentin luokkaa.

Tärkeimmät kasvua tukevat tekijät ovat voimakas investointitoiminta ja yksityisen kulutuksen kasvu. Viron taloutta pidetään vakaana ja maahan ollaan valmiita investoimaan. World Economic Forumien vuoden 2004 kilpailukykylistauksessa Viro oli selvästi muiden Itä-Euroopan uusien jäsenmaiden edellä sijalla 20 (www.weforum.org).

Taulukko 2. Itämeren alueen maiden luottoluokitus (High Credit Ratings).

	Moody's	Standard & Poor's
Euroalue	Aaa	*
Latvia	A2	*
Liettua	A3	A-/vakaa
Puola	A2	BBB+/vakaa
Ruotsi	Aaa	AAA/vakaa
Suomi	ks. Euroalue	AAA/vakaa
Tanska	Aaa	AAA/vakaa
Viro	A1	A/vakaa
*=Tieto puuttuu.		

Lähteet: Moody's Sovereign Ratings, Long Term Bonds and Notes, November 12, 2004.
Standard & Poor's Sovereign Ratings Foreign Currency Long-Term Rating, November 24, 2004.

Taulukossa 2 tarkastellaan Itämeren alueen valtioiden luottoluokituksia. Viron luokitus on ylempää keskitasoa ja uusista jäsenmaista korkein. EU-jäsenyyden myötä ulkomaisten investoijien kiinnostus Viroa kohtaan on lisääntynyt. Syyskuun 2003 EU-kansanäänestyksen ja maaliskuun 2004 välisenä aikana Viroon perustettiin 235 ulkomaisen yrityksen tytäryhtiötä.

Tuottavuus on Virossa selvästi vanhojen EU-maiden keskiarvoa alhaisempi, mutta sen kasvuvauhti on nopeampaa kuin esimerkiksi Suomessa. Viiden viime vuoden aikana työn tuottavuus on kasvanut keskimäärin viisi prosenttia vuodessa. Yksi keino lisätä tuottavuuden kasvua on panostaa enemmän tutkimus- ja kehitystoimintaan. Tällä hetkellä virolaiset yritykset käyttävät tutkimukseen ja kehitykseen vähemmän varoja kuin mikään uusi jäsenvaltio. Virossa on tartuttu tähän haasteeseen ja laadittu strategia, jonka avulla pyritään lisäämään t&k-menojen kokomais määrää vuoteen 2006 mennessä. Olennaisena osana strategiaa on yrityssektorin ja tutkimusalan yhteysien vahvistaminen.

Viron valtiontalouden velka on hyvin pieni, mutta yksityinen sektori on sen sijaan velkaantunut. Luotonanto on kasvanut Virossa erittäin voimakkaasti varsinkin kotitalouksien keskuudessa aina vuo-

---

desta 2000 lähtien. Vuosittain kasvua on ollut yli 40 prosenttia. Lähtötilanteena oli matala velkataso, joten kotitalouksien luottokanta oli vuonna 2004 noin 30 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kansainvälisessä vertailussa se on vähän, mutta Virolla ei ole varaa kasvattaa velkaansa. Korot olivat vuonna 2004 ennätyksellisen matalia, mikä osaltaan kiihdytti kotitalouksien lainanottoa. Viron keskuspankki toivoo, että Euroopan keskuspankki nostaisi korkoja vuonna 2005 yksityisen luotonoton kovan kasvun hillitsemiseksi. Korkojen nousulla estettäisiin velkakuplan syntymistä ja mahdollista puhkeamista. Yrityksien lainanotto ei ole kasvanut yhtä vauhdikkaasti, sillä kasvu on pysytellyt 15–20 prosentin vuosivauhdissa. Kaikkien pankkilainojen kanta on noin 55 prosenttia Viron BKT:sta. Lainoista suurin osa on otettu ulkomaanvaluutassa, lähinnä euroissa. Mikäli kruunun ja euron välinen vaihtokurssi muuttuu kruunulle epäedulliseksi, nousee ulkomaanvaluutassa otettujen lainojen arvo kruunuissa.

Inflaatio on Virossa vuositasolla kolmen prosentin luokkaa. Se on noin 1–1,5 prosenttia euroalueen keskiarvoa korkeampaa, mutta ei ole ongelma Virolle, joka ottaa vanhoja euromaita kiinni talouskasvussa. Virossa valuuttapolitiikka on ollut onnistunutta, eikä inflaatio ole kasvanut yhtä räjähdysmäisesti kuin monissa Itä- ja Keski-Euroopan maissa. Vuonna 2003 inflaatio oli 1,3 prosenttia, mikä oli alhaisin lukema kahdentoista viime vuoden aikana. Vuoden 2003 alhaiseen inflaation vaikuttivat eniten elintarvikkeiden ja polttoaineen matala hintataso. EU-jäsenyyden myötä hintataso on Virossa noussut, kun valmiste- ja arvonlisäverot on harmonisoitu EU-tasolle. Näin ollen inflaatiokehitys kiihtyi vuonna 2004. Inflaation on kuitenkin ennustettu pysyvän kolmen prosentin tuntumassa ja lähtevän laskuun vuoden 2005 aikana.

Yksityisen kulutuksen kasvua tukivat luottokannan kasvu, palkkojen nousu ja työllisyyden lievä kasvu. Reaalipalkkojen nopea nousu on lisännyt merkittävästi yksityistä kulutusta ja sitä kautta myös tuontia. Kauppataseen alijäämän kasvu on vauhdittanut vaihtotaseen vajeen kasvua. Alijäämäinen vaihtotase on kuitenkin normaalia Viron kaltaiselle kehittyvälle taloudelle, jossa on suuret investointitarpeet.

Taulukko 3. Viron ulkomaankaupan kehitys (milj. USD).

	2002	2003	2004a	2005e	2006e
Vienti	3 518	4 595	6 159	6 899	7 570
Tuonti	4 619	6 165	7 850	8 716	9 567
Kauppataase	-1 121	-1 571	-1 691	-1 817	-1998
					a= arvio e= ennuste

Lähde: Statistikaamet, EIU Forecasts 11/2004.

Taulukon 3 mukaan kauppataaseen vajeen ennustetaan kasvavan myös lähivuosina. Kotimaisen ja ulkomaisen kysynnän välisen epäsuhtan vuoksi tuonti on kasvanut voimakkaasti viennin vetäessä heikoimmin. Kuluvan vuosikymmenen alussa EU-alueen kasvu heikkeni ja se vaikutti myös Viron alihankintapalveluiden kysyntään. Toisaalta kulutustavaroiden kysyntä ja sitä kautta myös tuonti ovat lisääntyneet palkkatason noustessa. Alijäämästä suurin osa aiheutui merkittävistä kertaluonteisista investointieristä sekä negatiivisesta tulotaseesta. Pääomatase on pysynyt ylijäämäisenä suurten ulkomaisten suorien sijoitusten ansiosta.

Vuoden 2004 aikana vienti kasvoi edellisvuoteen verrattuna alihankintateollisuuden ja televiestintäalan tuotteiden kysynnän kasvun myötä. Samaan aikaan kuitenkin kasvoi myös näiden alojen tuonti, joten kauppataaseen vaje ei ainakaan olennaisesti pääse supistumaan. Myös kotimainen kysyntä jatkoi kasvuaan vuonna 2004 lisäten tuontitarvetta. Öljyn korkea maailmanmarkkinahinta ja transit-kauppa Virossa ovat nostaneet palvelutasetta, ja sen ansiosta vaihtotaseen vajeen ennustetaan alenevan 11 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuonna 2004. Vajeen alenemiseen vaikuttavat myös tulonsiirrot EU:n budjetista.

World Economic Forumin tutkimuksen mukaan Viro on uusista jäsenmaista kaikkein kilpailukykyisin. Kilpailukykyindeksin mukaan Viro ohitti myös neljä EU:n vanhaa eteläistä jäsenmaata. Viron vahvuutena ovat avoin markkinatalous, tietoyhteiskunnan ja rahoitussektorin kehitys sekä yrityskulttuuri. Parannettavaa Virolla on työ-

---

voiman osaamistasossa ja teollisuuden rakenteessa. Julkisen sektorin palkkakehitys on nopeampaa kuin tuottavuuden kasvu.

EU-jäsenyyden haasteet ja mahdollisuudet

Viron lähitulevaisuuden haasteena on säilyä nopean talouskasvun maana. Virossa julkiset menot ovat alhaisia, mikä on osaltaan seurausta maan matalasta verotuksesta. Maan julkiseen sektoriin kohdistuu kuitenkin suuria paineita. Infrastruktuurin uudistaminen on Virossa vielä kesken ja rahaa tarvitaan myös esimerkiksi terveydenhuollon uudistamiseen. EU-jäsenyyden myötä paikallishallinnon menot kasvavat ja kuluja aiheutuu myös EU- ja Nato-jäsenyyksistä. Näihin kaikkiin menoeriin Viron on löydettävä vastaukset ja samalla ylläpidettävä talouskasvua.

Euroopan unioni avaa lukuisia mahdollisuuksia talouden kehittämiseksi. Se tarjoaa rahoitusta unionin politiikoissa toteuttaviin toimiin ja ohjelmiin. Aluepolitiikkaan voi hakea rahoitusta neljästä eri EU-rahastosta ja lisäksi on koheesiorahasto ympäristö- ja liikenneinvestointeja varten. Virossa kansallinen aluepolitiikka on hyvin vähäistä, eikä se ole kyennyt torjumaan maan kahtia jakautumista. Länsi-Viro kasvaa, mutta Itä-Virossa ongelmat kasvavat.

Viro tulee ainakin jäsenyytensä alkuvuosina olemaan selvästi EU:n tukien nettosaaja. Hakija-aikaan verrattuna tukijärjestelmät ovat muuttuneet ja niiden määrää kasvanut. Esimerkiksi Viron osuus rakennetoimien tuesta vuosina 2004–2006 on yhteensä 617 miljoonaa euroa. Kööpenhaminan Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 2002 Viro sai hakijamaista suurimmat mahdolliset tuet, eli 180 euroa henkeä kohden vuodessa. Vuosina 2005–2006 Viron ja muiden Baltian maiden tuet ovat noin neljä prosenttia bruttokansantuotteesta, mikä on myös koheesiotuella asetettu yläraja. Näin ollen EU-jäsenyyden tulonsiirrot ovat Baltian maille merkittäviä heti jäsenyyden alkuvuosina.

Euroopan unionista Viroon suuntautuvat rahavirrat rasittavat maan julkista taloutta, sillä tukien saanti edellyttää kansallisen rahoituspanoksen osoittamista hankkeeseen. Rakennerahastoihin

vaaditaan neljänneksen kansallinen rahoitus. IMF:n arvion mukaan EU-jäsenyys heikentää keskipitkällä aikavälillä uusien jäsenmaiden budjettitasapainoa vuodessa 3–4,75 prosenttia bruttokansantuotteen nähden (Valtiovarainministeriö 2003).

Viron on kohennettava kykyään ottaa vastaan tukia. Tukien hallinnointi asettaa Viron pienen virkamieskunnan kovaan paineeseen. EU:n rahoitusmahdollisuuksien optimointi edellyttää tehokasta hallintoa. Tästä seuraa, että Viron on lisättävä julkisia menoja. EU-ohjelmien valmistelussa on kytkettävä eri alueet ja kunnat mukaan työhön. Myös alue- ja kuntatasolla täytyy siis olla EU-asioita hoitamaan kykeneviä virkamiehiä. Tälle asettaa oman rajoitteensa Viron pieni väestöpohja ja se, että julkinen talous on jo tällä hetkellä vedetty tiukalle.

Tavoitteena Emu-jäsenyys mahdollisimman pian

EMU-jäsenyys ja euron käyttöönotto nähdään Virossa loogisena jatkeena maan talous- ja rahapolitiikalle. Emu-jäsenyys vahvistaa kestävä ja tasapainoista talouskasvua pitkällä tähtäimellä.

Viro kytki yhdessä Liettuan ja Slovenian kanssa valuuttansa Euroopan yhtenäiseen valuuttakurssijärjestelmään, ERM-II:een kesäkuussa 2004. Maiden on kahden vuoden ajan pidettävä vaihtokurssinsa +/- 15 prosentin vaihteluvälillä suhteessa euroon. Kahden vuoden aikana maiden on osoitettava, että ne pystyvät pitämään valuuttansa vakaina ja täyttämään Maastrichtin kriteerit inflaation,

Taulukko 4. Maastrichtin kriteerit EMU:n kolmanteen vaiheeseen osallistumiselle.

• Jäsenvaltion inflaation pitää olla matala; enintään 1,5 prosenttiyksikköä yli kolmen inflaation suhteen parhaiten suoriutuneen jäsenvaltion inflaatiovauhdin.
• Korkotason on oltava matala; enintään kaksi prosenttiyksikköä yli kolmen inflaation suhteen parhaiten suoriutuneen maan korkotason.
• Jäsenvaltiolla ei saa olla ylisuurta julkisen talouden alijäämää; budjettialijäämä enintään kolme prosenttia ja julkinen velka enintään 60 prosenttia BKT:sta.
• Valuutan on oltava vakaa; on noudattanut kahden vuoden ajan EU:n valuuttakurssijärjestelmän normaaleja vaihteluvälejä.

---

korkojen, julkisen sektorin velan ja budjettivajeen osalta. Talouksien on oltava riittävän vahvoja myös ulkoisia vaihteluita vastaan.

ERM-II:een liittymisen yhteydessä Euroopan unioni vahvisti, että Viron rahapolitiikan ja valuuttakatejärjestelmän periaatteet ovat linjassa ERM-II-vaatimusten kanssa. Viron tavoitteena on säilyttää valuuttakatejärjestelmä, jolla valuutan ulkoinen arvo on sidottu euroon. Valuuttakatejärjestelmällä on ollut pienelle ja avoimelle taloudelle tärkeä merkitys, sillä valuuttakurssin muutoksilla voisi olla suuria vaikutuksia talouteen. Liittyminen ERM-II:een ei käytännössä vaikuttanut Viron valuuttakurssiin, sillä kruunu oli jo ollut sidottu euroon samalla kurssilla vuodesta 1998. Ennen euroa kruunu oli sidottu Saksan markkaan vuodesta 1992 lähtien.

Viron hallituksen ja keskuspankin tavoitteena on, että Viro olisi teknisesti valmis euron käyttöönottoon vuoden 2006 puolivälissä. Viron kahden vuoden minimijäsenyysaika ERM-II:ssa täyttyy vuoden 2006 jälkimmäisellä puoliskolla, joten euro voitaisiin ottaa käyttöön aikaisintaan vuoden 2007 alussa. Viron tiukka finanssipolitiikka on asettanut hyvät lähtökohdat Maastrichtin kriteereiden täyttämiseksi, mutta kaikkien kriteereiden täyttäminen vaatii kuitenkin ponnisteluja. Vaihtokurssi on pysynyt vakaana 12 vuotta ja inflaatio sekä valtion velka ovat Maastrichtin kriteereiden puitteissa. Vuonna 2003 valtion velka oli 5,5 prosenttia BKT:sta. Vaihtotaseen vajeen supistaminen vaatii erityistä huomiota. Toisaalta on myös luotava parempia edellytyksiä tuottavuuden kasvulle.

Tulevina vuosina väestön ikääntyminen ja terveydenhoitomenojen kasvu asettavat haasteita julkiselle taloudelle. Valtion tulisi varautua näihin lisäkustannuksiin jo hyvissä ajoin. Esimerkiksi ikääntyvän väestön osan kasvu asettaa lisäpaineita eläkkeisiin.

SUCCESS ESTONIA 2014

Success Estonia 2014 on Viron hallituksen laatima pitkän tähtäimen suunnitelma kilpailukyvyyn ja talouskasvun tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelma tukee pitkällä aikavälillä Viron kehitystä kilpailukykyisen talouden ja tietointensiivisen yhteiskunnan keinoin.

Sen suurimpana innoittajana on ollut EU:n Lissabonin strategia, jonka toimeenpanoon suunnitelma tähtää ottaen huomioon Viron erityispiirteet. Syksyllä 2003 laaditussa asiakirjassa linjataan tavoitteet, prioriteetit sekä tulevaisuuden visio Viron kehitykselle vuoteen 2014 asti. Se toimii pohjana kaikille Viron kehityssuunnitelmille ja -linjauksille.

Success Estonia 2014 -strategian päätavoitteena on kaksinkertaistaa BKT vuoteen 2014 mennessä. Tämän tavoitteen toteuttaminen vaatii noin seitsemän prosentin vuotuista talouskasvua vuodesta 2004 vuoteen 2014 asti. Jotta talouskasvun tavoite saavutettaisiin, tulee tuotannon kasvaa 10 vuoden ajanjaksolla peräti 80 prosenttia. Työllisyyden kasvutavoitteeksi on asetettu, että 70 prosenttia työikäisestä väestöstä on ansiotyössä vuoteen 2014 mennessä. Tuottavuuden lisääminen edellyttää investointeja tieteeseen, innovaatioihin ja teknologiaan sekä korkeasti koulutettuun ja ammattitaitoiseen työvoimaan. Tavoitteena on saada Viron talous tuottamaan korkeampaa arvonlisää ja tehdä siitä dynaamisempi ja pääomaintensiivisempi. Tämän päämäärän saavuttamiseksi on investointeja ja työllisyyttä lisättävä entisestään. Erityisesti pyritään tukemaan yrittäjyyttä. Viron tavoitteena on mahdollisimman nopeasti integroitua yhteismarkkinoille ja hyödyntää sen mahdollisuudet.

Korkea tutkimuksen ja kehityksen sekä innovaatioiden aste edistää taloudellista kehitystä. Ensimmäisen tärkeää on tiivistää yritysten ja yliopistojen sekä tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä Virossa. *Success Estonia 2014* -strategian taustalla on tutkimuksen ja kehityksen strategia vuodelta 2001. Tavoitteena on muuttaa Viro tietointensiiviseksi yhteiskunnaksi ja nostaa t&k-menojen osuus 1,5 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2006 mennessä. Tavoitteena on lisätä yksityisiä t&k-investointeja, niin että vuonna 2010 ne olisivat ohittaneet julkiset investoinnit.

Virossa panostetaan informaatioteknologiaan

Informaatioteknologiassa Viroa pidetään yhtenä Euroopan edistyneimpänä maana. Viro on aktiivisesti pyrkinyt lisäämään kansalaistensa Internet-yhteyksiä ja -valmiuksia. Vuonna 2003 Viro investoi

---

9,6 prosenttia BKT:sta informaatioteknologiaan. EU 15:n vastaava keskiarvo oli seitsemän prosenttia. Eräs tekijä informaatioteknologian nopeassa kehityksessä on Viron kasvava ICT-komponentteja ja -teknologiaa valmistava teollisuus, josta suuri osa on alihankintaa ruotsalaisille ja suomalaisille firmoille. Toisaalta Viro kehittää jatkuvasti ICT-infrastruktuuriaan. Viron hallitus on tehnyt suuria ICT-investointeja sekä kannustanut yksityisten ja julkisten tahojen välisiä kumppanuuksia. Kumppanuuksien avulla on luotu synergioita julkisen politiikan ja yksityisten aloitteiden välillä. Osallistumalla kumppanuusprojekteihin yritykset ovat tuoneet oman investointipanosensa liiketoimintaympäristön kehittämiseen ja Internetin hyödyntämiseen.

Komission vertailun mukaan Virossa oli vuonna 2002 kaikista EU-maista kuudenneksi eniten Internetin käyttäjiä ja Keski- ja Itä-Euroopan maista eniten. Hallituksen tavoitteena on Internet-yhteyksien lisääminen ja nopeampien yhteyksien tarjoaminen nykyistä useammalle. Informaatioteknologian nopean kehityksen varjopuolena on se, että kaikki eivät hallitse uutta teknologiaa. *Success Estonia 2014* -strategiassa pyritään digitaalisen lukutaidon lisäämiseen niin, ettei informaatioteknologian käytöstä muodostu yhteiskuntaa jakavaa tekijää.

Virossa julkisten palveluiden digitalisoiminen on melko pitkällä. Julkisten palveluiden digitalisoiminen helpottaa myös yritysten toimintaa, koska asiat voi hoitaa Internetin kautta. Digitaalisia palveluita varten Virossa kehitettiin vuonna 2002 henkilökortti, joka toimii myös elektronisena henkilötunnisteena.

Virossa on vuodesta 2000 lähtien kehitetty sähköistä hallintoa (e-government), jonka avulla on tehostettu lainsäädäntöprosessia ja lisätty sen läpinäkyvyyttä. Hallituksen kokousten valmistelu tehdään sähköisesti ja aineisto pyritään lähettämään elektronisessa muodossa. Suuri osa virallisista dokumenteista on Internetissä kansalaisten saatavilla ja he voivat myös kommentoida valmisteilla olevaa lainsäädäntöä.

Viron taloudellinen suorituskyky on vakaa. Koska ulkomais-
ten suorien sijoitusten merkitys Viron talouskasvulle on suuri,
halutaan talous pitää mahdollisimman avoimena, sääntely mi-
nimissä ja verotus alhaisena. Viron bruttokansantuote on täl-
lä vuosikymmenellä jatkanut selvästi euroaluetta nopeampaa
kasvuun, ja kasvun uskotaan jatkuvan lähivuosina. Yksityinen
kulutus on kasvussa, mitä osaltaan tukee luottokannan kasvu
ja reaali-palkkojen suhteellisen nopea nousu. Viro täyttää jo nyt
osan Maastrichtin kriteereistä, mutta EMU-jäsenyys edellyttää
tiukkaa finanssipolitiikkaa. Haasteena on erityisesti tuottavuus-
den lisääminen ja vaihtotaseen vajeen supistaminen. Viro on sel-
västi EU:n tukien nettosaaja, mutta paradoksaalisesti ne myös
kuormittavat julkista taloutta.

Alhaiset palkkakustannukset ja verotus tuovat Virolle selvää kilpailuetua suhteessa vanhoihin jäsenmaihiin. Toisaalta Viron ja muiden uusien jäsenmaiden tuottavuus ja tehokkuus eivät vielä ole EU-15-maiden tasolla. Vanhoihin jäsenmaihiin verrattuna pääoma-panos on uusissa jäsenmaissa alhaisempi. Koska uusien jäsenmaiden talouskasvu on kuitenkin nopeaa, tuottavuuserot supistuvat. Virossa suhteellinen tuottavuus on noussut kovaa vauhtia, mutta samalla työvoimakustannukset ovat kasvaneet lähes samaa tahtia. Virossa palkkakustannukset nousivat vuosina 2000–2003 keskimäärin 11 prosenttia vuodessa. Hinnat eivät ole nousseet yhtä ripeästi kuin palkkataso.

MATALA KUSTANNUSTASO

Virossa teollisuuden kustannustaso on noin 15 prosenttia Suomen vastaavasta. Uusista jäsenmaista vain Liettuassa ja Latviassa työvoimakustannukset ovat Viroa matalammat. Matalien työvoimakustannusten maissa vaihtelut eri alojen kustannuksien välillä voivat olla jopa kolmin- tai nelinkertaisia. Suomessa erot ovat varsin pieniä, korkeintaan kaksinkertaisia. Virossa välillisiä työvoimakustannuksia nostavat työnantajien pakolliset eläke- ja sosiaalimaksut, jotka ovat yli 30 prosenttia palkasta.

Matalan kustannustason lisäksi uusissa jäsenmaissa työmarkkinat ovat huomattavasti joustavammat kuin EU-15-maissa. Mahdollisuus-

---

det tuottavuuden kasvattamiseen ovat suuret. Yritykset ovat valmiita siirtämään matalan kustannustason maihin erityisesti tuotannon alkuvaiheita, alihankintaa ja sopimusvalmistusta. Suomalaisten yritysten näkökulmasta Viron etuna on markkinoiden läheisyys.

Virossa myös palkkapolitiikka on liberaalia. Valtiovalta on pyrkinyt mahdollisimman vähän puuttumaan yrityssektorin toimintaan. Valtion toimet ovat rajoittuneet minimipalkasta säätämiseen ja työ-lainsäädännön velvoitteiden täyttämiseen. Virossa uudistettiin aktiivisesti työoikeudellista lainsäädäntöä vuosikymmenen alussa.

Palkkatason nousu on ollut Virossa nopeaa. Vuosina 2002–2004 nimellinen palkkataso nousi yhteensä 37 prosenttia. Kehitys on ollut selvästi Suomea nopeampaa. Palkkataso ei kuitenkaan saavuta Suomen tasoa lähiaikoina, vaikka erot pienenevätkin niin rahassa kuin ostovoimassakin mitattuna. Vaikka yleinen palkkataso tulevaisuudessa nousisi joka vuosi 3–4 prosenttia enemmän kuin Suomessa, kestäisi kuitenkin useamman vuosikymmenen ennen kuin se saavuttaisi Suomen palkkatason. Onkin todennäköistä, että Viro säilyttää palkkaetunsa Suomeen tai EU-15-maiden keskiarvoon nähden vielä pitkän aikaa, mutta alakohtaisia eroja tietenkin on. Erityisesti alkuvaiheen suorittavassa työssä palkkaero Pohjoismaihin on merkittävä.

Kesällä 2004 keskipalkka Virossa oli noin 435 euroa kuukaudessa. Viron nimellinen palkkataso on noin 20 prosenttia Suomen palkkatasosta. Palkan ostovoimaerot huomioitunakin Viron palkkataso jää alle puoleen (43 %) Suomen tasosta (Kallaste 2004). Virossa korkein palkkataso on rahoitusallalla, lähes 1 000 euroa kuukaudessa. Kaupan ja teollisuuden alalla keskiansio oli noin 400 euroa ja hotelli- ja ravintola-alalla noin 300 euroa.

Palkkatason kehityksellä on vaikutuksensa myös maassa teetetään alihankintaan. Kustannustasossa on luonnollisesti kysymys tuotannon kokonaiskustannuksista eikä pelkistä henkilöstökustannuksista. Esimerkiksi tekstiiliteollisuutta on siirtynyt Virosta edullisempien tuotantokustannusten perässä muualle jo ennen maan EU-jäsenyyttä. Edullisemmän kustannustason maita Euroopassa ovat esimerkiksi Liettua, Bulgaria, Romania, Venäjä, Valko-Venäjä ja Ukraina.

Minimipalkka Virossa vuonna 2004 oli 2 480 kruunua, noin 159 euroa. Minimipalkka on kasvanut vuodesta 1996 lähtien nopeammin kuin keskipalkka, mutta silti 32 prosenttia keskipalkasta on alhaisin vähimmäispalkka uusissa jäsenmaissa. Viron palkkalain mukaan hallitus määrittelee minimipalkan vuosittain työmarkkinajärjestöjen esityksen pohjalta. Vuonna 2001 työnantaja- ja työntekijäpuolen keskusjärjestöt allekirjoittivat kahdenvälisen sopimuksen, jonka mukaan minimipalkan tulee nousta keskipalkkaa nopeammin, niin että vuonna 2008 se on 41 prosenttia keskipalkasta. Vuoden 2005 minimipalkasta käytiin pitkällisiä neuvotteluja työnantaja- ja työntekijäpuolen välillä. Konsensuksen löytäminen oli vaikeaa ja neuvotteluissa väläyteltiin myös alakohtaisten sopimuksien mahdollisuutta keskitetyn sopimuksen sijaan. Vuonna 2005 minimipalkka on 2 690 kruunua eli 172 euroa.

Eesti konjunktuaari -instituutin mukaan keskiansio nousee kuudessa vuodessa noin 5 000 kruunua (noin 320 euroa), jos vuosittainen nousu on 10 prosentin luokkaa. Yrittäjät ja työntekijät suhtautuvat epäillen nopeaan palkannousuun. Eniten palkkojen ennustetaan nousevan julkisilla aloilla sekä rakennustuotannon, kaupan ja hotellitoiminnan piirissä. Palkkakehitystä hidastavat osaltaan inflaation voimistuminen ja yksityisten yritysten haluttomuus korottaa palkkoja. Yritysten näkökulmasta koveneva kilpailu vaatii kulujen matalana pitämistä.

Järjestäytymisaste on Virossa matala – molemmin puolin

Työntekijöiden järjestäytymisaste Virossa oli 14 prosenttia vuonna 2002 (Antila & Ylöstalo 2003). Verrattuna kuuden vuoden takaiseen järjestäytymisasteeseen (12 %), on pientä kasvua tapahtunut. Ammattiyhdistysliike on pikku hiljaa alkanut aktivoitua Virossa, mutta sen toiminta on alakohtaista ja jäsenmäärät ovat ainakin vielä tois-
taiseksi matalia.

Virossa on kaksi työntekijäpuolen keskusjärjestöä. Vuonna 1990 perustettiin EAKL (Eesti Ametiühingute Keskkliit, Confederation of Estonian Trade Unions), jonka jäsenenä on pääasiassa yksityisen

---

sektorin työntekijöitä sekä valtion ja paikallishallinnon virkamiehiä. Vuonna 1992 tieteen, kulttuurin, koulutuksen ja julkisen terveydenhuollon työntekijät perustivat oman keskusjärjestön TALOn (Teenistujate Ametiilitude Keskorganisatsioon, Estonian Employee' Unions' Confederation). Molemmat järjestöt ovat vuodesta 2002 lähtien olleet Euroopan ammatillisen yhteisjärjestön jäseniä. EAKL:ssa oli vuonna 2002 noin 47 000 jäsentä ja TALOssa 37 000. EAKL:lla on paikallisia alajärjestöjä, joiden tarkoituksena on tukea olemassa olevien ammattiyhdistysten toimintaa ja edistää uusien perustamista.

Ammattiyhdistysliikkeellä on Virossa taakkanaan neuvostoajan muistot, joista irtautuminen on ollut pitkälinen prosessi. Toisaalta yksilökeskeinen ajattelutapa ja halu menestyä ovat koko yhteiskunnan vallitsevia pohjavireitä. Kun Viron talous kasvaa 6–7 prosentin vuosivauhtia ja palkat sekä elintaso nousevat, ei ammattiyhdistysliikkeelle nähdä tarvetta. Elintaso nousee ammattiyhdistysliikkeestä huolimatta ja työolot kohenevat. Viron työlainsäädännössä on määritelty työntekijän oikeuksia, joten työntekijät eivät ole täysin suojaattomia.

SAK:n teettämän mielipidetiedustelun mukaan kiinnostus ay-liikettä kohtaan on selvästi kasvanut Virossa. Vähän yli puolet vastaajista piti melko todennäköisenä, että ay-liikkeen asema tulee EU-jäsenyyden myötä vahvistumaan. Pohjoismainen kolmikantamalli työnantaja ja -tekijöitä koskevista asioista neuvoteltaessa saa haastatelluilta kannatusta. TNS Gallup haastatteli tutkimusta varten 1009 15–74-vuotiasta virolaista talvella 2004. (SAK 2004.)

Yrittäjien mielestä se, ettei ammattiyhdistyksen asema ole merkittävä, osoittaa, että mitään suurempia vastakkainasetteluja työnantajien ja työntekijöiden välillä ei ole. On molempien intresseissä, että yritys kehittyy positiivisesti. Useat haastatelluista Virossa toimivista suomalaisista yritysjohtajista näkivät positiivisena sen, ettei ammattiyhdistysliike ole Virossa samanlaisessa asemassa kuin Suomessa.

Jos työnantajat pystyvät jollakin suhteellisella tasolla pitämään palkkakehityksestä huolta ja kohtelemaan ihmisiä ihmisarvoisesti, ei ammattiyhdistysliike välttämättä lähde kehittymään. Virossa ammattiyhdistyksestä ei ole tullut sellainen itseisarvo kuin mitä se Suomessa on.

Kun tarkastellaan työntekijöiden järjestäytymistä ikäryhmittäin, voidaan havaita, että yli 50-vuotiaiden järjestäytymisaste on korkein (19 %). Sen sijaan alle 30-vuotiaista vain seitsemän prosenttia kuuluu ammattiyhdistysliikkeeseen. Näiden kahden ryhmän välimaastoon sijoittuvat 30–49-vuotiaat 15 prosentin järjestäytymisasteellaan. Merkillepantavaa on, että yli 50-vuotiaiden järjestäytymisaste on Virossa selvästi kasvanut, minkä seurauksena ammattiyhdistysliikkeiden jäsenistön keski-ikä on kohonnut. Iän lisäksi järjestäytymisasteessa voidaan havaita kansalaisuuteen pohjautuvia eroja. Lähes neljännes Viron venäläisistä kuuluu ammattiyhdistykseen, mutta virolaisten keskuudessa järjestäytymisaste on vain 10 prosentin luokkaa. Suurin osa venäläisistä työskentelee julkisella sektorilla, jossa järjestäytymisaste on selvästi yksityistä sektoria korkeampi. Yksityisellä sektorilla järjestäytymisaste jää alle 10 prosentin.

Alhaiselle järjestäytymisasteelle on useita syitä. Työministeriön tutkimuksen (Antila & Ylöstalo 2003) mukaan 41 prosenttia virolaisista vastaajista ei ollut varma siitä, miten ammattiyhdistysliike toimii. Ay-liike on onnistunut tekemään pesäeroa neuvostoajan toimintatapoihin, eikä nykyistä ammattiyhdistysliikettä pidetä neuvostoajan jatkona. Sitä vastoin Ay-liike ei ole onnistunut tuomaan nykyistä toimintaansa laajan yleisön tietoisuuteen tai saamaan sille oikeutusta. Enemmistöllä vastaajista (75 %) oli varsin negatiivinen mielikuva ammattiyhdistysliikkeestä. Virolaiset eivät tutkimuksen mukaan luota liikkeen johtajiin, eikä liittojen uskota tietävän työntekijöiden ongelmista.

Työministeriön tutkimuksen mukaan (Antila & Ylöstalo 2003) työntekijät eivät koe saavansa erityistä hyötyä ay-jäsenyydestä. Suurin osa työntekijöistä käy yksilölliset palkkaneuvottelut työnantajan kanssa, ja tätä käytäntöä pidetään parhaana tapana ratkaista palkkakysymykset. Ammattiliitoilla ei katsota olevan tarpeeksi vaikutusvaltaa palkka-asioissa. Samoin on asian laita työsopimusta koskeissa neuvotteluissa. Sen sijaan työaikoja, työterveyttä ja työturvallisuutta koskevat neuvottelut virolaiset haluaisivat mieluummin hoitaa yhteisesti työpaikalla.

Jos järjestäytymisaste olisi korkeampi, olisi ammattiliitoilla mahdollisuus vahvistaa neuvotteluasemiaan ja vaikutusvaltaansa palkka-

---

neuvotteluissa. Tällöin myös työnantajilla olisi selkeästi yksi neuvottelukumppani, eikä neuvottelija tarvitsisi käydä erikseen jokaisen työntekijän kanssa. Koska järjestäytymisasteen merkittävästä kasvusta lähitulevaisuudessa ei kuitenkaan ole nähtävissä merkkejä, ammattiliittojen vaikutusvalta tuskin lisääntyy kovin nopeasti.

Viroon perustettiin työntajapuolen keskusjärjestö Teollisuuden keskusliitto (Eesti Tööandjate Keskliit, ETTK) vuonna 1991. Vuodesta 1997 lähtien järjestön nimi on ollut Viron työnantajien keskusliitto. ETTK:n jäsenenä on 29 toimialajärjestöä ja 34 suuryritystä. Jäsenjärjestöihin kuuluu noin 1 500 yritystä ja työnantajaliiton yrityksissä työskentelee noin 150 000 työntekijää. Keskusliiton jäsenenä on 35 prosenttia yksityisistä työnantajista. Kesästä 1999 lähtien ETTK oli tarkkailijajäsenenä Euroopan työnantajajärjestössä UNICEssa ja varsinaisena jäsenenä vuodesta 2003. ETTK:lla on tällä hetkellä edustajat UNICEssa ja Euroopan talous- ja sosiaalikomiteassa sekä Eurooppa-tason järjestöissä kuten esimerkiksi Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiössä. (www.ettk.ee) Julkisella sektorilla työnantajat ovat järjestäytyneet yksityistä sektoria paremmin.

Kansallisella tasolla kolmikantaneuvottelua on Virossa käyty säännöllisesti vuodesta 1992 lähtien. Työnantajia neuvotteluissa edustaa ETTK:n johto ja työntekijöiden delegaatiossa on edustajia molemmista työntekijöiden keskusjärjestöistä EAKL:stä ja TALOsta. Jokaiselta osapuolta edustaa kuusi henkilöä ja päätökset tehdään konsensusperiaatteella. Vuodesta 1999 lähtien neuvottelukunta on ollut pysyvä. Neuvotteluissa on käsitelty esimerkiksi verovapaan tulon rajaa, työtömyyskorvauksia ja sosiaaliturvaa. Myös vuotuinen minimipalkka sovitaan kolmikantaneuvotteluissa.

Ammattialakohtainen ja yritystason sosiaalinen dialogi on Virossa vielä hyvin heikkoa. Kollektiivisia sopimuksia palkasta ja työoloista on solminut vain noin kolmannes työvoimasta. Koska yleissitovuutta ei ole, solmitut sopimukset koskevat vain solmijaosapuolia. Sosiaalisesta dialogista ei ole kuin hyvin vähän kokemusta yritystasolla. Sosiaalisen vuoropuhelun esteenä ovat muun muassa työnantajien ja työntekijöiden alhainen järjestäytymisaste sekä järjestöllisen kapasiteetin heikkoudet.

Työnantajapuoli puolestaan korostaa kollektiivisten sopimusten vapaaehtoisuutta. Sosiaaliministeri ja ammatiliitot pyrkivät vahvistamaan sosiaalista dialogia korostaen, että neuvottelujen lähtökohtana tulisi olla molempien osapuolten yhteiset intressit ja keskinäinen luottamus. Haasteena onkin ulottaa kollektiivista sopimista laajemmalle ja laajentaa neuvottelujen sisältöä. Tällä hetkellä sopimukset koskevat lähinnä vain palkkaa ja työoloja. EU-säännösten toteuttaminen työmarkkinakysymyksissä tulee olemaan mittava prosessi Virolle. EU:ssa sosiaalinen dialogi perustuu vahvoihin työnantaja- ja työntekijäjärjestöihin.

KEVYT VEROTUS

Viron verojärjestelmän peruseriaatteina ovat yksinkertaisuus ja läpinäkyvyys. Virossa verotaakka on melko kevyt, mikä suosii liiketoimintaa ja työntekoa. Matalan verotuksen tavoitteena on saada maahan investointeja ja tukea Viron kilpailukykyä. EU-jäsenyysneuvotteluissa verotus olikin eräs Viron keskeisimmistä neuvottelukysymyksistä. Viro piti erittäin tärkeänä, että se voi säilyttää investointien verovapauden. Virolle myönnettiin siirtymäaikaan vuoden 2008 loppuun: se voi siihen asti jatkaa yritysverotusta nykyisen mallin mukaisesti (virolaisista tytäryhtiöistä EU-maissa sijaitseviin emoyhtiöihin siirrettävät voittojen verotuskäytännöt mukaan lukien). Lisäksi Viro sai siirtymäajat kotitalouksien lämmitysenergian arvonlisäverolle vuoden 2007 loppuun asti ja savukkeiden valmisteveron harmonisointiin vuoden 2009 loppuun.

Verojen yhteenlaskettu osuus bruttokansantuotteesta on kolmannes, eli Viron kokonaisveroaste on noin 33 prosenttia. Vuonna 2004 yleinen verokanta oli 26 prosenttia. Vuodeksi 2005 se laski 24 prosenttiin. Virossa on tasavero, eli henkilöitä verotetaan samalla veroprosentilla tuloista riippumatta. Hyvin pienet tulot on vapautettu ansiotuloverosta. Vuonna 2005 tuloverovapaan tulon raja on 20 400 kruunua, eli noin 1 304 euroa vuodessa. Arvonlisäveron perusprosentti on Virossa 18 ja alennetut arvonlisäverot ovat 0 tai 5 prosenttia.

Vuonna 2000 Virossa siirryttiin voitonjaon verotukseen. Yrityksiltä ei peritä tuloveroa voittoa saataessa, jos voitot investoidaan yritykseen. Yritys maksaa veroa vain silloin kun se jakaa voittoa osinkoina tai muuten. Jaettavasta voitosta maksettiin vuonna 2004 veroa 26 prosenttia, eli 35 prosenttia nettotuloista. Jos voitot siirretään virolaiselta tytäryhtiöltä kotimaahan emoyhtiölle, maksetaan vero nettotuloista. Vuonna 2005 veroprosentti on 24, eli veron osuus on 32 prosenttia nettotuloista.

Työnantajilta verotetaan lisäksi sosiaalivero, joka on 33 prosenttia työntekijän palkasta. Tämän ohella työnantajat maksavat 0,5 prosentin työttömyysmaksun. Työntekijöillä työttömyysmaksun osuus on prosentti. Vuonna 2003 Viron kokonaisveroaste oli 33,4 prosenttia bruttokansantuotteesta (Eurostat Statistics in Focus 3/2005).

Voitonjaon lisäksi verotetaan myös työntekijöille myönnettyjä luontaisetuja sekä välillistä voitonjakoa, esimerkiksi lahjoja ja lahjoituksia. Luontaiseduista on tuloveron lisäksi maksettava myös sosiaalimaksut (33 prosenttia), koska luontaisedut luetaan työntekijän palkkatuloksi.

Haastatellut Virossa toimivat suomalaiset yritysjohtajat eivät pidä Viroa veroparatiisina. Yrityksestä ulos otettavien voittojen verotuksen myönnettiin olevan Suomeen verrattuna kevyttä, mutta esimerkiksi Liettuassa se on vielä Viroa alhaisempi. Toki yritysten verokohtelu nähdään suosiollisena ja tuloverotusta pidetään alhaisena, mutta toisaalta yritysverotusta pidetään monimutkaisena. Yritysjohtajien mielestä yritysten verokohtelussa ei yksinkertaisuuden periaate alhaisesta tuloverosta huolimatta täysin toteudu. Virossa yritys joutuu maksamaan veroa monista sellaisista asioista, jotka se Suomessa voi laittaa verovähennyksiin. Verotukseen menee myös sellaisia seikkoja, kuten tapaturmavakuutus, jotka Suomessa ovat lainsäädännön mukaan pakollisia.

Erilaisilla pikkukikoilla tehdään verotuksesta itse asiassa hyvin hankala, hankalasti kontrolloitava ja hallittava.

Verokohtelua ei pidetty kasvavalle tai pk-yritykselle ratkaisevana tekijänä mietittäessä tuotannon siirtämistä Viroon tai aloittamista siellä. Tärkeimpinä seikkoina pidettiin asioiden hoitamisen sujuvuutta ja

---

matalia palkkakustannuksia. Sen jälkeen mainittiin alhainen verotus ja kasvavat markkinat. Pääkonttoreiden siirtyminen Vieroon verotuksellisista syistä nähtiin todennäköisempänä kuin kokonaisten yrityksiensä siirtyminen. Useampi haastateltava totesi, että Suomen olisi syytä laskea yritysten pääomaverotusta lähemmäksi eurooppalaista tasoa.

Suomalaiset haastatellut arvioivat, että paineet verotuksen kiristämiseen tulevat Virossa seuraavan 10 vuoden aikana kasvamaan.

Pidemmällä tähtäimellä ei voida olettaa, että uudistukset rahoitettaisiin EU-tuilla ja samaan aikaan verotaso pidettäisiin selvästi muita EU-maita alhaisempana

Arvioita esitettiin myös siitä, että Viro joutuu tuomaan verotukseen joitain progressiivisia elementtejä.

Julkisen sektorin verotulot ja toisaalta myös julkisen sektorin menot ovat Virossa selvästi matalammat Suomeen verrattuna. Virossa arvonlisävero ja sosiaalivero ovat tärkeitä tulolähteitä. Suomessa puolestaan yhteisöverojen ja henkilökohtaisen tuloveron osuus kaikista verotuloista on selvästi suurempi kuin Virossa. Suurin ero Viron ja Suomen verotuksessa on ansiotulojen verotuksessa. Ansiotuloverotuksessa Viron tasaverokanta suosii suurituloisia.

Yritysverotuksessa Viron verokanta on Suomea edullisempi vielä Suomen yritysveron laskemisen jälkeenkin. Suurimpana erona on kuitenkin se, että Virossa yritysveroa maksetaan vain voitonjaosta ja muulloin sitä ei peritä. Samoin pääomatuloverotuksessa Viron verokanta on Suomea edullisempi. Myös Viron arvonlisäverotus on alhaisempi kuin Suomessa, mutta EU-harmonisoinnin myötä ero tulee kaventumaan. Alennetut arvonlisäverokannat kohdistuvat Suomessa ja Virossa paljolti samoihin hyödykkeisiin. Sosiaaliturvamaksut puolestaan ovat Suomessa hieman alhaisemmat kuin Virossa.

Hallituksen tavoitteena keventää verotusta

Vuonna 2000 toteutetun verouudistuksen tavoitteena oli lisätä yritysten investointeja tutkimukseen, innovaatioihin ja kehitykseen. Verojärjestelmä kannustaa investointeihin erityisesti yrityksiä, joil-

---

la on rajoitetut mahdollisuudet saada ulkopuolisia sijoittajia. Tähän ryhmään voidaan katsoa kuuluvan pienet ja keskisuuret yritykset, vastaperustetut yritykset ja korkean riskin alalla toimivat yritykset.

Vuoden 2000 verouudistuksen ja yritysveron nollaprosentin seurauksena valtion verotulot laskivat reilusti vuosina 2000 ja 2001. Mutta jo kahden vuoden päästä uudistuksesta verotulot yritysten tuloista olivat nousseet. Tilastojen mukaan yritysten investointiaktiivisuus on selvästi lisääntynyt.

Viron hallituksen budjettiesityksen mukaisesti tuloista maksettava tasavero laskee 26 prosentista 24 prosenttiin vuoden 2005 alussa. Viron hallitus päätti joulukuussa 2004 nostaa alkoholiveroa viidellä prosentilla vuoden 2005 alussa. Alkoholiveron nostoa Viron hallitus perusteli terveydellisillä syillä, mutta sillä pyritään myös osaltaan paikkaamaan valtion kassaa. Tuloveron kahden prosentin lasku tekee loven valtion tuloihin ja alun perin alkoholiverolle oli suunniteltu jopa 15 prosenttiyksikön korotusta.

Hallituksen tavoitteena on laskea tuloveroa edelleen, niin että vuonna 2006 se olisi 22 prosenttia ja sitä seuraavana vuonna 20 prosenttia. Pääministeri Partsin mukaan verokevennykset vahvistavat talouskasvua keskipitkällä aikavälillä ja sitä kautta rahaa tulee enemmän myös sosiaalimenoihin. Lisäämällä käteen jäävien tulojen määrää verouudistus auttaa Partsin mukaan myös alentamaan sosiaalikuluja. Koska seuraavat parlamenttivaalit järjestetään keväällä 2007, ei vuoden 2007 veronalennuksen toteutuminen ole vielä varmaa. Nykyinen hallitus on sitoutunut vahvasti veronalennuksiin.

Kun Viron elintaso nousee, kasvavat myös kansalaisten odotukset valtiota kohtaan. On todennäköistä, että odotukset hyvinvoinnin tason lisäämiseksi ja sosiaaliturvan parantamiseksi kasvavat. Viron on löydettävä omat keinonsa hyvinvoinnin aikaansaamiseksi. Viron pyrkimyksenä on välttää raskaita yhteiskunnan rakenteita, mutta hyvinvoinnin luominen vaatii valtiolta taloudellisia panostuksia. Viron hallitus katsoo, että jos maa saa jatkossakin ulkomaisia investointeja ja voi niiden tuella ylläpitää kasvua ja verokertymää, lisääntyy myös hyvinvointi. Matala verotus on investointien houkuttelussa keskeinen tekijä.

Haastatellut virolaiset yritysjohtajat katsovat, että maalla täytyy olla mahdollisuus kehittyä ja nostaa kansalaisten elintaso ja että tämän hetkinen veropoliittikka edesauttaa sitä. Yksityiset henkilöt ja yritykset ovat voima, joka vie Viron taloutta eteenpäin. Ei voi vaatia, että näiltä toimijoilta peritään korkeita veroja. Progressiivista verotusta pidetään hyvän työn sakottamisena. Sen myös katsottaisiin lisäävän harmaata taloutta, sillä osa palkoista alettaisiin mitä todennäköisimmin maksaa pimeästi. Virolaisten yritysjohtajien haastatteluista kävi ilmi, etteivät he halua valtion päättävän, mihin kansalaisten rahat käytetään. Tuo päätös kuuluu kansalaisille itselleen, joskin sen mukana tulee myös vastuu.

On ihmisten vapaa valinta, haluavatko he käyttää rahansa terveydenhoitoon, kuljetuksiin tai bussilippuun.

EU:ssa vaaditaan veroharmonisointia

EU:ssa on puhuttu paljon verojen harmonisoinnista. Keskustelua on käyty lähinnä välillisestä verotuksesta, sillä välitön verotus kuuluu kansalliseen päätösvaltaan ja sen piirissä harmonisointia ei juuri ole esiintynyt. Unionissa tehtävät veropäätökset vaativat jäsenmaiden yksimielisen tuen, mikä vaikeuttaa poliittisten päätösten tekoa.

Uusien jäsenmaiden matala verotus on herättänyt EU-15-maissa puheita vääristyneestä verokilpailusta. Erityisesti on vaadittu yritysverotuksen harmonisointia, sillä uusien jäsenmaiden katsotaan saavan liikaa kilpailuetua matalasta verotuksesta. Saksa ja Ranska ovat EU-15-maista kiivaimmin vaatineet yritysverotukseen EU:n laajuisia minimitasoa. Tulevaisuutta ajatellen paineet harmonisoida verotusta jotenkin tulevat Virossa kasvamaan. Vaikka Viron pyrkimyksenä on pitää oma liberaali talouspolitiikkansa, on todennäköistä, että maa joutuu tekemään joitakin myönnytyksiä verotuksen suhteen. Toisaalta EU:lla ja vanhoilla jäsenmailla olisi nyt tilaisuus tarkastella omia toimintamallejaan.

Komissio puolestaan vastustaa verokantojen harmonisointia, mutta kannattaa veropohjien yhtenäistämistä. Veropohjien yhtenäistäminen lisäisi kilpailua, sillä eri maiden veroprosentteja voisi hel-

---

pommin vertailla keskenään. Tällä hetkellä jokaisella jäsenvaltiolla on oma veropohjansa. Monilla uusilla jäsenvaltioilla veropohja on melko laaja, mikä tekee niiden verotaakasta suuremman kuin pelkäs-tä yritysverokannasta voi päätellä. Monissa EU-15-maissa veropohja on paljon kapeampi. Veropohjien yhtenäistäminen helpottaisi myös yritysten toimintaa EU-maissa. Koska veropäätökset ovat uudessa perustuslaillisessa sopimuksessakin yksimielisyyspäätöksiä, ei niissä ole odotettavissa etenemistä lähiaikoina, koska osa jäsenmaista vas-tustaa harmonisointia.

HINTATASO

Eurostatin (30/2004) tekemän hintavertailun mukaan elintarvikkeet ovat Virossa noin kolmasosan eurooppalaista keskitasoa halvempia. Muihin Itä-Euroopan jäsenmaihin verrattuna Viron hintataso on kuitenkin korkea. Viron päivittäistavaramarkkinoiden hintataso on EU-jäsenyyden myötä noussut.

Viron pankki arvioi kuluttajahintojen kasvun olleen 3,1 prosenttia vuonna 2004. Mikäli kulutus ja palkkakehitys pysyvät koh-tuullisina, ei odotettavissa ole painetta hintojen nostoon. Hinta-kehitykseen vaikuttavat voimakkaasti myös Viron ulkopuoliset tekijät. Esimerkiksi vuoden 2004 jälkimmäisellä puoliskolla öljyn maailmanmarkkinahinnan kohoamisen vaikutukset näkyivät Viron kuluttajahintojen kehityksessä.

Virossa elintarvikkeet ovat noin puolta halvempia kuin Suomessa. Eurostatin tilastojen mukaan Viron suhteellinen hintataso vuonna 2002 oli 62,1,¹ kun Suomen hintataso vastaavasti oli 124,4. Elintar-vikkeista kala-, liha- ja viljatuotteet sekä vihannekset ovat suhteel-lisesti vielä edullisempia. Tupakka on Virossa yli kolme kertaa hal-vempaa kuin Suomessa. Viro neuvotteli EU:n kanssa viiden vuoden siirtymääjan tupakkaveron nostamiselle. Alkoholin osalta hintaero on hieman tasoittunut Suomen alennettua alkoholiveroa, mutta al-koholin hintataso Virossa on selvästi Suomea alhaisempi. Suomessa

¹ Suhteessa EU-25:n keskimääräiseen hintatasoon (EU-25=100).

---

alkoholiverotuksen alentamisen taustalla vaikuttivat tuontirajoitusten poistuminen ja Viron EU-jäsenyys. Vuoden 2005 alusta voimaan tullut Viron alkoholiveron korotus aiheuttaa paineita kuluttajahintojen nostamiseen, mutta sen vaikutusta hintoihin ei vielä tiedetä.

Suomen yhdeksän vuoden siirtymäaika alkoholin ja tupakan tuontirajoituksille poistui vuoden 2004 alussa. Suomessa on keskusteltu kiivaasti muihin EU-maihin suuntautuvista alkoholin ostosmatkoista sekä alkoholin kulutuksen kasvusta ja sen vaikutuksista kansanterveyteen ja -talouteen. Alhaisen hintatasonsa ja läheisen sijaintinsa vuoksi Viro on suomalaisten suosima matkakohde – ja on ollut jo ennen EU-jäsenyyttäänkin. Pelättyä viinarallia Suomesta Viroon ei ainakaan EU-jäsenyyden ensimmäisen puolen vuoden aikana ole syntynyt, vaikka Tallinnan matkustajamäärät ovat selvästi lisääntyneet. Suomalaisten keskimääräinen alkoholinkulutus kasvoi vuonna 2004 Stakesin mukaan tuontirajoitusten poistumisen ja alkoholiveron alentamisen seurauksena.

Virossa teollisuuden kustannustaso on noin 15 prosenttia alhaisempi kuin Suomessa. Vaikka palkkatason nousu on nopeaa, säilyy kustannusetu vielä pitkään. Järjestäytymisaste on alhainen, eikä työntekijä- ja työnantajajärjestöillä ole vakiintunutta asemaa yhteiskunnassa. Sosiaaliselle dialogille on edellytykset kansallisella tasolla, mutta ala- ja yrityskohtaisesti se on vielä alkutekijöissään. Tasaveromallilla ja kevyellä verotaakalla suositetaan investointeja ja työntekoa ja sitä kautta tuetaan talouskasvua. Hallitus on linjannut tuloveron kevennystavoitteet vuoteen 2007 asti. Koska julkisen sektorin verotulot ovat pienet, ovat myös sen menot hyvin rajalliset. Viron suhteellinen hintataso on puolet Suomen hintatasosta.

Kaksi tekijää vaikuttaa voimakkaasti Viron turvallisuuteen: maan pieni koko ja pieni väestöpohja. Pienten maiden vaikutusvalta kansainvälisessä järjestelmässä on selvästi rajallisempi kuin suurien valtioiden. Arnswaldin (2000) mukaan kansainvälinen järjestelmä vaikuttaa väistämättä voimakkaasti pienten maiden ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Toisen tekijän muodostavat geopoliittiset rajoitteet, joita pieni, suuren naapurin kyljessä sijaitseva tasavalta kohtaa. Se on haavoittuvampi suuren naapurin painostukselle.

EU-JÄSENYYS

EU-jäsenyysneuvottelujen aikana Viro oli jäsenyyteen skeptisimmin suhtautuvia hakijamaita. EU:n kannattajat kävivät kuitenkin onnistuneen kampanjan ennen kansanäänestystä, ja EU:n kannatus kasvoi vuoden 2003 keväästä syksyyn. Syyskuussa 2003 järjestetyssä kansanäänestyksessä EU-jäsenyyttä kannattikin selvästi yli puolet (66,8 %) äänestäneistä. Kansanäänestyksen äänestysprosentti oli virolaisittain korkea (64 %). Kansanäänestyksen jälkeen EU:n kannatus kuitenkin laski normaaleihin lukemiin. Keväällä 2004 tehdyn Eurobarometri-mielipidekyselyn mukaan 31 prosenttia virolaisista piti EU-jäsenyyttä hyvänä asiana. Luku oli hakijamaista alhaisin. 38 prosenttia virolaisista katsoi, ettei Viro hyödy EU-jäsenyydestä. Prosenttiosuus oli korkein viiteen vuoteen tehdyistä kyselyistä. (Eurobarometer 2004.1. Estonia.)

EU-jäsenyyden kannatuksessa voidaan Virossa havaita samanlaisia eroja kuin muissakin jäsenmaissa. Integraatiota kannatetaan kaupungeissa enemmän kuin maaseudulla ja nuorten keskuudessa enemmän kuin ikääntyneiden joukossa. Tilastojen perusteella EU-myönteisin on nuorehko koulutettu mies, joka asuu kaupungissa. Eurobarometrin mukaan valtaosa virolaisista pitää omaa EU-tuntemustaan heikkona. Virolaiset tietävät ja tuntevat jokapäiväiseen elämään liittyviä faktoja ja symboleja, mutta tietämys EU:n toimintamekanismeista on selvästi vähäisempää. EU-tuntemuksen ja tulotason välillä voidaan havaita yhtymäkohta, sillä tulotaso ja EU-tietämyksen määrä korreloivat keskenään.

Eurobarometrin alustavien tietojen mukaan virolaisten suhtautuminen Euroopan unioniin olisi muuttunut selvästi myönteisemmäksi unioniin liittymisen jälkeen. Syksyllä 2004 toteutetussa kyselyssä puolet (52 %) vastanneista näki EU-jäsenyyden olevan hyvä asia ja 36 prosenttia piti sitä huonona asiana. (Eurobarometer 62 First Results.) Vaikuttaa siltä, että suhtautumisessa olisi tapahtunut selvä käänne sitten viime kevään. Alustavien tuloksien mukaan tämä on yleisempikin ilmiö. Suurin osa EU:n kansalaisista piti syksyllä 2004 maansa EU-jäsenyyttä hyvänä asiana, eikä näin positiivisia tuloksia ole saatu sitten vuoden 1995.

Ennen EU-jäsenyyden alkua virolaiset katsoivat EU-jäsenyydestä olevan hyötyä vain valtiotasolla Viron politiikkaa ja taloutta tasa-painottavana tekijänä. EU-jäsenyyden myötä Virosta tuli osa tiivistä taloudellista ja poliittista unionia, jonka katsottiin tuovan maalle vakautta ja turvallisuutta. Sen sijaan henkilökohtaisella tasolla käsitukset EU-jäsenyyden vaikutuksista olivat pikemminkin negatiivisia. Odotukset EU:ta kohtaan olivat korkeat erityisesti ympäristönsuojelussa, terrorismin vastaisessa taistelussa sekä yhteisessä puolustus- ja ulkopolitiikassa. Myös taloudessa virolaiset pitävät EU:n roolia positiivisena. Myönteisiä odotuksia kansalaisilla oli lisäksi sosiaaliky-symyksissä, esimerkiksi koulutuksessa, terveyspalveluissa ja eläkeasi-oissa. (Eurobarometer 2004.1. Estonia.)

Suhtautuminen EU-jäsenyyteen on Virossa ollut kaksijakoista. Monet ihmettelivät, että kun vasta on päästy irti Neuvostoliitosta ja

---

saatu itsenäisyys takaisin, niin miksi heti ollaan menossa uuteen liittoon. EU:ssa Viro on jäsenvaltioista pienin ja vaikutusvallan pelätään jäävän pieneksi. Toisaalta EU-jäsenyys nähtiin välttämättömyytenä, jolle ei ollut realistista vaihtoehtoa. EU-jäsenyys tuo turvaa ja uusia mahdollisuuksia.

Virolaisten yritysjohtajien haastatteluiden perusteella EU-jäsenyys on yrityksiensä kannalta hyvä ratkaisu. Haastateltavat totesivat, että EU-jäsenyydessä on enemmän plussia kuin miinuksia. Viron pitäisi kiireesti parantaa valmiuksiaan hyödyntää EU:n tarjoamia mahdollisuuksia, esimerkiksi mahdollisuutta saada EU:lta rahoitusta erilaisille projekteille.

EU-jäsenenä Viron tavoitteena on tulla mahdollisimman pian jäsenmaaksi ”uuden” jäsenmaan sijaan. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi Viro pyrkii liittymään Schengen-sopimukseen sekä talous- ja rahaliittoon niin pian kuin mahdollista. Toinen päämäärä on, että Viro saavuttaisi EU:n keskimääräisen elintason, eli muuttuisi nettosaajasta nettomaksajaksi. EU:n jäsenenä Viron kansainvälinen näkyvyys tulee kasvamaan, mikä koetaan pienessä Virossa erittäin tärkeäksi asiaksi. Maan poliittisen johdon tavoitteena on lisätä Viron sananvaltaa ja vaikutusmahdollisuuksia kansainvälisissä prosesseissa.

Viro, kuten muutkin uudet jäsenvaltiot, ryhtyi soveltamaan suurinta osaa Schengenin säännöstöstä heti unioniin liityttyään. Näillä toimenpiteillä kavennetaan sisärajarakastuksien poistamisesta aiheutuvaa turvallisuusvajetta. EU:n analyysien mukaan Viron ulkorajavalvonta on korkeatasoista, mutta selviä kehittämistarpeita on vielä. Viranomaisyhteistyön lisääminen niin maan sisällä kuin kansainvälisestikin on olennaisen tärkeää valmistauduttaessa sisärajarakastusten poistamiseen. Suomi ja Viro ovatkin lisänneet poliisi-, raja- ja tulliviranomaisien yhteistyötä.

Viron rajavalvonnan järjestelyt ovat hyvin samantapaiset kuin Suomella, ja ne noudattavat EU:n periaatteita. Viro on kehittänyt rajavalvontajärjestelmäänsä jo useamman vuoden ajan. Samalla Viro on kehittänyt viisumimenettelyä ja valmistellut Schengenin tietojärjestelmän käyttöönottoa. Koska tietojärjestelmän käyttöönotossa menee pari vuotta, arvellaan sisärajarakastusten poistuvan aikaisin-

---

taan vuonna 2008. Viron ja Venäjän välinen raja on EU:n erityisen mielenkiinnon kohteena.

Maan pienen koon vuoksi Virolle on olennaisen tärkeää tehdä yhteistyötä ja löytää samanmielisiä kumppaneita sille tärkeissä kysymyksissä. Uudet jäsenmaat eivät selvästikään halua toimia yhtenä ryhmänä EU:ssa, vaan ne pyrkivät saamaan liittolaisia vanhoista jäsenmaista. Mitään yhtenäistä koalitiota Baltian maiden ja Pohjoismaiden välille EU:ssa tuskin muodostuu, koska sellaista ei tähän mennessä ole muodostunut Pohjoismaidenkaan välille. Maiden yhteistyö tulee riippumaan kulloisestakin käsiteltävänä olevasta asiakysymyksestä.

Virossa vierastetaan Euroopan unionin tuomaa sääntelyä ja ohjausta. Hallinnolliset vaatimukset, byrokratia ja yhteiskunnan yltiösääntely ovat EU-jäsenyyden ikävämpi puoli liberaalia politiikkaa harjoittaneelle Virolle. EU:n pelätään vievän liian suuren osan kansallista päätösvaltaa. Euroopan taloutta puolestaan on Virossa kritisoitu heikosta kilpailukyvyistä maailmanmarkkinoilla sekä siitä, ettei rakenteellisia muutoksia kyetä viemään läpi.

Kansalliset instituutiot eivät vielä ole täysin kehittyneitä, mutta niiden kehittämistä ei pidetä politiikan ykkösprioriteettina. Taloudessaan Viro ottaa Euroopan sijasta mallia Yhdysvalloista. Pohjoismainen sääntely nähdään Virossa liian kankeana järjestelmänä ja toimintamallia haetaan pikemminkin Britanniasta ja Irlannista (Antola 2004). Viro on Britannian kanssa samoilla linjoilla esimerkiksi ulkopolitiikassa, jossa molemmat haluavat säilyttää mahdollisimman laajan kansallisen kontrollin. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa etusijalla ovat suhteet Yhdysvaltoihin. Irlanti on uusien jäsenmaiden mallimaa siinä miten EU-jäsenyydestä otetaan irti kaikki mahdollinen hyöty.

Viron EU-politiikan tavoitteita

Viron hallitus on asettanut EU-politiikalleen tavoitteet vuosille 2004–2006. Viron lähtökohtana on, että Euroopan unionin kilpailukyvyyn ja lisääntyvän talouskasvun tulee perustua nykyistä suu-

---

rempaan talouden avoimuuteen ja kilpailukyvyyn parantamiseen. Sisämarkkinoiden toimintaa on parannettava vähentämällä liiallista sääntelyä. Oman avoimen ja liberaalin talousmallin pohjalta Viro kannattaa lainsäädännön yksinkertaistamista ja turhan byrokratian välttämistä unionissa.

Viro on jäsenyysneuvotteluista asti korostanut, että EU:n tulee kohdella kaikkia jäsenmaita tasavertaisesti, niin että kaikilla unionin kansalaisilla ja yrityksillä on samat mahdollisuudet. Tähän liittyy kiinteästi myös se, että sisämarkkinoiden neljä vapautta – henkilöiden, tavaroiden, työvoiman ja palveluiden vapaa liikkuvuus – ulotetaan kaikkiin 25 jäsenmaahan mahdollisimman pian.

Viro kannattaa aktiivisesti Lissabonin strategiaan kuuluvan *eEurooppa 2005* -toimintaohjelman tavoitteita, erityisesti elektronisten palveluiden tarjoamista kansalaisille, yrityksille ja valtion virkamiehille. Elektronisten palveluiden avulla voidaan myös helpottaa yhteydenpitoa EU-instituutioiden kanssa. Viro on aktiivisesti kehittänyt sähköisiä palveluita ja asiointia. Virossa on esimerkiksi kehitetty *e-health*-järjestelmä, jossa potilaiden tiedot ovat sähköisessä muodossa terveydenhuoltojärjestelmän käytössä. Viron tavoitteena on tehdä oma hyvin toimiva järjestelmänsä tunnetuksi Euroopassa ja jakaa siitä saatuja kokemuksia.

Viro kannattaa EU:ssa aloitteita, joiden tavoitteena on kehittää kansainvälisesti kilpailukykyistä tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä henkistä pääomaa ja infrastruktuuria. Virossa on selvä tarve lisätä yritysten, yliopistojen ja tutkimuslaitosten välisiä kontakteja, joten niiden tukemista puolletaan. Työmarkkina- ja sosiaalipolitiikassa tarvitaan lisää joustoja, jotta yritykset voisivat lisätä kilpailukykyään ja luoda uusia työpaikkoja.

Vahvistaakseen kilpailukykyään Euroopan unionin on kehitettävä liikenteen ja energiasektorin infrastruktuuria ja palveluita. Energiasektorilla Viron päätavoitteena varmistaa, että energiaa on Euroopan sisäisillä energiemarkkinoilla saatavilla ja hintataso on vakaa. EU:n energiemarkkinoiden avaaminen on vietävä päätökseen, mutta samalla on huomioitava erilaiset alueelliset ja sosiaaliset näkökohdat. Viro kannattaa yhteisten eurooppalaisten markkinoiden muodos-

---

tamista kuljetuspalveluille, mikä varmistaisi kaikkien jäsenmaiden liikennöitsijöille yhtäläiset mahdollisuudet ja estäisi syrjintää.

Avoimuuteen liittyy myös Euroopan kulttuurisen moninaisuuden säilyttäminen. Virossa ollaan huolissaan viron kielen asemasta tulevaisuudessa. Virolaiset ovat pieni kansa, ja alhainen syntyvyys on herättänyt huolta viron kielen ja kulttuurin asemasta tulevaisuudessa. Eurooppalaisen yhteistyön keinoilla halutaan tukea yksittäisten jäsenmaiden kieli- ja kulttuuriperintöä. Viron erityispiirteenä on, että maan 1,4 miljoonan väestöstä kolmasosa on vähemmistökansallisuksia, pääosin venäläisiä. Vähemmistöjen asema on ollut ongelma Viron sisäpolitiikassa koko uuden itsenäisyyden ajan ja kysymys nousi esille myös EU-jäsenyysneuvotteluissa. EU edellyttää Virolta vähemmistöjen aseman ja oikeuksien parantamista.

Yhtenä Viron hallituksen EU-politiikan tavoitteena on järkevä ja tehokas EU:n talous- ja rahapolitiikka. EU:n yhteistä budjettia on käytettävä suunnitelmallisemmin ja tehokkaammin, jotta voitaisiin taata uusien jäsenmaiden kehitys lähemmäksi EU:n keskivertoa – ja samalla lisätä EU:n kilpailukykyä. EU:n tulevassa budjetissa Viro korostaa laajentumiseen liittyvien seikkojen huomioimista ja solidaarisuusperiaatteen noudattamista. Viron tavoitteena ei ole budjetin kasvattaminen vaan sovittujen prioriteettien ja velvoitteiden optimaalinen rahoittaminen. Viro kannattaa jäsenvaltioiden välistä verokilpailua eikä halua lisätä yhteisön päätösvaltaa veropolitiikassa yhtään nykyisestä. Viron veropolitiikan päätavoitteena on ylläpitää edullinen ja tasapainoinen verotus, joka kuitenkin on suotuisa EU:n talous-, ympäristö- ja sosiaalipolitiikalle.

EU:n ympäristölainsäädännön toimeenpano on Virolle mittava haaste niin taloudellisesti kuin hallinnollisesti. Ympäristölainsäädännön toteutuksessa Virolle myönnettiin siirtymäaikoja. Toimeenpano edellyttää maalta huomattavia resursseja. Unionin ympäristövaatimusten edellyttämät kalliit investoinnit ovat herättäneet vastustusta Virossa. EU:n itälaajentumisen myötä unionin ympäristöpolitiikassa seuraa mitä todennäköisimmin hitaampi ajanjakso, jolloin uudet jäsenmaat yrittävät saattaa ympäristönsuojelunsa EU:n säädösten tasolle. Unionin ympäristöpolitiikan syventäminen ei saa uusilta

---

jäsenmailta kannatusta. Virolle talouskasvun ylläpitäminen on ensisijainen tavoite, ja teollisuudelle ympäristönsuojelusta aiheutuvat kustannukset halutaan pitää minimissä kilpailukyvyn takia.

EU:n ympäristöpolitiikan tulee Viron näkemyksen mukaan perustua tieteelliselle lähestymistavalle ja ympäristöongelmat tulee ratkaista 'saastuttaja maksaa' -periaatteen mukaisesti. EU:n ympäristölainsäädäntöä on yksinkertaistettava ja tehostettava uudistamalla sitä jatkuvasti. Samalla on pyrittävä alentamaan ympäristölainsäädännöstä aiheutuvia kustannuksia.

Viro korostaa Itämeren erityisasemaa EU:n sisämerenä. EU:n tulee kiinnittää enemmän huomiota Itämereen ja alueen erityispiirteisiin. Itämeren suojeleminen ja kestävä käyttö on Virolle erittäin tärkeää. Viro pitää tärkeänä, että Itämeren alueen maat edistävät yhteistyössä yhteisiä intressejään unionitasolla.

Viro kannattaa yhteisen maatalouspolitiikan yksinkertaistamista. Se suhtautuu myönteisesti tuotantomääriin sidottujen tukien muuttamiseen tilakohtaiseksi tulotueksi, jonka kriteerinä on ympäristöön, elintarvikkeiden turvallisuuteen ja eläinten hyvinvointiin liittyvien periaatteiden noudattaminen. Pidemmällä aikavälillä on Viron mukaan kehitettävä unionille kilpailukykyisempää maataloussektoria, joka ei ole niin riippuvainen suorista tuista ja markkinajärjestelmän toimista. Suoria tukia voidaan vähentää ja lisätä resursseja maaseudun kehittämistoimiin. Samalla tasattaisiin Euroopan eri alueiden välisiä eroja maataloustuissa. Viro näkee, että tulevaisuudessa yhteinen maatalouspolitiikka voitaisiin rahoittaa pääasiassa unionin budjetista. Uusille jäsenmaille on taattava yhtäläiset mahdollisuudet kilpailla yhteisillä maatalousmarkkinoilla.

Viro katsoo, että EU:n kansalaisten oikeuksia on suojeltava yhtenäisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Euroopan turvallisuutta voidaan lisätä laatimalla yhteinen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka sekä tukemalla jäsenvaltioiden yhteistyötä rajavalvonnassa ja rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Samalla Viro muiden uusien jäsenmaiden lailla korostaa, että on tärkeää laajentaa turvallisuutta ja hyvinvoinnin aluetta Euroopassa ja ulottaa se myös EU:n ulkopuolelle. Kehitettäessä EU:n naapuruuspolitiikkaa ja pohjoista ulot-

---

tuvuutta on lisättävä yhteistyötä unionin itäeurooppalaisten naapureiden kanssa ja varattava lisää rahaa rajat ylittävälle yhteistyölle Itämeren alueella.

Viro kannattaa EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan vahvistamista, mutta korostaa, että vahva transatlanttinen suhde on perusta jatkuvalla vakaudella, talouskasvulle ja kehitykselle Pohjois-Atlantin alueella. Viron mielestä Naton ja EU:n toimiva suhde on Euroopan turvallisuus ja puolustuspolitiikan kulmakivi. Euroopan puolustus- ja kriisinhallintakapasiteetin kehittämässä EU:n ja Naton yhteinen koordinaatio ja suunnittelu on keskeistä.

NATO-JÄSENYYS

Maaliskuun 2004 lopussa Viro ja kuusi muuta Keski- ja Itä-Euroopan (KIE-)maata liittyi Natoon. Nato-jäsenyyttä oli alettu tavoitella heti itäblokin hajoamisen jälkeen. Nato-jäsenyyden katsottiin tuovan täydet turvallisuustakuut ja mahdollisuuden osallistua kollektiiviseen puolustukseen. Niinpä Nato on selkeästi etusijalla KIE-maiden turvallisuuspolitiikassa. EU-jäsenyyden tuoma turva nähtiin enemminkin rauhan, vakauden ja hyvinvoinnin alueen laajenemisessa ja sitä kautta myös Euroopan turvallisuuden lisääntymisessä. Viimeksi kuluneiden reilun kymmenen vuoden aikana Nato on kuitenkin muuttunut paljon, eikä se ole enää sama järjestö, johon maat alun perin pyrkivät. Suurin muutos on tapahtunut siinä, ettei Nato enää ole Venäjää vastaan suunnattu puolustusliitto, vaan se pyrkii luomaan kumppanuussuhtetta Venäjän kanssa. Samalla Nato on muuttumassa poliittiseksi turvallisuusjärjestöksi. Yhdysvaltain ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopiste on siirtynyt pois Euroopasta.

Raikin ja Palosaaren (2004) mukaan uudet jäsenmaat eivät erotu vanhoista näkemyksissään EU:n ja Yhdysvaltojen suhteesta. Kumppanuus Yhdysvaltojen kanssa on niille tärkeää, mutta niin on myös vanhoille jäsenmaille. Venäjä-suhde on tärkein syy uusien jäsenmaiden atlantismien taustalla, mutta se asettaa myös vahvat odotukset EU:n ulkopoliitikalle. EU:lta toivotaan tukea maiden idänsuhteiden hoitoon. Eurooppaa ja Yhdysvaltoja jakavissa kysymyksissä uudet jä-

---

senmaat asettuvat eurooppalaiselle linjalle, mutta ne pyrkivät korostamaan yhteisiä arvoja ja transatlanttista kumppanuutta.

Transatlanttisen kumppanuuden korostamisen taustalla on kiittolisuuden velka Yhdysvaltojen kylmän sodan aikaisesta tuesta. Osallistuminen terrorismin vastaiseen sotaan Yhdysvaltojen rinnalla nähtiin osaltaan tämän velan takaisin maksuna ja liittoutumisen velvoitteena. Kuten Viron puolustusministeri Margus Hanson totesi Paasikivi-seurassa syksyllä 2004 pitämässään esitelmässä, ”jäsenyys allianssissa tarkoittaa myös sitä, että autetaan ystävää hädässä”. Kansalaismielipide on kuitenkin suhtautunut Irakin sotaan yhä kriittisemmin ja vaatimukset vetäytyä Irakista ovat voimistuneet.

Nato-jäsenyys on nopeuttanut Viron puolustusreformia. Koko uuden itsenäisyytensä ajan Viro on uudistanut armeijaansa Suomen avustamana. Viron hallitus on sitoutunut nostamaan puolustusmenojen osuuden kahteen prosenttiin BKT:sta.

SUHDE VENÄJÄÄN

EU-jäsenyys tuo Virolle vakautta ja turvaa myös suhteessa Venäjään. EU:n jäsenenä Viro on osa Länsi-Eurooppaa, eikä ole enää yksin unionin ja Venäjän välisellä harmaalla vyöhykkeellä. EU- ja erityisesti Nato-jäsenyyden myötä Baltian maat ovat yhdentyneet länteen ja vahvistaneet irtautumisensa Venäjän vaikutuspiiristä.

Venäjä-suhteessaan Virolla on purkamattomia vanhoja traumoja ja historian painolasteja, mikä on melkoinen poliittinen rasite maiden suhteelle. Toisaalta Venäjällä on kaunaiset tunteet pinnalla Viroa kohtaan. Menee aikaa ennen kuin maat saavat käännettyä suhteensa positiiviselle uralle.

Baltian maiden irrottautuminen Venäjän vaikutuspiiristä on ollut Venäjälle katkera paikka ja eräänlainen osoitus maan kansainvälisen aseman heikkenemisestä. Niinpä Venäjä on suhtautunut erityisesti Latviaan ja Viroon hyvin nuivasti. Venäjä ei esimerkiksi ole suostunut ratifioimaan Latvian ja Viron kanssa rajasopimuksia, jotka ovat odottaneet ratifiointia jo viisi vuotta. Venäjä on luvannut, että se allekirjoittaa rajasopimuksen Viron kanssa keväällä 2005. Erityiseksi

---

silmätikukseen Venäjä on ottanut Viron ja Latvian venäläisvähemistön aseman, jota se nostaa esille kaikissa mahdollisissa EU-yhteyksissä.

Venäjällä on selviä pyrkimyksiä palauttaa menetettyä vaikutusvaltaansa Baltian maissa. Taktiikkana on pitää venäläisväestön asemaa Virossa ja Latviassa esillä niin EU:ssa kuin Venäjän tiedotusvälineisäkin ja sitä kautta provosoida baltteja. Taktikoiden sillä, ettei EU:lla ole yhtenäistä Venäjän-politiikkaa, Venäjä hoitaa asioita kahdenvälis-ten suhteiden kautta. Toisaalta venäläisyrietykset ovat selvästi lisänneet investointejaan Baltian maihin ja hankkivat tätä kautta taloudellista vaikutusvaltaa. Syksyllä 2004 venäläisyrietysten osuus ulkomaisista sijoituksista oli kasvussa ja painopisteenä oli erityisesti energiasektori (HS 13.12.2004). Tätä on pidetty Venäjän pyrkimyksenä lisätä vaikutusvaltaansa Baltiassa yrityssektorin kautta. Eräs Viron liberaalin talouspolitiikan keskeisiä periaatteita on, että ulkomaisia yrityksiä kohdellaan samalla tavalla kuin kotimaisia, joten mahdollisuuksia suojautua venäläisyrietyksiltä ei oikeastaan ole.

Venäjän-kauppa ei ole ongelmatonta

EU-jäsenyyden myötä Viro soveltaa kaikkien kolmansien maiden kanssa käymässään kaupassa EY:n yhteistä tullitariffia. Erityisesti Baltian maat odottavat EU-jäsenyyden edistävän Venäjän kanssa käytävää kauppaa. Viron EU-jäsenyyden myötä kaksoistullit poistuivat 1.5.2004 alkaen Viron Venäjän-kaupasta. EU ja Venäjä saivat pitkällisten neuvottelujen jälkeen sovittua, että niiden välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus laajennetaan koskemaan myös uusia jäsenmaita. Venäjä ei alun perin ollut halukas laajentamaan kumppanuus- ja yhteistyösopimusta koskemaan kaikkia uusia jäsenmaita. Erityisesti Venäjää hiersi omien taloudellisten etujen heikkeneminen sekä sopimuksen ulottaminen Viroon ja Latviaan. Taloudellisten erityisetujen suhteen EU joutui pitkälti taipumaan Venäjän vaatimuksiin, mutta EU ei luopunut vaatimukses- taan, että sopimus koskee kaikkia uusia jäsenmaita.

Venäjä on jatkanut Baltian maiden painostamista. Korotettujen tullien tilalle on tullut uusia rajoitteita. Loppukesästä 2004 Venäjän

---

viranomaiset jäädyttivät useiden Baltiassa sijaitsevien elintarviketehtaiden viennin Venäjälle. Kielto perustui venäläisten tehtaissa suoritamiin tarkastuksiin, joiden mukaan EU:n tuotestandardit poikkeavat venäläisistä. Tarkastajien tekemät huomautukset olivat kuitenkin luonteeltaan nimellisiä. Enemminkin asiassa oli kyse vastatoimesta sille, ettei Venäjä voi tuoda elintarvikkeita Euroopan unionin alueelle. Tarkastuksen seurauksena Venäjän markkinat aukesivat vain alle puolelle virolaisista elintarvikealan yrityksistä. Venäjä on vaatinut korotettuja maksuja myös virolaisfirmojen rautatiekuljetuksista.

Viron vienti Venäjälle supistui kaksoistullien vuoksi noin kolmanneksella vuosina 1995–2004. Vielä vuonna 1994 Venäjä oli Virolle tärkeä vientimaa. Kaksoistullien asettamisen taustalla olivat maiden väliset poliittiset jännitteet. Virossa Venäjän kaksoistariffipäätöstä on pidetty rangaistusluonteisena maksuna, koska Venäjä ei ole soveltanut sitä yhdenmukaisesti Itä-Euroopan maihin. Tällä hetkellä Viron viennistä noin neljä prosenttia suuntautuu Venäjälle, mutta viennin odotetaan kasvavan. Viron tuonnissa Venäjä on neljännellä tilalla hie-man alle yhdeksän prosentin osuudella.

Venäjä-transition – tavaroiden kuljettamisen Venäjälle ja vastaa-vasti sieltä Eurooppaan – merkitys on Virossa kasvamassa ja alan kilpailu Suomen kanssa kovenemassa. Virossa on logistisesti melko lyhyt matka Eurooppaan sekä toisaalta Pietariin ja Moskovaan. Vuoden 2005 alusta kaksi huolintayhtiötä onkin alkanut viedä Baltian maiden markkinoille meneviä autoja suoraan Paldiskin satamaan Vi-roon. Aiemmin autot tuotiin ensin laivalla Hankoon, jossa ne sitten lastattiin uudestaan Paldiskiin. Satamasta henkilöautot kuljetetaan eteenpäin maanteitse autonkuljetusautoilla. Baltian markkinoiden ohella Paldiski tarjoaa uuden reitin myös Venäjälle suuntautuvalla autojen transitiopalvelulle. Sieltä on lyhyempi ajomatka Moskovaan kuin esimerkiksi Hangosta. Pidemmän aikavälin suunnitelmana on kuljettaa autoja Paldiskista myös Valko-Venäjän ja Ukrainan markkinoille. Venäjän rajanylitys on Viron raja-asezilla sujuvampaa kuin Suomen raja-asezilla, joilla rekkajonot ovat pidempiä.

Viro tulee jatkossa olemaan kova kilpailija etenkin Itä-Suomen logistiikkakeskuksille. Myös suomalaisilla yrityksillä on haluja hyö-

---

dyntää Viron logistisesti hyvää sijaintia. Toinen esimerkki transitioliikenteen kasvusta on Koillis-Viroon parhaillaan rakennettava kauppasatama ja öljyterminaali, joka tulee keskittymään Venäjän transitioliikenteeseen. Sillamäen sataman omistus jakautuu virolaisten sekä Suomeen rekisteröityjen venäläisyhtiöiden kesken.

Viron rooli EU:n Venäjä-suhteissa

Viro, kuten balttinaapurinsakin, suhtautuu Venäjään melko epäilevästi. Taustalla vaikuttavat niin historialliset kuin poliittiset syyt. Uudet jäsenmaat suhtautuvat Venäjään selvästi kriittisemmin kuin vanhat. Venäjän etupiirijattelussa uudet jäsenmaat näkevät huolestuttavia merkkejä suurvaltapyrkimyksistä.

Baltian mailla on kulttuurista, kielellistä ja järjestelmään liittyvää Venäjä-osaamista, jonka avulla ne voisivat ottaa välittäjän roolin EU:n ja Venäjän suhteissa. Viron kilpailuetu venäjän kielen taidosta on kuitenkin nuorempien sukupolvien kohdalla lähes menetetty. Uudelleen itsenäistymisen jälkeen englantia on syrjäyttänyt venäjän kielen kouluissa. Tällä hetkellä Baltian maat näkevät pikemminkin EU:n välittäjänä niiden ja Venäjän välillä. Viron ja Venäjän välinen kanssakäyminen on siirtynyt lähes kokonaan Euroopan unionin puitteisiin. Virolaisen yritysjohtajan mukaan Viron pitää käyttää EU:ta sateenvarjonaan, jotta se voisi saavuttaa Venäjän kanssa sellaiset suhteet, joissa ei koko aikaa muisteltaisi menneitä. Mahdolliseen välittäjän roolin EU:n Venäjä-suhteissa suhtaudutaan Virossa hieman epäilevästi.

Virolaiset katsovat, että on parempi hoitaa asioita Brysselissä, sillä Venäjän on helpompi hyväksyä EU:n kuin Viron tekemät esitykset. Virolaiset yritysjohtajat toivovat myös, että maiden välille saataisiin toimivat suhteet ja kaupankäynti toimimaan normaalisti. Venäjän talouden kasvumahdollisuuksia haluttaisiin hyödyntää.

Virolaiset toivoivat, että EU-jäsenyyden myötä kaikki ovet avautuisivat myös Virolle. Näin ei kuitenkaan ole käynyt Venäjän-politiikassa. Pettymys heijastuu myös Viron odotuksissa EU:n Venäjän-politiikan uudistamista kohtaan. Baltian maat vaativat EU:lle joh-

---

donmukaista ja realistista Venäjän-politiikkaa ja vahvaa sitoutumista siihen. Baltian maat haluavat EU:n puhuvan yhdellä äänellä Venäjä-suhteissaan, eikä niin että suurten jäsenvaltioiden johtajat sopivat asioista kahden kesken presidentti Putinin kanssa. Yhdenmukaiseen politiikkaan kaikilla jäsenvaltioille on mahdollisuus vaikuttaa kykyjensä mukaan. Baltian maat kritisoivat EU:n Venäjän-politiikkaa, koska Putin on suurten EU-maiden kautta koettanut painostaa Baltian maita venäläisvähemmistökysymyksessä.

Viron hallituksen EU-linjauksissa vuosille 2004–2006 todetaan, että EU:n ja Venäjän suhteiden tulee perustua yhteisiin arvoihin. Samalla korostetaan, että kaikissa EU:n Venäjän-politiikan keskeisissä kysymyksissä tulee jäsenvaltioiden yhdessä muodostaa EU:n kanta. Taloudellisen yhteistyön lisäksi on EU:n Venäjän-politiikassa panostettava myös lainsäädännön ja demokratian kehitykseen, ihmisoikeuksien turvaamiseen, EU:n ulkorajojen turvaamiseen ja siihen liittyvään siirtolais- ja pakolaispolitiikkaan. EU:n ja Venäjän kahdenvälisten suhteiden kehityksen kannalta on olennaisen tärkeää, että EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus ulotetaan koskemaan myös uusia EU-maita.

Tilanteessa, jossa EU:n ja Venäjän suhteet ovat ajautuneet suvantovaiheeseen, Baltian maiden kovemman politiikan vaatimukset voivat entisestään mutkistaa unionin Venäjä-strategian laatimista. Uudet jäsenmaat ovat kuitenkin halukkaita käyttämään Venäjä-osaamistaan EU:n hyödyksi Venäjä-strategian laatimisessa, mutta pienten ja uusien jäsenvaltioiden vaikutusmahdollisuudet EU:n strategiaan ovat rajalliset. Näin jäsenyyden alkuvaiheessa myös EU:n yhteisten toimintatapojen ja instituutioiden tuntemus on vielä vaillinaista. Osa vanhoista jäsenmaista onkin pikemmin taipuvainen näkemään Baltian maat unionin Venäjä-suhteen rasisitteena. (Raik & Palosaari 2004.)

Uudet jäsenmaat suhtautuvat epäilevästi EU:n mahdollisuuksiin edistää demokratiakehitystä Venäjällä. Ainakin Venäjän naapurina olevat uudet jäsenmaat ovat taipuvaisia näkemään, että Venäjän vaikkauksen tukeminen on tällä hetkellä tärkeämpää kuin demokratiakehityksen edistäminen. (Raik & Palosaari 2004.) Yhteisten arvojen edistämisen ja talousintressien välinen ristiriita koskettaa myös uusia

---

jäsenmaita. Venäjän kasvavat markkinat houkuttelevat uusia jäsenmaita kohentamaan taloussuhteitaan Venäjään. Venäjälle uudet jäsenmaat ovat portti läntisen Euroopan markkinoille.

Oman jännitteensä EU:n ja Venäjän välisiin suhteisiin tuo EU:n naapuruuspolitiikka. Venäjä näkee IVY-maat omaan etupiiriinsä kuuluviksi ja pyrkii tiivistämään suhteitaan niihin. Samaan aikaan EU:ssa on linjattu politiikkaa uusien naapurimaiden suhteille. EU:n naapuruuspolitiikka rakentuu suhteiden tiivistämiseen talousintegraation keinoin, mutta pyrkimyksenä on myös luoda yhteistä eurooppalaista arvopohjaa naapurimaiden kanssa. Näin EU pyrkii tukemaan vakautta ja demokratiakehitystä lähialueillaan.

Uudet jäsenmaat ovat kannattaneet EU:n naapuruuspolitiikan luomista jäsenyysneuvotteluista asti. Osaltaan kyse on myös niiden oman vakauden ja turvallisuuden takaamisesta, sillä itäisissä naapurimaissa on useita mahdollisia uhkia. Poliittinen epävakaus, huono hallinto ja köyhyys luovat lukuisia ongelmia, joita EU pyrkii torjumaan tukemalla talouskehitystä ja yhteiskunnan vakautta. Toisaalta uudet jäsenmaat haluavat säilyttää suhteensa itäisten naapurien kanssa ja tukea niiden kehitystä. Uudet jäsenmaat näkevät tässä valtapiiriä Venäjän ja EU:n välillä ja ovat innokkaita auttamaan itäiset naapurinsa demokratian ja markkinatalouden piiriin. (Raik & Palosaari 2004.) Uusien jäsenmaiden omat resurssit toimia ovat kuitenkin hyvin rajalliset, joten naapuruuspolitiikka joutuu kilpailemaan EU:n rahoituksesta muiden laajentumisesta aiheutuneiden menoerien kanssa.

ITÄMEREN ALUE

Baltian maiden EU-jäsenyyden myötä Itämeren alueen aluekehitys- ja ympäristöyhteistyömahdollisuudet vahvistuvat. Viro on linjannut EU:n naapuruuspolitiikan tavoitteeksi erityisesti yhteistyön ympäristöasioissa rajat ylittävien saasteiden torjumiseksi ja ydinturvallisuuden lisäämiseksi. Erityisiä prioriteetteja ovat myös järjestäytyneen rikollisuuden ja sairauksien leviämisen torjunta Itämeren alueella sekä kulttuuriyhteistyön lisääminen.

Yksi kolmesta EU:n Interreg III -yhteisöaloitteesta kaudella 2000–2006 on Interreg IIIB Itämeri -ohjelma. Euroopan aluekehitysrahasto (ERDF) rahoittaa suurimman osan ohjelmasta ja loppu on kansallista rahoitusta. Ohjelman tavoitteena on voimistaa Itämeren alueen integraatiota ja tukea sen kehittymistä vahvaksi Euroopan osaksi. Tavoitteena on myös edistää tasapainoista ja kestävästä aluekehitystä sekä valtioiden välisten ja kahdenvälisten instituutioiden ja toimintatapojen muodostamista Itämeren alueella. Interreg IIIB -ohjelmassa ratkaisuja yhteisiin ongelmiin pyritään löytämään valtioiden välisen yhteistyön kautta. Ohjelmassa on mukana yksitoista maata. EU-maista mukana ovat Latvia, Liettua, Puola, Ruotsi, Saksa, Suomi, Tanska ja Viro. Lisäksi ohjelmaan osallistuvat Norja, Luoteis-Venäjä ja Valko-Venäjä.

Suomen aloitteesta EU:n ulkopolitiikan osaksi luotiin 1990-luvun lopulla pohjoinen ulottuvuus. Sen tavoitteena on lisätä rajat ylittävää yhteistyötä ja poliittista vuoropuhelua pohjoisen Euroopan, Itämeren ja Luoteis-Venäjän alueella. Baltian maiden ja Puolan EU-jäsenyyden myötä pohjoisen ulottuvuuden toiminta painottuu entistä selvemmin Luoteis-Venäjälle. Suomen kannalta keskeiset Murmanskin ja Karjalan alueet ovatkin jatkossa tiukentuneen rahoituskilpailun edessä, sillä uusille jäsenmaille nämä alueet eivät ole yhtä lailla merkittäviä. Suomi on pyrkinyt liittämään pohjoisen ulottuvuuden kiinteästi unionin naapurisuuspolitiikkaan, jonka perustana ovat laajentuneen unionin ja sen naapurialueiden yhteiset edut ja yhteinen etenemisohjelma.

Pohjoisen ulottuvuuden toisessa toimintaohjelmassa vuosille 2004–2006 määritellään talous, inhimilliset voimavarat, rajat ylittävä yhteistyö sekä oikeus- ja sisäasiat toiminnan pääalueiksi. Ympäristöasioissa ja sosiaali- ja terveysalalla on perustettu kumppanuusohjelmat, joiden puitteissa toteutetaan käytännön projekteja. Ympäristökumppanuuden ensisijaisina kohteina ovat tällä hetkellä Pietarin ja Kaliningradin jätevesipuhdistamot sekä Kuolan ydinjätteet. Sosiaali- ja terveysalan kumppanuusohjelmassa terveiden elämäntapojen edistäminen, tautien ehkäiseminen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden välinen yhteistyö ovat painopistealueita. Pääministeri Matti Vanhanen esitti marraskuussa

---

2004, että liikenteen ja energiayhteistyön alalle luotaisiin vastaavanlaiset käytännön kumppanuusohjelmat. Itämeren alueella tarvitaan käytännön päätöksiä liikenneyhteyksien parantamiseksi.

Rajat ylittävän yhteistyön aloittaminen ja ylläpitäminen on kiinni alueiden omasta aktiivisuudesta. EU tukee yhteistyötä rahoitusvälineillään mahdollisuuksien mukaan. Koordinointia muista lähteistä, kuten kansainvälisistä rahoituslaitoksista, Pohjoismaiden ministerineuvostosta ja kansallisesta rahoituksesta tulevan tuen välillä on syytä lisätä. Myös EU:n ohjelmien ja kahdenväliseen yhteistyöhön perustuvien varojen koordinaatiota tulee lisätä toiminnan tehostamiseksi.

Naapurit Suomi ja Viro

Suomi ja Viro ovat naapureita, joiden taloudet olivat integroituneet jo ennen Viron EU-jäsenyyttä. Maat jakavat yhteisen ympäristön ja niillä on yhteinen rajanaapuri EU:n ulkorajalla. Manner-Euroopasta katsottuna molemmat maat sijaitsevat periferiassa ja molemmat ovat EU:ssa pieniä jäsenmaita.

Suomen ja Viron suhteissa Viron EU-jäsenyys merkitsee siirtymistä uuteen aikakauteen. Institutionaalisten esteiden poistuminen mahdollistaa entistä läheisemmän kanssakäymisen. EU:ssa maiden lainsäädäntö yhdenmukaistuu unionin yhteisöläinsäädännön mukaisesti. EU-jäsenyys lisää entisestään maiden keskinäisen yhteistyön mahdollisuuksia. Virolaiset katsovat kuitenkin selkeästi Eurooppaan, ja pääpaino suhteiden kehittämisessä on selvästi muualla kuin Suomessa.

EVAn syksyllä 2003 julkistetun asennetutkimuksen mukaan kaksi kolmannesta suomalaisista pitää Suomen ja Viron taloudellista integraatiota hyödyllisenä molemmille maille. Virolaisista lähes kolme neljästä suhtautuu asiaan myönteisesti. EVAn asennetutkimuksen mukaan sekä suomalaiset että virolaiset uskoivat myös poliittisen yhteistyön mahdollisuuksiin EU:n puitteissa.

Pääministerit Paavo Lipponen ja Siim Kallas sopivat syksyllä 2002 Suomen ja Viron yhteisen EU-tulevaisuuden kartoittamisesta. Tulevaisuus selvityksessä annettiin maiden hallituksille suosituksia tulevaa yhteistyötä ja suhteiden kehittämistä varten. Selvityksessä annettiin

---

suosituksia muun muassa maiden yhteistyölle poliittisissa kysymyksissä, ympäristökysymyksissä ja vapaan liikkuvuuden, kulttuuri-, koulutus- ja tiedeasioiden sekä elinkeinoelämän kysymyksissä.

Viron EU-jäsenyyden myötä maiden poliittinen ja viranomaisten välinen yhteistyö lisääntyy. Jäsenyyden alkuvaiheessa yhteistyö auttaa Viroa hyödyntämään EU:n tarjoamia mahdollisuuksia uudistusten läpiviemisessä. Jo Viron jäsenyysneuvottelujen aikana virkamiesten väliset yhteydet tiivistyivät, ja tätä verkottumista on hyvä jatkaa myös EU:ssa. Maiden välinen poliittinen koordinaatio on suositeltavaa, jotta molemmat maat saisivat EU-politiikassa edistettyä tavoitteitaan ja saavutettaisiin paras mahdollinen tulos.

Suomi ja Viro solmivat yhteistyösopimuksen ympäristönsuojelusta heti vuonna 1991. Samana vuonna aloitettiin myös lähialueyhteistyö. Maiden välisen lähialueyhteistyön varoista puolet suunnattiin ympäristösuojeluhankkeisiin. Investointeja on tehty erityisesti jätevedenpuhdistukseen, jätehuoltoon, saastuneiden maa-alueiden puhdistushankkeisiin ja energiantuotantoon. Nämä alat ovat Viron ongelmakohtia, joihin myös EU kiinnitti erityistä huomiota jäsenyysneuvotteluissa. Investointien tukena toteutettiin teknisen avun yhteistyöhankkeita. Suomi on tehnyt Viron kanssa yhteistyötä ympäristöhallinnon kehittämisessä. EU:n ympäristövaatimusten siirtämisessä Viron lainsäädäntöön suomalaiset antoivat asiantuntija-apua ja jakoivat omia kokemuksiaan EU-jäsenyydestä.

EU:ssa Suomella ja Virolla on yhteisiä intressejä esimerkiksi pohjoiseen metsävyöhykkeeseen ja Suomenlahden suojeluun liittyvissä kysymyksissä sekä EU:n meristrategioiden suhteen. Lähialueyhteistyön luonnollisena jatkona on voimien yhdistäminen ympäristökysymyksissä yhteisten intressien pohjalta. EU:n jäsenenä maiden yhteistyö tapahtuu ympäristöhallintojen ja kansalaisjärjestöjen tasolla. Suomen ja Viron tulee yhdessä vaikuttaa EU:ssa, jotta EU:n naapuruuspolitiikkaan sisältyy myös ympäristöhankkeita. Erityisesti Venäjältä rajan yli tulevien päästöjen vähentäminen ja Itämeren öljynkuljetukset ja öljyntorjunta ovat kysymyksiä, joissa tarvitaan yhteistyötä Venäjän kanssa. EU:n ohjelmien rinnalla ovat Suomen, Viron ja Venäjän kolmenvälisten hankkeet Itämeren ympäristökysymyksissä.

Viranomaisten yhteistyö tarttuvien tautien leviämisen torjumiseksi on molempien maiden intresseissä. HIV:n vastaista toimintaa tarvitaan erityisesti huumeiden käyttäjien ja prostituoitujen parissa. HIV:n leviämisen torjunnassa ja ehkäisyssä maiden on tehtävä yhteistyötä myös Venäjän kanssa. Samoin rajanvalvontaviranomaisten kahden- ja kolmenvälisen yhteistyön merkitys korostuu Viron EU-jäsenyyden ja tulevan Schengen-jäsenyyden myötä.

Suomeen tulevista huumeista noin 80 prosenttia kuljetetaan Viron kautta. Järjestäytyneen rikollisuuden verkostot on luotu jo vuosia sitten, eikä Viron EU-jäsenyys siis sinänsä muuta tilannetta. Viron liittyminen Schengen-alueeseen tulee olemaan suurempi muutos, sillä ihmisten ja tavaroiden vapaa liikkuvuus vaikeuttaa erityisesti huumausainerikollisuuden torjuntaa. Koska Viron Schengen-jäsenyys toteutuu aikaisintaan vuonna 2007, voidaan poliisin, tullin ja rajavartiostojen yhteistyötä vielä syventää nykyisestään. Juuri huumeiden, järjestäytyneen rikollisuuden ja muiden ei-toivottujen ilmiöiden lisääntyminen on suomalaisissa mielipidemittauksissa nähty Viron EU-jäsenyyden kielteisinä puolina.

Viron ja muiden Baltian maiden Nato-jäsenyys on Suomenkin etu, sillä se selkeyttää alueen tilannetta. Baltian maiden Nato-jäsenyys luo Itämeren alueelle ennustettavammalla olosuhteet. Suomen ja Baltian maiden yhteneväisenä tavoitteena on turvata alueen rauhaa, turvallisuutta ja vakautta.

Viron EU-jäsenyyden myötä julkisuudessa on myös esiintynyt ajatus Helsinki-Tallinna-kaksoiskaupungista. Hanke ei kuitenkaan ole toistaiseksi edennyt ideatasoa pidemmälle. Yhteistyötä Helsingin ja Tallinnan välillä on, mutta kaupunkien poliittiset suhteet eivät tällä hetkellä ole riittävän tiiviit kaksoiskaupunkiajatuksista silmällä pitäen. Kaupunkien julkisilla sektoreilla on yhteistyötä usealla alalla. Suurin näistä hankkeista on tieteen kaksoiskaupunkiprojekti, jossa pyritään lisäämään korkean teknologian yritysten ja tutkimuksen yhteistyötä. Tällä hetkellä merkittävin yhteistyöhanke on Helsinki-Tallinna Euregio, jonka tavoitteena on lisätä ja samalla koordinoita rajat ylittävää yhteistyötä. (Heliste, Kosonen, Loikkanen 2004.)

Pääkaupunkeina Helsinki ja Tallinna kokevat toisensa tietyiltä osin kilpailijoiksi, eikä tarvetta tiiviimmälle yhteistyölle ole nähty. Yhteismarkkinoiden myötä yhteistyö kaupunkien välillä tulee lisääntymään. Helsingin kauppakorkeakoulun yritysverkostohaastatteluissa yritysjohtajilta kysyttiin mielipidettä myös kaksoiskaupunkihankkeesta. Haastateltavat olivat kuulleet hankkeesta, mutta eivät olleet siihen omassa työssään törmänneet. Se miellettiin enemmänkin kaupunkien hallintojen tasolla tapahtuvaksi. Bisnessuhteita pidettiin normaaleina. Kaupunkien välisessä yhteistyössä tulisi haastateltavien mielestä etsiä asioita, joissa se tapahtuisi luontevasti.

Kyllä mä näen, että siitä voisi saada sellaisen hedelmällisen pariskunnan, jossa on kaksi napaa. Ei se edellytä kuin järkevää ja asiallista asioiden kehitystä molemmin puolin ja runsasta yhteydenpitoa. Jos lähdetään kovasti vääntämään, niin syntyy vastavääntöä ja keinotekoisuutta.

Samalla kuitenkin haastateltavat kyselivät, mitä lisäarvoa tiiviimmällä yhteistyöllä sitten olisi. Useat haastateltavat epäilivät hankkeen onnistumista. Kun pääkaupunkiseudun kunnat eivät kykene tiivistämään yhteistyötään, ei kahden pääkaupungin yhteistyön tiivistämisen mahdollisuuksiin oikein uskottu. Tärkeämpänä pidettiin synergian hakemista akselilla Helsinki-Espoo-Vantaa.

Viron EU-jäsenyyden yleisenä perusteluna oli maan poliittisen ja taloudellisen vakauden lisääminen. EU:n ulkopuolelle jäämistä ei pidetty realistisena vaihtoehtona. Viron tavoitteena on päästä mahdollisimman pian eroon luokittelusta uudeksi jäsenmaaksi. Jäsenyys niin EMU:ssa kuin Schengenissä on pyrkimyksenä saada mahdollisimman pian. Viron EU-politiikan linjauksissa korostuvat talouden avoimuus, kilpailukyvyyn edistäminen ja liiallisen sääntelyn purkaminen, eli samat tavoitteet kuin maan sisäisessä kehityksessä. Turvallisuuspolitiikassa Nato on etusijalla. Venäjäsuhde vaikuttaa atlantismien taustalla ja samalla se asettaa korkeat odotukset myös EU:n ulkopoliitikalle. Varsinkin EU:n Venäjänpolitiikkaan kohdistuu kovia odotuksia Viron ja Venäjän suhteita normalisoitaessa.

Itälaajentuminen vahvistaa Itämeren alueen kehitystä yhä yhtenäisemmäksi talousalueeksi. Työvoimaintensiivisten tuotteiden valmistus on edullisempaa uusissa jäsenmaissa, joissa tuotantokustannukset ovat alhaisemmat. Ristikkäiskauppa eli eri valmistusvaiheessa olevien tavaroiden vienti ja tuonti uusien ja vanhojen jäsenmaiden välillä on kasvanut voimakkaasti.

EU-jäsenyys yksinkertaisti liiketoimintaa uusissa jäsenmaissa. Kaupankäynnin esteet poistuivat EU:n ja uusien jäsenmaiden väliltä. Vaikka Eurooppa-sopimukset olivat jo ennen jäsenyyttä edistäneet tuotteiden ja palveluiden vapaakauppaa, ovat sisämarkkinat tehokain keino edistää kauppaa ja investointeja. Sisämarkkinoilla kaikkia yrityksiä kohdellaan yhtäläisesti.

Viro liittyi WTO:n jäseneksi vuoden 1999 lopulla. EU-jäsenyyden kautta Virosta tuli osapuoli kaikissa EU:n perustana olevissa sopimuksissa. Viron liittyttyä unioniin päättyivät Viron ja EY:n välinen Eurooppa-sopimus sekä kaikki Viron ja kolmansien maiden väliset tullietuusopimukset. Uudet jäsenmaat ovat jäsenyyden alusta alkaen soveltaneet yhteisön tullilainsäädäntöä ja tullitariffia kolmansien maiden kanssa käytävässä kaupassa.

SUOMALAISET YRITYKSET LAAJENTUVAT VIROON

Suomalaiset yritykset ovat jo pitkään toimineet aktiivisesti Viron markkinoilla. Perimmäinen motiivi yritysten kansainvälistymiseen

---

on uusien markkinoiden hankkiminen. Kun kotimarkkinat eivät enää kasva, haetaan kasvua kansainvälisiltä markkinoilta. Monien suomalaisyritysten kansainvälistymisen ensimmäinen askel on Viro, josta sitten siirrytään muihin Baltian maihin tai Venäjälle. Keskeisimmät syyt suomalaisten teollisuusyritysten Viroon etabloitumiselle ovat alhaiset tuotantokustannukset sekä kasvavat markkinat. Sisämarkkinoiden laajentuminen ulottaa yhteiset pelisäännöt myös uusiin jäsenmaihin. Oma merkityksensä on Viron maantieteellisellä läheisyydellä ja sillä, ettei Suomen ja Viron välillä ole kielimuuria.

Viron osuus Suomen suorista ulkomaisista sijoituksista kasvoi nykyiselle yhden prosentin tasolle 1990-luvun loppuun mennessä. Viro pysyy suotuisana investointiympäristönä suomalaisille yrityksille myös EU-jäsenenä, mutta mitään investointiaaltoa tuskin on odotettavissa. Yritysten tuotanto- ja sijaintipäätöksissä Euroopan unioni on vain yksi mahdollisuus monien joukossa. Viime vuosina teolliset investoinnit ovat suuntautuneet erityisesti Kiinaan, Venäjälle ja Brasiliaan.

Suomen Pankin tilastojen (2004) mukaan suomalaisten yritysten ulkomailla sijaitsevien tytäryhtiöiden ja sivuliikkeiden työpaikoista Viron osuus oli vajaat viisi prosenttia vuonna 2003. Monet Viron suurimmista yrityksistä ovat suomalaisessa omistuksessa. Toimintoja alettiin siirtää Viroon jo 1990-luvun aikana. Viroon oli vuoden 2004 huhtikuussa rekisteröity yli 2 000 suomalaisyritystä, joista noin 800:lla on aktiivista toimintaa Virossa. Suomalaiset yritykset ovat siirtäneet toimintojaan Viroon, josta EU-jäsenyyden myötä tuli tavallaan jatke Suomen kotimarkkinoille. Viroon perustetut toiminnot vaihtelevat tytäryhtiöistä sivuliikkeisiin ja edustustoista alihankintaan.

Etlan (2004) tutkimuksen mukaan suomalaisfirmat, joilla oli jo ennen EU:n laajentumista toimintaa Baltiassa ja Puolassa, aikovat laajentaa toimintaansa uusissa jäsenmaissa. Ensisijaisesti suunniteltiin toiminnan laajentamista viennin kautta, mutta myös alihankinta ja oman tuotannollisen toiminnan laajentaminen uusiin jäsenmaihin nousivat esille. Palvelualoilla nähdään mahdolliseksi vaihtoehdoksi myös asiakaspalvelun siirtäminen uusiin jäsenmaihin. Sen sijaan suunnitelmia tutkimus- ja kehitystoimintojen tai emoyhtiön siir-

---

tämisestä uusiin jäsenmaihiin ei suomalaisyrityksillä ainakaan tässä vaiheessa ole. Uusien jäsenmaiden suhteen on nähtävissä selvää työnjakoa, jossa elinkeinoelämä hakee vahvistusta alhaisempien tuotantokustannusten maista. Suomessa keskitytään sisältöä painottavaan korkeamman palkkatason työhön, esimerkiksi tutkimus- ja kehitystoimintaan, kun taas uusissa jäsenmaissa painopiste on lähinnä tuotantoketjun alkupäässä.

Investoinnit ulkomaille vaikuttavat positiivisesti myös kotimaahan. Etlan tutkimuksen (2004) mukaan mitä enemmän suomalaiset yritykset tekevät suoria sijoituksia uusiin jäsenmaihiin, sitä suurempi on odotettu viennin kasvu Suomesta näihin maihiin. Vienti ja ulkomaiset suorat sijoitukset siis tukevat toisiaan. Suomalaisten yritysten suorista sijoituksista vajaat kolme prosenttia on tehty uusiin jäsenmaihiin, mutta viennissä maiden yhteenlaskettu osuus on seitsemän prosenttia. Viron osuus Keski- ja Itä-Euroopan maihiin tehdyistä suorista sijoituksista on yksi prosentti ja se on samalla suurin koko sijoituskannasta. Viroon tehtyjen sijoitusten tuottojen osuus (3 %) on selvästi korkeampi kuin sijoitukset (ETLA 2004).

Vuoden 2004 kesäkuun loppuun mennessä suomalaisten osuus Viroon tehdyistä suorista ulkomaisista sijoituksista oli 25,6 prosenttia. Suomen vienti Viroon oli puolestaan kolme prosenttia. Suomen pankin (2004) tilastojen mukaan Suomesta oli tehty suoria sijoituksia EU-25-maihiin vuoden 2003 lopussa 45 654 miljoonaa euroa, josta Viron osuus oli 637 miljoonaa euroa.

Merkittävin suomalainen investoija Virossa on Elcoteq. Yritys on eräs suurimmista työnantajista, ja se on ollut vuodesta 1996 lähtien Viron suurin vientiyritys. Elcoteq on laajentanut Viron-toimintojaan voimakkaasti, viimeksi elokuussa 2004. Elcoteq ei ole Virossa keskittynyt pelkästään kokoonpanoon, vaan se on suuntautunut myös tuotekehitykseen ja tuotteiden teollistamiseen. Muita merkittäviä suomalaisinvestointeja on tehty elintarvikealalla, pankkisektorilla, panimo- ja leipomoalalla sekä energiasektorilla ja vähittäiskauppa-sektorilla.

Uusien jäsenmaiden ja Suomen keskinäistä kilpailua kolmansien maiden markkinoilla ei pidetä merkittävänä uhkana, koska uusien

---

jäsenmaiden ja Suomen vienti koostuvat erilaisista tuotteista. Sen sijaan uusien jäsenmaiden markkinoilla suomalaiset yritykset ovat varautuneet kovenemaan kilpailuun. Suomalaisyrityksille aktiivinen toiminta uusien jäsenmaiden markkinoilla lisää firmojen kilpailukykyä, mitä ne voivat hyödyntää varsinaisilla vientimarkkinoillaan. (ETLA 2004.)

Elintarvikesektorille, tekstiili- ja vaateteollisuudelle sekä kuljetus- ja rakennusalalle EU:n laajentumisella on erityisesti vaikutuksia. Suomen elintarvikesektorille tulee kilpailua ainakin Baltian maista, joissa on ylikapasiteettia. Suomen tekstiili- ja vaatetusteollisuuden alihankinnasta yli puolet oli Virossa jo ennen maan EU-jäsenyyttä. Kuljetusalalla kilpailu kiristyy niin maan sisäisessä, kauttakulku- kuin ulkomaanliikenteessäkin. Transitio-kuljetuksissa Venäjälle kilpailu Baltian maiden yritysten kanssa kiihtyy. Rakennusyrityksille laajentuminen tuo uusia kasvunäkymiä, sillä uusissa jäsenmaissa on investoitu rakentamiseen esimerkiksi liikenteessä ja teollisuudessa.

Palvelusektorilla EU-15-maiden yritykset hyötyvät laajentumisesta yleisesti uusia jäsenmaita enemmän. EU-jäsenyyden myötä virolaisten yritysten palvelut ovat vapaasti suomalaisten saatavilla ja hintataso on selvästi Suomea edullisempi. Suomalaisista aloista erityisesti kauppa ja palvelut, esimerkiksi kierrätykseen ja ympäristönsuojeluun liittyvät palvelut sekä rahoitus- ja liike-elämänpalvelut, hyötyvät laajentumisesta. Suomalaisyrityksillä on näillä aloilla kilpailuetua suhteessa uusien jäsenmaiden yrityksiin.

SUOMEN JA VIRON VÄLINEN KAUPPA

Suomen ja Viron välinen kauppa on ollut Suomelle ylijäämäistä koko Viron itsenäisyyden ajan, lukuun ottamatta vuotta 2001. Taulukossa 5 on Suomen ja Viron välisen kaupan tunnusluvut kahdelta viime vuodelta. Suomi oli vuonna 2003 ensimmäisellä sijalla niin Viron tuonnissa kuin viennissä. Vuonna 2004 Suomen vienti Viroon kasvoi 23 prosenttia edellisvuodesta. Viro on vakiinnuttanut asemansa Suomen 10. tärkeimpänä vientimaana. Viron osuus Suomen vien-

Taulukko 5. Suomen kauppa Viron kanssa.

	Vienti		Tuonti	
	Milj. EUR	Osuus %	Milj. EUR	Osuus %
2003	1132	2,4	1031	2,8
2004*	1031	3,0	703	2,4

*tammi-syyskuussa

Lähde: Tullihallitus <http://www.tulli.fi>

nistä uusiin jäsenmaihiin on reilut 40 prosenttia ja osuus tuonnista on 35 prosenttia.

Tärkeimpiä Suomesta Viroon vietäviä tuotteita ovat erilaiset koneet ja laitteet sekä niiden osat, kulkuneuvot, rauta ja teräs sekä erilaiset puolivalmisteet. Yli puolet tuonnista muodostuu telekommunikaatioalan laitteista, sähkökoneista ja laitteista. Niistä suuri osa on sopimusvalmistustuotteita suomalaisille yrityksille. Lisäksi puu ja puusta valmistetut tavarat sekä vaatteet ovat yleisiä tuontituotteita.

Etabloitumalla Viroon ja muihin Baltian maihin suomalaisyritykset voivat kasvattaa markkinaosuuttaan paikan päällä ja lisätä vientiään kolmansiin maihin. Lähellä oleva Venäjä tarjoaa esimerkiksi elintarvikesektorille kasvavat markkinat. Keskolla ja SOK:illa on noin kolmanneksen osuus Viron päivittäistavara-kaupasta. Asemiaan vahvistaakseen Kesko ja ruotsalainen ICA yhdistivät päivittäistavara-kauppansa Baltiassa. Kilpailu Viron markkinoilla on kovaa ja sen vuoksi katteet ovat laskeneet. Päivittäistavaramarkkinat keskittyvät Tallinnaan, jossa asuu kolmannes Viron väestöstä ja jossa ostetaan puolet Viron päivittäistavarasta. Tallinnan ulkopuolella ostovoima on selkeästi pienempi, eikä suurilla kauppaketjuilla ole erityistä kiinnostusta laajentaa Tallinnan ulkopuolelle. (Talouselämä 20/2004.)

EU edellyttää, että uudet jäsenmaat lisäävät uusiutuvan energian osuutta sähköntuotannossaan. Virossa sähkön- ja voimantuotanto perustuu lähes kokonaan palavaan kiveen, joka saastuttaa ympäristöä. Virossa onkin suuria investointitarpeita energiasektorilla, jotta uusiutuvien energialähteiden osuus saataisiin nostettua 5,1 prosenttiin sähkön kokonaistarpeesta vuoteen 2010 mennessä. Investoinnit esi-

---

merkiksi pienvoimaloihin, tuulivoimaan ja biomassalaitoksiin tarjoavat suomalaisille yrityksille yhteistyömahdollisuuksia. Suomella on alan huipputekniikkaa ja osaamista, jota voidaan viedä Viroon. Myös ulkomaisten suorien sijoitusten tarve on Virossa suuri.

Virolaisia elintarvikkeita on tullut jonkin verran Suomen markkinoille. Kohutuvin niistä lienee syksyllä 2004 Jyväskylässä myyty virolainen maito. Vaikka sentin litrahinnassa oli kyse kauppojen välisestä hintakilpailusta, on virolainen maito selvästi edullisempaa kuin suomalainen.

Viro on ollut monien suomalaisyritysten ensi askel kansainvälistymisessä. Niinpä suomalaisyritykset ovat hyvin edustettuina Virossa. Kasvavat markkinat ja alhainen kustannustaso houkuttelevat suomalaisyrityksiä Viroon. Lisäksi logistiset kustannukset ovat alhaisemmat kuin kaukaisemmissa matalan kustannustason maissa. Suomalaisyritysten suorat sijoitukset tukevat viennin kasvua. Tietyillä sektoreilla Viron EU-jäsenyys kiristää suomalaisyritysten kilpailua, mutta toisaalta tietyillä aloilla suomalaisyrityksillä on kilpailuetua. Uusista jäsenmaista Viro on tällä hetkellä Suomelle tärkein kauppakumppani. On syytä kuitenkin muistaa, että esimerkiksi Puola on väestöltään noin 25 kertaa Viron kokoinen.

Viro ja Suomi ovat molemmat pieniä Pohjois-Euroopan maita, joita yhdistää kielisukulaisuus ja naapuruus Venäjän kanssa. Aikoinaan molemmat ovat kuuluneet myös Ruotsin valtapiiriin. Maantieteellisestä läheisyydestään huolimatta maat ovat tehneet toisistaan poikkeavia valintoja silloin, kun ovat voineet itse päättää oloistaan. Osaltaan Viron valinnat juontavat juurensa viisi vuosikymmentä kestäneestä neuvostovallasta. Paluu Eurooppaan oli uudelleen itsenäistymisen keskeisimpiä tavoitteita, jonka EU-jäsenyys sinetöi. Eurooppaan paluun Viro on halunnut turvata Nato-jäsenyydellä. 1990-luvun puolessa välissä Suomi ”liittyi” Eurooppaan ja on tuntenut olonsa turvatuksi sen jälkeen. Siirtymävaiheessa Viro valitsi erittäin liberaalin markkinatalouden vauhdittaakseen talouskasvua. Maan kilpailukykyä edistetään alhaisella verotuksella ja kapealla julkisella sektorilla. Sosiaaliturvan kehittäminen ei tässä vaiheessa ole ensisijainen tavoite, sen sijaan panostetaan yritystoiminnan kehittämiseen.

Mihin suuntaan Viro on menossa?

Viron kansantalous ja sisämarkkinat ovat sen verran pienet, että ulkomaiset investoinnit ovat ehdottoman tärkeitä. Tytäryhtiötaloudella on omat huonot puolensa, joista eräs on vaihtotaseen vaje. Kun suurin osa viennistä on alihankintaa, eivät voitot kerry Virolle. Vaihtotaseen vajeen supistaminen edellyttää Viron oman vientituo-

---

tannon lisäämistä ja t&k-toiminnan ja -panosten lisäämistä. Ulkomaiset sijoittajat ovat tuoneet maahan rahan lisäksi osaamista, joka on edistänyt Viron nousua.

Korruption poistaminen on välttämätön edellytys vapaalle kilpailulle ja yritystoiminnalle. Virkamiesten lahjonta ja virka-aseman väärinkäyttö vähentävät yleistä luottamusta hallintojärjestelmään. Unionilainsäädäntö ja kansallisen lainsäädännön harmonisointi poistavat osaltaan lahjonnan mahdollistavia tulkintakysymyksiä. Jotta Euroopan unionista tulevien tukien hallinnointi sekä alueellisten ja paikallisten virkamiesten tehtävien lisääntyminen voitaisiin hoitaa kunnolla, on hallintojärjestelmän oltava toimiva. Virkamiesten alhainen palkkataso on merkittävä tekijä korruption kannalta, sillä lahjukset tuovat lisätuloja. Yleinen palkkakehitys on Virossa nousujohteinen, ja niinpä virkamiesten tulotason kasvaessa lahjusten merkitys vähenee.

Nykyistä matalaa tuloverotusta pidetään maan talouden kehityksen kannalta elintärkeänä kilpailuvalttina, jolla houkutellessa ulkomaisia sijoittajia maahan. Nähtäväksi jää, millainen Viron verotus on 10 vuoden päästä. Pääministeri Partsin hallitus on sitoutunut veronalennuksiin. Seuraavien parlamenttivaalien on määrä olla keväällä 2007 ja niiden jälkeen tilanne voi kuitenkin olla toinen. EU:sta kohdistuu Viiron paineita korottaa tuloverotusta. Yritysten voittojen verovapaudelle on myönnetty siirtymäaikaa vuoden 2008 loppuun. Virolaiset ovat jo nyt joutuneet havaitsemaan, että EU:ssa monet seikat vaikuttavat myös kansalliseen päätöksentekoon. Todennäköistä on, että Viro joutuu verotuksessaan tekemään myönnytyksiä ainakin yritysverotuksen suhteen. Viron kokonaisveroaste oli 33,4 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2003 (Eurostat Statistics in Focus 3/2005).

Haastatelluista yritysjohtajista yksi ja toinenkin totesi, että tällä hetkellä Virolla ei ole resursseja kehittää sosiaaliturvaa, mutta hyvinvointivaltion aika on tulossa. Pohjoismaiden kaltaista hyvinvointivaltiomallia Viro tuskin valitsee, koska sen rakentaminen edellyttäisi pieneltä valtioilta todella mittavia resursseja. Toisaalta virolaisten suhtautuminen hyvinvointiyhteiskuntaan on kaksijakoinen. Sosiaaliturvan tasoa halutaan nostaa, mutta raskaita rakenteita ei haluta. Tällä hetkellä maa on jakautunut kahtia niihin, jotka pärjäävät ja

---

niihin jotka elävät köyhyysrajan tuntumassa. Tällä on sosiaalisten ongelmien lisäksi suora vaikutus myös talouteen.

Viron vaikutukset Suomeen

Pieniväestöinen Viro ei pelasta Suomea työvoimapulalta. Virossa osaajien lukumäärä on rajallinen ja niistä kilpailevat Viron lisäksi myös monet muut. Lisäksi jo nyt on havaittu, että ennen EU-jäsenyyttä virolaisten keskuudessa tehdyt gallupit muuttohalukkuudesta Suomeen eivät ole toteutuneet. Käytännössä muuttohalukkaita on ollut selvästi vähemmän, sillä lähtöpäätös on monien seikkojen summa. Pelkkä korkeampi palkkataso ei yksistään ratkaise asiaa. Vaakakupissa painaa myös se, että elinkustannukset ovat Virossa selvästi Suomea edullisemmat ja tulovero 24 prosenttia.

Alhainen kustannustaso ja kasvavat markkinat ovat houkutelleet suomalaisia yrityksiä siirtämään toimintojaan Viroon. Erityisesti teollisuudessa alihankinta ja tuotannollisen toiminnan siirtäminen Viroon ovat merkittävimmät toimintamuodot. Palvelualoilla puolestaan pidetään asiakaspalvelua tärkeimpänä toimialana, jota voidaan siirtää Viroon. Työn tuottavuudessa Suomella on kuitenkin selvä etumatka Viroon nähden, vaikkakin Virossa tuottavuus on nousussa. Tuottavuuden nousun myötä myös työvoimakustannukset ovat Virossa kasvaneet.

Suomen päätökseen alentaa alkoholiveroa vaikutti Viron alhainen hintataso ja maan tuleva EU-jäsenyys. Tuontirajoitusten poistuttua on Suomessa kasvanut varsinkin vahvan alkoholin kulutus ja tuonti Virosta. Suomi onkin puolestaan painostanut Viroa nostamaan omaa vahvan alkoholin verotusta. Viron hallitus päättikin nostaa vuoden 2005 alusta alkoholiveroa. Veronkorotusta perusteltiin julkisuudessa kansanterveydellisillä syillä. Taustalla vaikutti kuitenkin tarve kartuttaa valtion kassaa, jota tuloveron alentaminen vajentaa.

Suomen vaikutukset Viroon

Suomalaiset yritykset olivat merkittäviä toimijoita Viron markkinoilla jo ennen maan EU-jäsenyyttä. 1990-luvun lopulta lähtien

---

suomalaisten suorat sijoitukset ovat Virossa painottuneet teknologian siirtoon sekä osaamisen ja yrityspalveluiden vientiin. Viro on suomalaisille yrityksille logistisesti lähellä ja monien yritysten kansainvälistyminen on alkanut juuri Virosta. Investoinnit Baltian alueelle toimivat samalla valmistautumisena toiminnan laajentamiseen lähialueille. Suomen suhteellinen osuus Viron kauppakumppanina todennäköisesti pienenee tulevana vuosina, kun muiden EU-maiden kaupankäynti Viron kanssa kasvaa nykyisestäään.

Suomen ja Viron välinen turismi on kasvanut vuosi vuodelta. Vuosi 2004 oli ennätysellisen vilkas, ja suurin osa Virossa käyneistä matkailijoista oli suomalaisia. Tallinna on Euroopan parhaiten säilyneimpiä keskiaikaisia kaupunkeja. Eräs merkittävä suomalaisia Tallinnaan houkuttava tekijä on tavaroiden ja palveluiden selvästi alhaisempi hintataso. Ostosmatkailun rinnalla suositaan ovat kasvattaneet kylpylälomat. Päivämatkalaisten osuus onkin vähentynyt ja yöpymisten määrä kasvanut. Matkailun osuus Viron BKT:sta on tällä vuosikymmenellä ollut 15 prosentin luokkaa.

Viron infrastruktuuri tarjoaa suomalaisille yrityksille mahdollisuuksia, mutta toisaalta se aiheuttaa myös ongelmia. Mahdollisuuksia erityisesti ympäristönsuojelun ja kierrätyksen alalla, jossa Viro tarvitsee niin investointeja kuin asiantuntevia palveluita. EU:n ympäristösäädösten käyttöönotto ja toimeenpano ovat mittava haaste Virolle. Teollisuudessa on kysyntää koneista ja laitteista, joten niiden myynti ja vuokraus tarjoavat yrityksille uusia mahdollisuuksia – samoin kuin tietotekniset ja liike-elämän palvelut, jossa virolaisten osaajien määrä on rajallinen. Palvelusektorilla suomalaiset yritykset joutuvat luonnollisesti kilpailemaan muiden EU-maiden yritysten kanssa. Yleisimpänä haasteena pidetään liiallista byrokratiaa. Vaikka julkinen sektori on pyritty pitämään Virossa avoimena ja joustavana, pitävät suomalaiset yritysjohtajat yrityksen toimintaa säätelevää lainsäädäntöä hyvin byrokrattisena. EU:n myötä säädökset yhtenäistyvät, mutta uuden lainsäädännön ja uusien käytäntöjen hallitsemiseen menee oma aikansa.

Helsingistä ja Tallinnasta voi tulevaisuudessa kasvaa yhtenäinen työssäkäyntialue, jossa työpaikkaliikennettä on molempiin suuntiin. Vielä tällä hetkellä työpaikkaliikenne on suhteellisen vähäistä, vaikka

---

meri- ja ilmayhteydet kaupunkien välillä ovat nopeutuneet. Yhteisen työssäkäyntialueen lisäksi kaupunkien välille tulee kehittymään yhteistä palvelutarjontaa. Helsinki-Tallinna-kaksoiskaupunkihanke – tai Talsinki-Hellinna, kuten sitä myös kutsutaan – kiinnostaa erityisesti virolaisia, jotka toivovat yhteistyön tukevan Tallinnan kehitystä. Varsinaisen kaksoiskaupungin muodostumista kuitenkin vaikeuttaa pääkaupunkien välinen kilpailuasetelma.

Todelliset markkinat ovat kuitenkin muualla kuin Suomessa tai Virossa, ja niinpä Suomen ja Viron kannattaisi kääntää keskinäinen kilpailu yhteistyöksi. Markkinoilla pärjäämiseen tarvitaan volyyymia ja vahvaa osaamista.

Toiminta EU:ssa

EU on keskeinen vaikuttaja sekä Suomessa että Virossa yhä useammalla alalla. Keskeinen kysymys on, kuinka Suomi ja Viro voivat vaikuttaa Euroopan unioniin? Tehokas keino on toimia yhdessä sellaisissa *ad hoc* -blokeissa, joissa maiden kannat ovat yhteneväiset. Näin on käynyt Pohjoismaiden kesken. Yhteistyö asioiden valmisteluvaiheessa antaa mahdollisuudet monipuoliseen toimintaan.

Itämerestä on tullut EU:n sisämeri, jonka rantavaltiot ovat noin kolmasosa unionin väestöstä. Baltian maiden ja Puolan EU-jäsenyyden myötä Itämeren alue vahvistuu myös talousalueena. Samalla yhteistyö muillakin sektoreilla yhtenäistyy. Esimerkiksi julkisessa hallinnossa, kulttuurin saralla sekä alue- ja paikallishallinnossa EU tuo toimintaan uusia ulottuvuuksia. Toisaalta Itämeren alue on entistä merkityksellisempi EU:ssa.

Kielellisen ja maantieteellisen läheisyyden johdosta Suomen ja Viron kulttuurisuhteet ovat perinteisesti olleet vahvat. Valtiotason suhteiden lisäksi erityisesti erilaiset yhdistykset ja seurat ovat aktiivisesti kehittäneet maiden kulttuurisuhteita. Kulttuuriyhteistyön pohjan muodostavatkin kansalaisjärjestö- ja paikallishallintotason aktiiviset suhteet. Nyt kun molemmat maat ovat EU:ssa, virallinen kulttuuriyhteistyö painottuu enemmän EU:n koulutus- ja kulttuuriohjelmiin. EU:ssa yhteistyön kielenä on englanti.

Ympäristöyhteistyö Suomen ja Viron välillä aloitettiin heti uudelleen itsenäistymisen jälkeen. Lähialueyhteistyön määrärahoista noin puolet meni ympäristöyhteistyöhön. Viron EU-jäsenyyden myötä ympäristöyhteistyö siirtyi EU:n puitteisiin. Yhteisten kantojen muodostaminen EU-politiikassa on keskeistä, jotta Itämeren alue saa riittävästi huomiota EU:ssa. Itämeren alueen ympäristöongelmien torjumisessa monenväliset yhteistyöhankkeet ja viranomaisyhteistyö ovat ensisijaisia. Itämeren alueen ympäristökysymyksissä Suomen ja Viron yhteistyö Venäjän kanssa on keskeistä.

Suomen ja Viron Venäjä-suhteissa on osin samaa, mutta osin suuriakin eroja. Jos Venäjä-suhdetta katsotaan eteenpäin, molemmat voivat tarjota EU-politiikalle merkittävän panoksen. Jos katsotaan taaksepäin, tilanne on monimutkaisempi.

KIRJALLISUUTTA

- Antila, Juha & Ylöstalo, Pekka* (2003). Working Life Barometer in the Baltic Countries 2002. Labour policy Studies 247. Ministry of Labour Finland.
- Antola, Esko* (2004). Onko koolla väliä? Pienet maat EU:n päätöksenteossa? Sitra 265. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Arnswald, Sven* (2000). EU Enlargement and the Baltic States. Programme of the Northern Dimension of the CFSP, vol. 7. Ulkopoliittinen instituutti & Institut für Europäische Politik.
- Commission of the European Communities* (2002). 2002 Regular Report on Estonia's Progress towards Accession. COM 2002 700 final. 9.10.2002.
- Eläketurvakeskus* (2003). Viron eläkejärjestelmä.
- Eurobarometer 62*. First Results December 2004. European Commission.
- Eurobarometer 2004.1*. Public Opinion in the Candidate Countries. July 2004. National Report Estonia. European Commission.
- Estonica Encyclopedia about Estonia*. <http://www.estonica.org>.
- ETLA* (2004). Alho, Kari, Kaitila, Ville, Kotilainen, Markku, EU:n laajentumisen vaikutukset suomalaisten yritysten strategioihin. Keskustelunaiheita Nro 885. Helsinki: ETLA, Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos.
- Euroopan unionin neuvosto* (2004). Tarkistetut (2004) Talouspolitiikan laajat suunta-aviivat (vuosiksi 2003–2005). Luxemburg: Euroopan Yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.
- European Commission* (2003a). Social protection in the 13 candidate countries – a comparative analysis. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission* (2003b). The social situation in the European Union – 2003. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eurostat Statistics in Focus 3/2005*. Lena Frej Ohlsson. Tax revenue in EU Member States. European Communities.
- Eurostat Statistics in Focus 30/2004*. Mira Lehmuskoski, Sebastian Reinecke. Eating, drinking, smoking, comparative price levels in EU, EFTA and Candidate Countries for 2003. European Communities.
- EVA* (2003). Kai Torvi, Kumppanit Euroopan unionissa Suomalaisten ja virolaisten ajatuksia toisistaan. <http://www.eva.fi>
- Hanson, Margus* (2004). Estonia's national defence from the vantage point of NATO membership – New Capabilities; New Possibilities, New Responsibilities. Paasikivi Society Helsinki, 10 November 2004. <http://www.paasikivi-seura.fi>
- Helsingin Kauppakorkeakoulu Center for Markets in Transition*. Suomalaisten ja virolaisten yritysjohtajien haastattelunaineisto kesä-syysky 2004.

-
- HS (Helsingin Sanomat)* 13.12.2004. Vaarallisen heikko silta erottaa Viron ja Venäjän.
- HS (Helsingin Sanomat)* 5.12.2004. Saarretun virolaisyrityksen omistaa usein suomalainen rakennusyrittäjä.
- Heliste, Piia, Kosonen, Riitta, Loikkanen, Karoliina* (2004). Kaksoiskaupunkeja vai kaupunkipareja? Helsingin kaupparakennuskoulun julkaisuja B-57.
- Kallaste, Epp* (2004). Viron ja Suomen työmarkkinoiden erot: kannustimet muutoliikkeen takana. *Talous & Yhteiskunta* 3/2004, s. 12–18.
- Kauppalehti*. 3.1.2005. Nurmiselle ja Assistorille autoterminaalit Paldiskiin.
- Kauppalehti*. 16.11.2004. Korkojen nousu hidastaa Viron lainahuumaa.
- Palola, Elina* (2004). Haastaako Viro Suomen hyvinvointijärjestelmän? *Dialogi* 2/2004, s. 52. <http://www.stakes.fi>
- Raik, Kirsti & Palosaari, Teemu* (2004). Tärkeintä on osallistuminen Uudet jäsenmaat mukautuvat EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. UPI-raportti 10/2004. Ulkopoliittinen instituutti.
- Saarinen, Sakari* (2003.) Suomi & Viro EU-naapurit. Selvitys EU:n laajentumisen ja Viron EU-jäsenyyden vaikutuksista Etelä-Suomessa. Eurooppalainen Suomi ry.
- SAK* (2004). Viron työmarkkinailmastotutkimus. Kevät 2004. Tutkimustieto 1/2004.
- Sarvimäki, Matti* (2004). Uusista EU-maista tulevan maahanmuuton makrotaloudellinen merkitys. Työpoliittinen Aikakauskirja 2/2004, ss. 8–25.
- Suomen Pankki* (2004). Tilastotiedote 9.11.2004. Suorat sijoitukset Suomen maksutaseessa 2003.
- Suomen ympäristöministeriö* (2004). Ympäristöyhteistyö rakentaa hyvää naapuruutta. Suomen ja Viron ympäristöyhteistyö 1991–2004. <http://www.ymparisto.fi>
- Statistikaamet*. Statistical Office of Estonia. News Release No 113. 24.11.2004. <http://www.stat.ee>
- Statistikaamet*. Statistical Office of Estonia. EIU Forecasts 11/2004.
- Talouselämä* 26/2004, 18. Reppufirmat lisääntyvät EU-Virossa kiivaasti.
- Talouselämä* 20/2004, 38–40. Viron kultasuoni ehtyy.
- Valtioneuvoston kanslia* (2003). Suomi ja Viro Euroopan unionissa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2003.
- Valtiovarainministeriö* (2003). Unionin laajentumiseen liittyviä taloudellisia näkökohtia. Työryhmämuistioita 25/2003. Valtiovarainministeriö Kansantalousosasto. <http://www.vm.fi/julkaisut>.
- World Economic Forum*. Nordic Countries lead the way in the World Economic Forum's Competitiveness Rankings. 13 October 2004. <http://www.weforum.org>. 24.11.2004